

І.І. Ніточко

ОСТАННЯ ДЕПОРТАЦІЯ

*До 60-річчя примусового переселення
1951 року*

Одеса
Прес-кур'єр
2011

**УДК
Н
ББК**

**ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Том XXX**

Редакційна колегія серії

Ніточко І.І. (*голова*), Білоусова Л.Г. (*заступник голови*), Боряк Г.В., Матяш І.Б., Кульчицкий С.В., Шандра В.С., Кормич Л.І., Попова Т.М., Щетников В.П., Хмарський В.М., Сапожников І.В.

Редакційна колегія тому

Ніточко І.І., Бурчо Й.О., Корецька О.А.,
Вернигора І.І., Білоусова Л.Г.

Комп'ютерний набір – Бубликова Л.П.
Сканування до кументів – Березін С.Є.

Остання депортація. До 60-річчя примусового переселення 1951 року.: науково-довідкове видання. - Одеса: Астропринт, 2011. - 240 с. - (Серія "Праці Державного архіву Одеської області": т. XXX).

У виданні розглянуто проблему депортації українського населення з території, приєднаної до Польщі 15 лютого 1951 року, за договором № 121 про обмін ділянками державних територій. Основну увагу автор приділяє переселенцям, що потрапили до села Маринове Березівського району Одеської області: негараздам, які їх довелося пережити, їх звичаям, мові, побуту. У книзі використано документи Державного архіву Одеської області, матеріали інших авторів, спогади очевидців. Видання призначено для істориків, краєзнавців, студентів.

Рекомендовано до друку рішенням науково-методичної ради Державного архіву Одеської області від 29 квітня 2011 р., протокол № 2.

ISBN

© І.І. Ніточко, 2011

© Державний архів Одеської області, 2011

**Всім примусово
переселеним присвячую...**

І. І. Ніточко

Передмова

Насамперед, хочу висловити щиру вдячність людям, які допомогали у створенні цієї книги: Й. О. Бурчо, О. А. Корецькій, С. Є. Березіну, Н. О. Кляшторній, Л. І. Римяк, І. І. Веринарі, Л. П. Бубликовій.

Факти і події в цьому виданні базуються на документах, що зберігаються, в першу чергу, в Державному архіві Одеської області. У книзі подано фотографії, названо імена й прізвища людей, які так або інакше пов'язані з переселенцями 1951 року. На жаль, у автора не було можливостей більш детально дослідити цю тему, але загалом читачу буде зрозуміло, що трапилось в 1951 році з тисячами громадян України.

Деякі із сучасних радикально налаштованих національних організацій висловлюють таку думку: переселення 1951 року відбувалося через те, що на Галичині протягом названого періоду ще діяли загони ОУН–УПА і, щоб позбутися такого супротиву, Сталін вирішив розселити (розірвати) бойків серед південних областей України. Мої дослідження вказують на хибність таких висновків. По-перше, Нижньо-Устріцький район серед ОУН не користувався такою підтримкою, як сусідні з ним. По-друге, поляки не мали великого бажання заселяти Карпатські гори. Карпати – звичне середовище для бойків, а поляки жили на рівнинах, біля лісів і річок. Стверджую, що Сталін і Хрущов здійснили переселення 1951 року виключно з економічних міркувань і з бажання показати свою лояльність та підтримку польському прокомуністичному уряду. Я переконаний, що акція переселення несла в собі, перш за все, економічні складові, не зважаючи на те, що СРСР не мав виграшу в цьому питанні... Гірко, що з людьми ніхто не рахувався, бо постраждали як поляки, так і українці.

У книзі, не зважаючи на широкий пласт документальних матеріалів, не вдалося висвітлити історію та сучасний стан розвитку громад переселенців. Але ця книга може бути своєрідним джерелом для більш досконалого осмислення та вивчення минулого і сьогодення наших краян.

Я намагався на прикладі переселенців, в основному жителів села Маринового Березівського району Одеської області, показати не лише трагедію самого переселення, а й мужність і витримку переселених. Не прагнув показати журбу більшості переселенців за рідним краєм, бо то минулося вже в шістдесятих роках, а діти і онуки переселених з повагою та жалем дивляться на своїх батьків і дідів через те, що тим довелося пережити. Для них місце примусового поселення їхніх батьків це вже ЇХНЯ мала батьківщина, і вони цікавляться бойківщиною - краєм, звідки вийшли їх батьки, лише аби знати своє генеалогічне коріння. І це зрозуміло, бо їм тут добре, вони вже одесити, доненчани, херсонці, миколаївці... Життя продовжується...

Автор свідомо подає в додатках документи, які є на зберіганні в Державному архіві Одеської області, мовою оригіналу, маючи впевненість, що вони викличуть цікавість, в першу чергу, дослідників трагедії 1951 року, вчених та читачів, які зможуть порівнювати масштаби самого переселення та трагізму для переселених людей. Я вважаю, що немає необхідності коментувати документи, які є в додатках, вони самі розповідають про трагедію, сплановану сталінським режимом не тільки відносно переселенців, а й частково для місцевого населення, бо люди не встигли ще влаштувати своє життя після страшної війни, а тут ще і переселенці... Це потім для всіх стало зрозуміло, що гуртом краще...

Автор свідомо не дає політичної оцінки трагедії переселення і не оцінює масштаби як матеріального, так і морального плану – немає такої одиниці виміру, якою можна б оцінити дії державного керівництва СРСР у 1951 р. Кожен, хто прочитає цю книгу, сам даватиме оцінки в залежності від політичних уподобань, свого віку та місця проживання.

Але ніхто не буде заперечувати, що ні в чому не винних людей принизили, примусили жити фактично в резервації без паспортів, без можливості зміни місця проживання і вибору професії.

Я поставив перед собою мету хронологічно описати не-продумані дії компартійного керівництва щодо проведення такої широкомасштабної акції, під час якої за 116 днів від відправки першого ешелону 13 червня і до останнього ешелону 16 жовтня 1951 р. було змінено життя тисяч людей. Адже з 45 сіл (4 – Хирівського району, 2 – Стрілковського району і 38 сіл Нижньо-Устріцького району) в 25 сіл Донецької області, 20 сіл Одеської області, 10 сіл Миколаївської області і в 5 сіл Херсонської області було переселено: в Одеську область – 10283 осіб; Сталінську (Донецьку) область – 10037; Херсонську – 5059; в Миколаївську- 6000 осіб. До Одеської області було переселено 1933 родини у 18 колгоспів.

Усі ці люди на споконвічних прадідівських землях залишили 6503 житлових споруд, а на нових місцях лише у одиниць з'явилося житло. І в таких важких умовах переселенці не виявляли відкритого супротиву владі, змирилися з долею. Разом з місцевим населенням почали відбудовувати зруйновані війною колгоспи і села. Згодом поріднилися з місцевими, стали кумами і сватами.

Сьогодні вже нікого не ділять на місцевих і переселенців, усі живуть єдиною родиною. Але треба пам'ятати коріння свого роду, щоб більше в житті ніякого народу не повторилося подібних випадків.

Переселенці 1951 року

Коли тобі за шістдесят, спогади все частіше повертають у минуле. Найтрагічнішою подією на моєму життєвому шляху було примусове переселення. Хочеться, щоб все пережите мною та моїми земляками залишилося у пам'яті нащадків, тому і вирішив написати ще одну книгу, яку присвячую 60-річчю переселення моїх односельців до Маринового.

Я не описую всіх жахів і страждань (фізичного знущання, психічних стресів, грабунків, провокацій, руйнування родинних зв'язків), яких зазнали мої земляки після такого «обміну територіями».

Ми втратили своє місце проживання, але не втратили пам'ять. Чому ця книга написана саме до 60-річчя примусового переселення? Таке питання може виникнути у читача.

На жаль, тема примусового переселення з етнічних українських територій, які відійшли до Польщі, при другому обміні територій між ПНР і УРСР в 1951 році, почала розроблятися лише у роки незалежності України. Та й то не досліджувалася фундаментально. Я зустрічав у працях В. Бугая, В. Кульчицького, Я. Грицака висвітлення цього питання в різних контекстах, але до сьогоденного дня, на жаль, самі переселенці і їх нащадки видають лише окремі книги.

Ми відзначаємо 60-річницю примусового переселення етнічних українців з території Польщі. З історії відомо, що це остання депортація, яку здійснив Сталін на території колишнього Радянського Союзу. На жаль, до цього часу такий трагічний для переселенців 1951 року вчинок проти них мало відомий не тільки за кордоном, а й в Україні. Коли я починаю розмову з одеськими істориками, краєзнавцями чи журналістами з приводу цих подій, лише одиниці знають про події 1951 року, більшість пов'язують це переселення з горезвісною акцією «Вісла» 1946–1947 року – це внутрішня польська депортація етнічних українців на Захід Польщі і ніякого відношення до примусового переселення Нижньоустрицького району Дрогобицької області не має.

Передумови і особливості депортації 1951 року, особливо сучасне становище колишніх примусових переселенців, найкраще описала донька примусово переселених Наталя Кляшторна. В цій книзі буде не одне посилання на її праці.

Влітку 1949 р. я прийшов на цей світ у селі Устяновій на Західній Бойківщині. Мій рід жив тут з незапам'ятних часів. І навіть якщо хтось із моїх пращурів залишав свою рідну Устянову, то лише для того, щоб заробити копійку і повернутися додому.

Село наше було великим і заможним. Розташоване поблизу містечка Устріки Долішні, воно мало залізничну станцію. Ще за Польщі збудували в Устяновій школу для пілотів, планерний аеродром, де відбувалися загальнопольські змагання. Влітку село відвідували туристи: милувалися карпатською красою, дихали цілющим гірським повітрям та пили мінеральні води.

Моїм дідам і прадідам не вистачало часу особливо милуватися навколишньою красою. Вони були селянами, все життя тяжко працювали на землі та доглядали худобу. Мої пращури пережили не одну війну, не одну зміну влади, не одну окупацію. Але наші бойки жили задля дітей і знали, що влада прийде і піде, а їхні нащадки житимуть на цій землі вічно.

Я народився після війни. На той час землю мого діда і батька, реманент і коней уже забрали до колгоспу. А коли мені виповнилося два роки, усіх нас виселили з села і вивезли майже за тисячу кілометрів. Назавжди.

Тоді я був малим і не знав, що в 1951 році між Радянським Союзом та Польщею була підписана угода про обмін ділянками державних територій. І за іронією долі, Устянова, де ми жили, була розташована саме на тій ділянці, якою „обмінювалися” два уряди сусідніх держав. Обмінювалися землями, наче тарілочками з тортом. А нас везли туди, куди сказала партія і Сталін – піднімати колгоспи півдня України.

Моє дитинство, молодість і зрілі роки минули на Одещині, в селі Мариновому, котре стало мені рідним. За плечима – успішна кар'єра, високі посади. Однак мені завжди не

давала спокою думка: чому нас, 32 тисячі українців-бойків, так нахабно «викинули» з рідної землі і влада навіть не вибачилася...

У Мариновому всіх знаю в обличчя, та й мене більшість людей все ще пам'ятає як однокласника, сусіда, товариша, родича, брата.

Сьогодні залишилося дуже мало переселенців. І з кожним роком стає все менше тих, котрі можуть донести до наступних поколінь правду про пережите. На жаль, багато молоді, і не тільки у моєму рідному Мариновому, не знають, що вони є українцями-бойками, а про мову, звичаї, традиції своїх дідів і прадідів знають поверхово. Навіть дехто з дітей примусово переселених у селі Мариновому не розуміє, навіщо порушувати питання про переселення. Мовляв, минув час, рани загоїлися і все це тепер зайве. Та переважна більшість з ними не згодна. Я належу до останніх.

Спогади старших людей зворушують. Вони дійсно багато пережили: війна, переселення, яке історики називають не інакше, як депортацією, важка праця в колгоспі. Та незважаючи на це, люди виховали в своїх дітях любов до всього рідного, навчили пам'ятати своє коріння і продовжувати традиції свого народу. Пам'ять у Мариновому живе. Підтверджує це і Маринівський шкільний музей, і відеофільм, який зняли вчителі і директор Маринівської середньої школи О. С. Курник про страшне виселення і пристосування в наших краях.

У самому Мариновому проживало лише десяток місцевих довоєнних сімей. Як свідчать архівні документи, це були добровільні переселенці з Київської, Волинської областей, Румунії. Також були біженці від Голодомору і навіть особи з кримінальним минулим, які не хотіли повертатися на попереднє місце проживання.

Отже, палітра мешканців Маринового є багатою. Слід врахувати, що село було колишньою німецькою колонією. Все це давало великі можливості культпрацівникам, керівництву школи виховувати молоде покоління на багатих традиціях. Так і було до початку вісімдесятих років, а потім...

Переважна більшість переселенців старшого покоління, зокрема, автор і мої ровесники, всією душею полюбили Одещину, наш Березівський район і жителів Маринового – чудових, працьовитих і добрих людей. Вже у сімдесятих роках навіть за мовними прикметами важко було визначати, хто місцевий, а хто з «західної». Але говірку своїх батьків ми ще пам'ятаємо.

Нам усім добре живеться на Одещині, але заради історичної справедливості слід з'ясувати, що відбувалося в 1951 році, аби людські трагедії, пов'язані з насильством влади, більше не повторювалися.

У 2011 році українці, примусово переселені з території Нижньоустріцького району, відзначають сумну дату – 60 років переселення. Про цю подію не було відомо широкому загалу. Виходили тільки деякі публікації в місцевій пресі Херсонської, Донецької, Одеської та Миколаївської областей. На Західній Україні інформації про депортацію існувало більше, бо ще 20 років тому там були організовані товариства «Лемківщина», «Надсяння», «Холмщина».

Сміливіше про злодіяння сталінського режиму почали говорити після 1991 р. На Одещині від моїх земляків з Устянкової та сестер Ганни Гучко і Марії Омельчук (в дівоцтві – Кравчишини) стало відомо про «Бойківські ватри», котрі відбуваються в Нижніх Устріках. Чому в Польщі, якщо переважна частина бойківської землі знаходиться на території України? Бо для західних бойків батьківщина – саме там. Лінію кордону в 1951 році провели без урахування інтересів корінного населення. Тут залишилися святині, збудовані руками наших батьків. У цій землі – прах наших предків.

Коли переселенці Маринового дізнавалися про такі заходи, на очах з'являлися сльози – кожному хотілося також побувати на Батьківщині. Та мені й після 1991 року перші керівники Одеської області не радили брати участь в цих заходах, мовляв, ти ж знаєш, як в Одесі дивляться на гуцулів. Марно було доводити, що ми не гуцули – нас всеодно називали людьми з «бандерівщини», а вже сам цей факт вважався тавром!

Після виходу в 2001 році книги В. Моця «Лодина», а згодом книг Н. Кляшторної «Акція-51. Останні свідки» у 2006 р. та «Акція-51. Книга пам'яті» в 2009 р. , я відчував, що ми можемо гідно розповісти про свої поневіряння та поневіряння наших батьків. Ще до виходу книг про переселення я писав статті на цю тему в «Урядовий кур'єр», до наших обласних газет «Вечерняя Одесса», «Чорноморські новини», одержував гарну пошту. Навіть корінні одесити цікавилися, що ж сталося в 1951 році, за що виселяли людей?

Спочатку я хотів записати спогади всіх земляків, яких переселили в Мариноае. Тобто, кожного з 159-ти глав сімей (фактично було примусово переселено 252 сім'ї, до складу багатьох з них входило по дві і три сім'ї). Там, де залишався в живих на час написання книги глава сім'ї, записували його спогади. Якщо ні – брали інтерв'ю у найближчих членів сім'ї – дітей, або навіть онуків, які пам'ятають розповіді батьків, рідних, близьких. Хотілося показати і мову, її яскраву палітру, бо вона з кожним десятиріччям втрачає свою своєрідність, з мовою батьків її вже не порівняти. Хоча значення більшості слів онуки і правнуки переселенців знають, та з ужитку вони вже вийшли. Більшість людей у шістдесяті роки соромилися спілкуватися не те що бойківською, а навіть літературною українською мовою! Всі ці комплекси позначилися на мовленні моїх земляків, а також на традиціях і звичаях.

Звичайно, багато спогадів втрачено: свідків уже немає в живих, не збереглися фотокартки, не зафіксована народна творчість, зокрема, музичні традиції.

Минають роки, серце черствіє, а за своєю вдачею мої односельці є добряками, не пам'ятають довго образ. Тому й на певному етапі я зрозумів, що лихоліття 1951 р. може забути-ся, поступово зітруться з колективної пам'яті страшні події. Щоб цього не сталося остаточно, мною, як автором, за кошти внуків примусово переселених – Олега Івановича Ніточко, Ігоря Зіновійовича Рим'яка, Олександра Івановича Охоти і його брата Ігоря, Володимира Орестовича Шимка – встановлено пам'ятний знак.

**Цей знак встановлено не всупереч, а в пам'ять
Всім тим, кого насильно вигнали із рідної землі
В подяку тим, хто прийняв нас привітно
І щоб нащадки знали пращурів своїх!**

Пам'ятний знак, встановлений у с. Мариновому Березівського району, розташовано над символічним залізничним полотном, яке спрямоване суворо з заходу на схід.

Із західного боку полотна встановлено залізничний бар'єр, що символізує заборону виїзду на Захід для примусово переселених, чи до будь-якого іншого місця проживання. Переселені мусили жити лише там, де їм було призначено компартійним керівництвом.

На сході змонтовано металеву конструкцію, яка символізує генеалогічне дерево. Навколо конструкції споруджено кладку, що символізує продовження життя на новому місці та спільне будівництво нового населеного пункту разом з місцевими жителями. Вище посаджено три горіхи і три білі акації, що символізують сім'ю – дід, батько і син; бабуся, мати і донька.

Основна споруда пам'ятного знаку встановлена у центрі колії. Її збудовано з 159 гранітних брил, які символізують 159 прізвищ глав переселених сімей. Брили розташовано від найбільших до найменших, починаючи з фундаменту: чим вище споруда – тим менше гранітне каміння, що символічно свідчить про міцність глав сімей, на яких тримається будь-яка родина. Споруда має висоту 4 метри і вінчається гранітним хрестом.

З південного і північного боку споруди вмуровано гранітні плити розміром 1,2 x 0,6 метрів. На плиті з південного боку викарбувано:

Встановлено
в пам'ять
примусово
переселених

у 1951 році українців
з території Польщі
с. Устянове
Нижньо-Устрицького
району

с. Маринове
(Нейфрейденталь)
засновано у 1818 році
німцями-колоністами

Збудовано коштом внуків
переселенців
Ніточко Олег Іванович
Рим'як Ігор Зіновійович
Охота Олександр Іванович
Охота Ігор Іванович
Шимко Володимир Орестович
Автор: Ніточко Іван Іванович, 2010 р.

З північного боку викарбувано 159 прізвищ.

ПРІЗВИЩА

примусово переселених мешканців (глав сімейств) села
Устянове до села Маринове у 1951 році

Баран Анастасія Василівна
Бучок Юлія Войтківна
Баршівський Михайло Іванович
Бучок Григорій Іванович
Баршівський Іван Лукович
Белей Ілько Васильович
Баршівська Катерина Йосифівна
Баршівська Ганна Іванівна
Белей Ганна Василівна
Белей Микола Андрійович
Баршівський Іван Андрійович

Баршівський Іван Васильович
Белей Іван Васильович
Бучок Марія Яценіївна
Возний Михайло Лукович
Возний Федір Степанович
Войтович Микола Васильович
Возний Андрій Степанович
Войтович Василь Степанович
Возний Михайло Михайлович
Гошкович Єва Михайлівна
Грай Василь Іванович
Дубна Ганна Григорівна
Дзядуш Іван Іванович
Деркач Микола Іванович
Дубна Дмитро Федорович
Дубна Ілько Дмитрович
Допілко Іван Михайлович
Допілко Павлина Данилівна
Данильчак Стефан Васильович
Допілко Марія Дмитрівна
Допілко Василь Михайлович
Деркач Андрій Ількович
Дудяк Іван Лукович
Дубна Йосиф Михайлович
Допілко Петро Михайлович
Добжанська Розалія Михайлівна
Допілко Микола Михайлович
Дубна Юрій Іванович
Дубна Михайло Іванович
Зінкевич Василь Андрійович
Зінкевич Анна Петрівна
Зінкевич Розалія Іванівна
Загородничок Михайло Михайлович
Загородничок Анастасія Іванівна
Зінкевич Григорій Іванович
Загородничок Степан Карлович
Іванів Марія Михайлівна

Іванів Степан Іванович
Кравець Дмитро Михайлович
Кавчак Іван Миколайович
Каган Анна Лешківна
Крупа Яким Михайлович
Кравчишин Микола Дмитрович
Кореновський Василь Іванович
Кравчик Марія Іванівна
Курник Федір Лукович
Карич Михайло Антонович
Красевич Катерина Михайлівна
Кавчак Петро Степанович
Королевич Євгенія Степанівна
Когут Розалія Василівна
Кравчик Анна Михайлівна
Кравчик Іван Михайлович
Каблаш Микола Григорович
Каган Дмитро Михайлович
Курник Іван Васильович
Курник Микола Васильович
Курник Микола Іванович
Кравчишина Розалія Антонівна
Карич Анастасія Ільківна
Кавчак Марія Федорівна
Красевич Марія Іванівна
Кравчик Іван Васильович
Кавчак Розалія Михайлівна
Кравчишин Іван Дмитрович
Каган Петро Миколайович
Карич Михайло Ількович
Карич Катерина Василівна
Кравець Ганна Іванівна
Курник Степан Васильович
Красевич Володимир Михайлович
Кріль Василь Петрович
Кореновський Іван Васильович
Каган Іван Карлович

Кавчак Михайло Федорович
Лазар Катерина Йосипівна
Лукоцька Катерина Іванівна
Лазурчак Марія Йосипівна
Лешега Анастасія Петрівна
Лукоцький Стефан Лукович
Лісовський Дмитро Юркович
Ляхвацька Анна Дмитрівна
Лазурчак Ганна Ільківна
Ляхвацька Марія Григорівна
Ляхвацький Михайло Іванович
Лазурчак Єва Михайлівна
Лазар Катерина Йосифівна
Маков'як Василь Іванович
Марусяк Йосип Васильович
Малета Анастасія Семенівна
Масний Василь Іванович
Мощок Анастасія Григорівна
Ніточко Катерина Іванівна
Ніточко Ганна Іванівна
Нись Анна Андріївна
Ніточко Михайло Федорович
Оскоріб Ганна Ільківна
Орловський Войтко Степанович
Оскоріб Стефан Васильович
Оскоріб Іван Васильович
Охота Розалія Василівна
Охота Пазя Степанівна
Охота Василь Іванович
Охота Михайло Васильович
Охота Федір Іванович
Пахольчишин Дмитро Андрійович
Подобана Катерина Ільківна
Павлишин Йосиф Миколайович
Пахольчишин Йосиф Андрійович
Потоцький Михайло Андрійович
Подоляк Дмитро Дмитрович

Ридош Михайло Васильович
Ривак Марія Іванівна
Ридош Катерина Василівна
Ридош Андрій Васильович
Рим'як Іван Павлович
Рим'як Розалія Андріївна
Сабрам Іван Данилович
Свенкевич Станіслав Мар'янович
Сушун Федір Данилович
Сабрам Федір Данилович
Соколовська Марія Іванівна
Стадник Михайло Михайлович
Семко Василь Миколайович
Стащищак Антон Іванович
Соколовський Іван Іванович
Стадник Іван Михайлович
Фір Юстим Ількович
Фір Катерина Петрівна
Ханейко Іван Михайлович
Халус Антон Юліанович
Халус Микола Улянович
Халус Катерина Федорівна
Цимбала Марія Михайлівна
Чир'як Василь Іванович
Шимко Василь Михайлович
Шимко Федір Петрович
Шимко Василь Петрович
Шевчик Катерина Онуфріївна
Шимко Іван Федорович
Шимко Михайло Іванович
Шимко Дмитро Михайлович
Шимко Іван Іванович
Штим Катерина Степанівна
Шимко Михайло Петрович
Юзефчик Йосип Антонович

Будівництво, монтаж, благоустрій виконували онуки примусово переселених:

Зінкевич Микола Іванович
Шуліка Іван Миколайович
Курник Іван Йосипович

Я видав уже кілька книг про Березівський район, що став мені рідним. У одній з них – «Маринове» (Одеса: «Астропринт», 2008), я не оминув теми переселення.

У теперішній роботі не ставлю собі за завдання ретельно дослідити цей злочин сталінського режиму. Унікаю власних оцінок, бо народ вже давно знає винуватців. Постараюся лише зафіксувати історичну мить шістдесятирічної давнини, бо роки летять, усе менше залишається свідків.

Після виходу другої книжки Наталі Кляшторної «Акція-51» в 2009 році, я серйозніше почав вивчати не лише тему переселення, але й зацікавився походженням наших пращурів. Як етнічний бойко, заглиблювався у питання, хто такі бойки, звідки вони, які мають особливості. Багато спілкувався з головою обласного товариства «Бойківщина» м. Івано-Франківська Дарією Петречко. Вона саме готувала до друку свою працю про події 1951 року та її рідне село Чорна, яке розділило долю всього Нижньоустріцького району.

До 1968 року я, як більшість моїх односельців, мало знав про своє походження, а тим більше про своїх пращурів. Навіть зараз, працюючи багато років директором Державного архіву Одеської області, мені не так просто дослідити свою генеалогію з відомих причин: більшість метричних книг залишилися в архівах Польщі, а під час Другої світової війни чимало документів було втрачено. Майже всі вважали нас (і вважають до цього часу) гуцулами. Це не так.

Етнографи, географи та історики вже давно з'ясували, що мешканці околиць Нижніх Устрік є бойками. Ще етнографічна експедиція І. Франка у 1904 р. довела, що ми – бойки, а не лемки чи гуцули. На захід від нас, ближче до Сянока, живуть лемки, а далі на північ починаються села долинян. Говірку Устянової мовознавець С. Рабій зарахувала до бой-

ківської. Населення Бойківщини до початку ХХ ст. називалося *руським народом, русинами*, оскільки й Україна колись називалася Руссю.

Яків Головацький писав, що назва бойки згадується під час переселення сербів із Прикарпаття на Балкани, тобто біля 638 р. А там уже недалеко й до племені бойов, як називалися кельти, що жили протягом III–I ст. до нашої ери в межах сучасної Австрії, південної Німеччини, північно-східної Італії, Чехословаччини, Угорщини (Паннонії). У I ст. до нашої ери згадується Бойська пустеля, що знаходилась у басейні Тиси. Якщо ж пригадати, що р. Тиса починається на Закарпатті, а бойки живуть не тільки на північних (між ріками Лімницею і Сяном), а й на південних схилах Карпат (дехто заперечує це ствердження), то дуже природним для тодішніх бойків було, відступаючи перед ворожими і сильними гетами й даками, утікати не тільки у басейн Дунаю, але й у Карпати. Адже в горах легше було сховатися. Слов'яни, як і романці, звичайно, асимілювали, але при цьому, можливо, прийняли назву бойків, трохи її видозмінивши (подібність до слова «бойкий» – бойовий).

Однак такій теорії суперечить інша, за якою бойків називають бойками тому, що в їхньому діалекті поширеною є частка *боє*, яка означає «так». Тобто бойки називаються від слова «боє», як лемки – від слова «лем», лишаки – від «лиш» і т. д. Що ж лягло в основу цієї племінної назви: частка *боє* чи назва кельтів-бойів? І те, й інше – дуже ймовірне.

Як пише Н. Кляшторна в книзі «Байка про бойка» «назва *бойко* вперше зустрічається в судових документах м. Сяніка ще у 1607 р., в яких йдеться про продаж волів. Українські етнографи першою згадкою в літературі про бойків називають твори українського народознавця Кліментія Зіновієва кінця XVII – початку XVIII ст.»¹

Також про бойків згадав о. Йосиф Левицький у передмові до «Граматики» (1831 р.), а їхню назву пояснив частим уживанням частки (бо) «є».

¹ Кляшторна Н. Байка про бойка. – Київ: Золоте серце, 2010.

Не слід забувати і форми звертання до Бога у бойків – *богойку* (в нашому Мариновому до цього часу так звертаються один до одного), до дівчини – *дівойко*, форм прийменників – *тихойко*, *легойко* і т. д.

Назву бойків з XIX ст. виводили також від кельтського племені бойїв, які в I тис. до н. е. населяли сучасну Центральну Європу.

Іван Франко пов'язував цей етнонім зі словом Бойко, тобто «воїн». Українські мовознавці назву бойків теж пов'язували з антропонімом (прізвище чи ім'я) Бойко, яке у слов'ян було поширене з дуже давнього часу. Цим іменем досі називають дітей південні слов'яни, хоча корінь слова виводять від турецького *бай* – багатий.

За ще однією версією, яку одстоюють польські історики, назва *бойко* походить від назви *продавці солі та волів*. Бойком, як вони вважають, колись називали впертого і повільного вола.

Є думка, що бойками місцевий народ називали тому, що звуки *у* та *и* вимовлялися ними в окремих словах як *о* (у бойківській регіональній літературі тверде *и* позначається як *ы*). На доказ наводяться зразки тодішньої вимови села Либохори: «*Коби боли воли, то бо вотягли, а то бола кобола та й не вотягла*». Відтак горяни часто вживали *бо* та *о* замість згаданих букв, себто «бокали» та «окали», а тому мешканці Підгір'я, передражняючи їх, називали *бойками*. Але де ж істина?

Більшість джерел називають бойків етнографічною групою (або субетносом) українців, яка мешкає в підгірській і гірській частинах центральних районів українських Карпат. Бойківщина на заході межує з Лемківщиною, на сході (умовно – по р. Лімниці) з Гуцульщиною, південна межа проходить по Полонинському хребту між верхів'ями річок Уж і Тересва, а північна – по наддністровському Передкарпаттю.

Згідно з сучасним адміністративно-територіальним поділом України, до Бойківщини відносять Долинський та частину Рожнятівського району Івано-Франківської області, Сколівський, Турківський, частину Стрийського, Дрогобицького,

Самбірського та Старосамбірського районів Львівської області, а також Воловецький і частину Великоберезнянського та Міжгірського районів Закарпатської області. Частина етнічної Бойківщини розташована в Польщі та Словаччині.

Вивчаючи енциклопедичні матеріали і статті сучасних вчених, вірогідним видається припущення, що бойки – це нащадки одного з могутніх кельтських союзів племен – бойїв, які у VI ст. з гірської території сучасних Австрії і Чехії просунулися на південний схід (ближче до кордону багатой Візантійської імперії). Дослідники Бойківщини посилаються на історичний трактат візантійського імператора Костянтина Багрянородного, який оповів про войовниче кельтське плем'я бойїв, що спускалося з карпатських верхів і спустошувало візантійські Балкани. Згодом, у складі Дулібського ранньодержавного утворення бойї після 40-річних кривавих війн з Аварським каганатом були майже винищені і поступово «розчинилися» серед сусідніх слов'янських народів, передавши їм свій славний етнонім і пласт архаїчної праєвропейської етнокультури.

Зауважу, що бойків з кельтськими народами поєднує орнаментика та дуже подібні елементи залишків давніх вірувань. Лінгвісти знаходять чіткі кельтські сліди у бойківській топоніміці, назвах місцевостей. Про це писала й Н. Кляшторна у своїй останній розвідці «Байка про бойка».

Традиційний уклад життя бойків з правіків ґрунтувався на вирубно-вогневому землеробстві й деревообробці, які потребували зусиль усіх членів великих патріархальних родин. Тому в житловому будівництві бойків збереглися двори з видовженою хатою і з високим дахом (таких зараз і у Мариновому не мало), які будувалися в долинах рік та біля потоків. Клуня на бойківському обійсті (в ній зберігалося основне багатство селянської родини) досі має архаїчну назву «боїско», «бойце» (багато маринівців і до цього часу так її називають). У господарюванні бойки поєднували землеробство з інтенсивним тваринництвом відгодівельного типу.

У бойків є кілька неспростовних рис, як пише Н. Кляшторна, від яких не можуть відхреститися навіть самі бойки.

Бойки є наполегливими і впертими. Їх важко переконати у чомусь, що суперечить їхнім власним уявленням. Мабуть, саме за впертість бойків вважають найконсервативнішою спільнотою в Карпатах.

Усі горяни світу – люди запальні. Вони не люблять поchwачань і критики. За влучним висловом Галини Пагутяк, «бойки не є простими». Письменниця, бойкиня за походженням, пояснює особливості бойківської вдачі: «Не люблять, аби над бойками хтось стояв. Перше в них самих мусить перекипіти, а потім хоч до рани прикладай».

Про войовничість бойків свідчать зокрема назви їхніх населених пунктів: Бориня, Сколе, Люта, Лютовщина, Чорна. «То-змо ся покришили, аж ся закривавили», – так деколи говорять бойки після весіль, продовжуючи традиції культових баталій.

У бойків дуже розвинене почуття практицизму. Саме воно і диктувало їм помірне застосування зовнішніх оздоб в оформленні речей повсякденного вжитку. Бойківський декор є взірцем стриманості. Бойко прикрашає свій побут мінімально, його орнамент не відзначається розцяцькованістю. Відтак бойків часто розглядали як плем'я із західними та північними культурними впливами.

Бойки – народ ощадний. Уродженці долин ототожнюють цю ощадність з патологічною скупістю. Життя серед суворой природи, на пограниччі, змусила бойків завжди дбати про завтрашній день. Іван Франко писав, що «бойко буде цілий рік жити майже упроголодь на картоплі та вівсяному ощипку, але ніколи не витратиться – його гроші завжди надійно сховані».²

У Мариновому поміж себе розповідають стару гумореску про жадібність устянівця:

- Настуню, купи мені гребінець, бо я виламав зубець в старому гребінці.

- То й що, із-за одного зубця купувати новий гребінь?

² Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. // „Етнографічна експедиція на Бойківщину”. – Т. 36. - Київ, 1982.

- Так, бо він був останнім.

«Спостерігаючи за мешканцями сіл над Сяном, Ольга Франко помітила, що бойкам дійсно притаманна певна доля лінощів – як людям, котрі від пастушого життя перейшли на рільництво. Насправді ж про бойків, яких доля розкидала по різних кінцях світу, відгукуються як про дуже працюючих і кмітливих людей. І хоч найбагатший українець світу, уродженець В. Синьовидного, Петро Яцик, критикував методи господарювання своїх предків, бойкам все ж не можна відмовити у енергійності та завзятості, з якими вони йдуть по життю, покладаючись самі на себе»³.

Отже, як бачимо, бойки були раціональними і кмітливими. Пережили наші діди війни, стихії, переїзди. Шукали кращої долі в Канаді, США, Франції. Після заробітків чоловіки везли гроші додому, купували землю та будувалися. Так вчинив мій дід, Бучок Ілько, який у Чикаго (США) працював бригадиром на вугільній шахті, а повернувшись в рідну Устянову, на зароблені кошти, якими дуже дбайливо розпоряджався, одружив п'ять дочок, кожній дав посаг (придане), а також оженив єдиного сина Івана, мого дядька (вуйка).

Більшість бойківських селян особливо не цікавилися політичними перипетіями. Але окремі жителі Устянової в 1939 р. вступили до комуністичної партії, по суті не знаючи, що це таке. Були й такі, що чинили опір владі, котра почала примусово зганяти людей до колгоспу. З цього приводу траплялися між ними суперечки, проте до особливих конфліктів не доходило.

Ніхто з наших земляків не міг очікувати, що радянський комуністичний режим та польська влада в повоєнні роки так докорінно змінять їхнє життя – вирвуть з корінням з прабатьківської землі.

На західноукраїнських землях ще в 30 – 40- х роках відбулися різкі зміни в житті людей. Ці землі після Першої світової війни були захоплені Польщею, Румунією і Чехословаччиною. Саме с. Устянове і весь Нижньоустріцький район

³ Кляшторна Н. Байка про бойка. – Київ, 2010. - С. 11-13.

був під гнітом Польщі, тому наші земляки не могли самотійно вирішувати свою долю і були заручниками в політичних іграх Німеччини, СРСР, Великобританії, Франції і Італії. За досягнутими закулісними угодами Закарпаття було окуповане Угорщиною, а Західна Україна, Північна Буковина, Хотинський, Акерманський та Ізмаїльські повіти Бессарабії приєднані до СРСР.

1951 рік був шостим роком перемоги над фашистською Німеччиною. На фронтах полягло понад 200 жителів Устянової, а повернулося додому лише 69. Мирне життя починалося в не дуже комфортній політичній ситуації, коли наростало протистояння між так названим українським підпіллям та радянськими каральними органами. Хоч у самому селі бої не точилися, проте місцеве населення надавало допомогу продовольством і «лісовикам», як їх називали, та доводилося теж годувати і представників влади. Мусили годувати всіх, бо якщо не давали харчів, то як одні, так і інші позбавляли життя за невиконання цієї вимоги. Про це розповідали моя баба Катерина, мама і люди, які все те пережили.

Люди тільки нещодавно пережили воєнне лихоліття, почали будувати своє життя, хто як міг. Майже всі мешканці села змирилися з примусовим входженням до колгоспів і працювали в них на славу, про що свідчать документи, подані в цій книзі. Родини допомагали одна одній, і, в першу чергу, вдовам. Ніяка влада не допомагала вдовам, а лише своїм членам. Навіть після переселення в с. Маринове вдови залишилися поза увагою, бо та мізерна допомога, яку надавали голови колгоспів, була «на сміх курям», як говорили самі вдови. Переселення стало страшною подією одразу після війни.

Дослідники О. Юристовський, Н. Кляшторна, Д. Петречко, В. Моцьо, С. Довгий та автор цих рядків дійшли до спільного висновку: виселення 1951 р. із Західної Бойківщини було проведене владою без врахування думки місцевого населення. Його доля цікавила чиновників менше, ніж власність та прикордонні стовпчики. Свідченням цього є архівні матеріали.

У газеті «Известия» від 22 травня 1951 р. читаємо: «*Правительство Польской Республики обратилось недавно к правительству СССР с просьбой обменять небольшой пограничный участок территории Польши на равный пограничный участок территории СССР вследствие экономического тяготения этих участков к смежным районам СССР и Польши. Правительство СССР согласилось с предложением Правительства Польской Республики*»⁴.

Але вже 15 лютого 1951 року між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Польською Республікою був підписаний договір за № 121 про обмін ділянками державних територій. У першій статті цього договору записано: «*СРСР поступається в порядку взаємного обміну Польській Республіці ділянку державної території в Дрогобицькій області загальною площею 480 квадратних кілометрів з включенням цієї ділянки до складу державної території Польської Республіки із відповідними змінами кордону на карті*»⁵. В наступній статті цього ж договору також записано, що в свою чергу «*Польська Республіка поступається в порядку взаємного обміну СРСР ділянкою державної території в Люблінському воєводстві загальною площею 480 квадратних кілометрів із включенням цієї ділянки до складу державної території СРСР і з відповідними змінами кордону між СРСР і Польщею*»⁶.

Для Сталіна та його прибічників це було чудовою нагодою демонстрації своєї щедрості до західного сусіда України, засобом зближення з новоутвореною Польщею – партнером з будівництва соціалізму. Їй передавалися нафтогазові промисли з численними діючими свердловинами. Тодішній віцепредседатель Ради Міністрів Польської Республіки А. Завадський у своїй промові, проголошеній 25 травня 1951 р. з приводу ратифікації договору від 15 лютого ц. р. , відкрито заявив що «договір є новим актом братньої допомоги» соціалістичній Польщі з боку СРСР. Договір розцінювався оратором як ре-

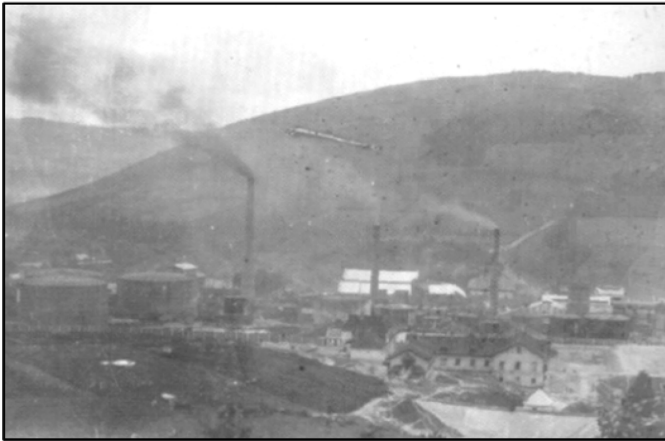
⁴ Известия. – Москва, 1951. – 22 мая.

⁵ Кляшторна. Н. Акція-51 Останні свідки. – Вінниця, 2006. – С. 194.

⁶ Там само. – С. 194.

зультат «взаємних відносин нового типу», які «впливають з вічного союзу і дружби, що пов'язують Польщу і Радянський Союз»⁷.

В цій заяві відчувається навіть певне глузування над «подарунком» Сталіна. СРСР взамін на запаси нафти і природного газу отримав нерозроблені пласти кам'яного вугілля в районі Кристинополя (тепер – Червоноград Львівської області). Зауважу, що це відбувалося в той час, коли донбаські шахти «давали» вугілля всьому СРСР. Польща також отримала кілька заводів.

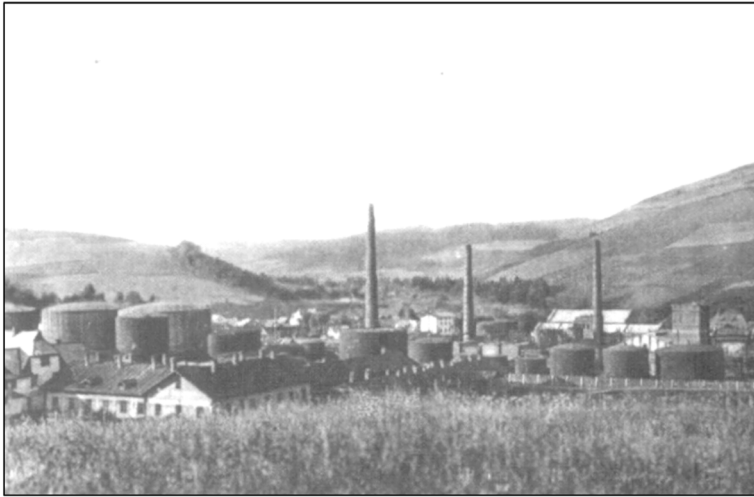

*Устріки-Долішні, 1926 р.
Нафтоперегонний завод фірми «Фанто».*

Згідно з цим договором створили комісію, яка повинна була почати свою роботу не пізніше як за два тижні і закінчити за два–три місяці. «Договір повинен бути ратифікований в короткий термін і вступити в силу з дня обміну ратифікаційними грамотами»⁸. В додатку до договору описано лінії державної території на ділянках СРСР і Польської Республіки. В протоколі до договору (ст. 1) записано, що

⁷ Кляшторна. Н. Акція-51. Останні свідки. – Вінниця, 2006. – С. 15.

⁸ Там само. – С16.

*Нафтоперегонний завод «Фанто» в Устріках Долішніх
на рівні 482 м над морем
(вигляд устріцького нафтоперегонного заводу
в 30-і р. ХХ століття).*

кожна зі сторін безкоштовно передає іншій стороні державну, кооперативно-колгоспну, кооперативну, загальносуспільну власність, включаючи обладнання підприємств, залізниць, засобів зв'язку. І жодного слова не знайдете про людей, які жили на цій території з діда-прадіда. Лише у статті 4 протоколу до договору вжито слово «населення» – але тільки в частині, в якій ідеться про обов'язковість якнайшвидшого звільнення ним території.⁹

Відповідно акту про передачу нерухомого майна (п. 2с), відселене населення залишило 6503 житлові і господарські споруди. В цілому депортація охопила понад 32 тисячі осіб бойківського населення з 45 сіл Нижньоустріцького, чотирьох сіл Хирівського і трьох сіл Стрільківського районів колишньої Дрогобицької області. Мешканці сіл Нижні Устріки (місто), Нижні Устріки (село), Бандрів, Береги Долішні, Телешниця Ошварова, Телешниця Сянна, Солина, Соколе,

⁹ Кляшторна. Н. Акція-51. Останні свідки. – Вінниця, 2006. – С. 16.

Панищів, Рябе, Соколова Воля, Гошівчик, Задвір'я, Дашівка, Ясінь, Замлиння, Ялове, Мочари, Рівня, Стрв'яжик, Устянова, Кривка, Воля Мацькова, Лодина, Лобізва, Гошів, Хревть, Жолобок, Поляна, Росолін, Ванькова, Середнє Мале, Видрий, Чорна, Скородне, Росохате, Смільник, Хміль, Дверничок, Сиковець, Шевченкове (Літовищі), Журавин були розпорошені у чотирьох південних областях УРСР – Донецькій, Миколаївській, Одеській та Херсонській. Це були малозаселені українські степи, що після Голодомору 1932–1933 рр. і голоду 1947 року потребували робочих рук. У західному регіоні залишили лише родини робітників – нафтовиків, залізничників і працівників підприємств районного центру Нижні Устріки. А селян завезли в найвіддаленіші від обласних центрів кутки Донеччини, Миколаївщини, Одещини, Херсонщини. Лише незначній частині цих людей вдалося згодом оселитися на рідних землях, а більшість залишилася в «місцях планового поселення».

Перший ешелон із виселенцями від'їхав 13 червня 1951 року, останній – 16 жовтня 1951 року.

Від початку офіційних розмов до відправлення першого ешелону минуло понад чотири місяці. За цей час формувались спеціальні делегації, які навесні 1951 року було скеровані на місця майбутнього проживання. *«Проводилася масова пропагандистська робота серед сільського населення, людей насильно заганяли на лекції та перегляди кінофільмів про «райське життя» у СРСР. «Агітаторів» зобов'язували розповідати про «прекрасне» колгоспне життя на великій Україні, про визнані здобутки соціалізму, переконувати своїх земляків у доцільності переселення. На зборах вони щиро розповідали про благодатні українські степи, родючі чорноземи, працьовитих людей, але у приватних розмовах не оминали можливості поділитися підкресленою там інформацією про страшні часи голоду, репресій, пережитих тамтешнім населенням»¹⁰. Люди говорили про це пошепки, остерігаючись провокацій і відповідного покарання.*

¹⁰ Кляшторна. Н. Акція-51. Останні свідки. – Вінниця, 2006. – С. 17.

Роз'яснювальна робота велася більше для звітності, великі часто п'яні лектори, які показували населенню пропагандистську кінопродукцію радянського виробництва, не кращої якості, з відповідними коментарями після закінчення кіно. На той час бойківське селянство було вже повністю сколективізоване у кільканадцяти колгоспах. Наприклад, великі села Рівня та Устянове були об'єднані в колгоспі ім. Ворошилова, село Чорна – в колгоспі ім. Сталіна, село Лісковате – в колгоспі «Советский пограничник». Нужденне колгоспне життя ще погіршувало незадовільне постачання продуктів і товарів. У селі Устяновому протягом двох весняних місяців не було навіть солі, сірників і нафти (керосину), а в сусідній Лобізві протягом 6 зимових місяців не продавали нафту (керосин). Люди, у своїй більшості, до перспективи покидати рідні землі поставилися насторожено, а великий відсоток і зовсім вороже. Стривожені агітатори (в с. Устянове таким був Савченко з Березівського району) доносили вищим інстанціям висловлювання селян.

За спогадами колишніх жителів Устянового Рузя Гошкович заявила: *«У нас тут добре, завжди є їжа, а у тих місцях, куди нас збираються переселяти, люди вмирають від голоду. Я нізащо туди не поїду».* Чиряк Іван на зборах сказав: *«Я завжди все мав, бо добре працював на землі. Але радянська влада забрала у мене все майно, а тепер хоче мене з сім'єю вислати в степи, де немає ні дерев, ні річок, і одна криниця на все село. Їхати нікуди не збираюся, помру тут».*

За архівними даними, в Одеську область було переселено 10283 особи, в Херсонську – 5059, в Донецьку (тоді – Сталінську) – 10037, у Миколаївську – понад 6 тис. осіб.

Проведення акції проходило за чітко визначеним планом. Спочатку (зима–весна 1951 р.) на населення спрямовувався шквал пропагандистських заходів: людей насильно заганяли у спеціально відведені приміщення для участі у зборах, прослуховування лекцій про «райське життя» в СРСР. У відповідній записці сектору агітації і пропаганди ЦК КП(б)У вищим партійним інстанціям зазначено, що до травня 1951 р. було прочитано 280 лекцій на тему: «Сталінська дружба народів»,

«Великі будови комунізму», «Марксизм – ленінізм про релігію і шляхи її подолання», «Українські буржуазні націоналісти – наймані слуги американсько-англійських імперіалістів», «Що дала радянська влада трудящим західних областей України». Навіть «підраховано», що такі лекції прослухало 100 тисяч чоловік. У цьому ж документі говориться, що виступаючи на зборах робітники і селяни схвалювали рішення радянського уряду стосовно переселення, дякували більшовицькій партії, великому Сталіну за «батьківську турботу» і «всебічну допомогу» переселенцям. Насправді, виступаючи не могли навіть з папірця прочитати те, що їм написали, і, в своїй більшості, говорили: «Хай буде так, як ви кажете», – це і весь виступ. Цілком зрозуміло, що тільки одиниці найнезможніших селян могли схвалювати таке переселення.

Вагомим чинником у проведенні переселення, моральній підготовці людей мало послужити «масове схвалення» заходів уряду. Безповоротність депортації була очевидною. Проте обіцяні переселенцям земля, житло, домашня худоба, сільгоспреманент, високооплачувана робота, безкоштовні лікування та освіта, що призначалися невеликій кількості людей, теж робили своє. Потім з таких селян робили агітаторів, яким після переселення докоряли: «Мовчи, ти ж сам цього хотів!».

По хатах точилися запальні дискусії і суперечки. Дехто уявляв, що від їхнього бажання щось залежатиме, що без згоди більшості мешканців депортація не відбудеться. Тому з приходом весни поля були своєчасно засіяні й оброблені. Дехто, як потім виявилось, робив це механічно, бо не міг дивитися на незасіяне поле – така вже натура у селянина.

Переважна більшість людей залишалася вкрай незадоволеною переселенням. Вони висловлювали обурення, впадали у відчай. У службових донесеннях партійно-енкаведистських функціонерів знаходимо чисельні факти відкритого спротиву депортації. Такі особи розцінювалися, звичайно, не інакше як «ворожі елементи». Реакція влади у такому разі була блискавичною. «Як тільки стало відомо про окремі ворожі висловлювання, – говориться в одному рапорті до ЦК КП(б) У, – на місцях було вжито заходів для викриття «ворожої агі-

тації». Тим, хто сумнівався у «привабливості» переселення, сіяв зневіру серед односельців, «особи в цивільному» нагадували, що існують «інші методи переконання», вживаючи при цьому відомі слова: «ворог народу», «антисоветчик».

Що могли вдіяти устянівці, якщо у липні 1951 року нищівної критики зазнав навіть вірш В. Сосюри «Любіть Україну». За період з 1946 по 1951 рік було прийнято 13 партійних постанов, спрямованих на боротьбу з українським буржуазним націоналізмом.

Свідомо подаю повністю тексти архівних документів, зберігаючи їх мову і стиль.

Наведений нижче документ свідчить, що люди для радянської номенклатури важили набагато менше, аніж майно, котре теж підлягало обміну – про людей навіть не йшла мова. Просто виконувався план, як з вивезення лісу, каменю чи чогось іншого...

Доповідна записка про виконання плану з відселення

Товарищу Мельникову Л. Г.

Докладываю, что по участку государственной территории, передаваемому Польской Республике работы по отселению населения и подготовке участка к передаче были закончены к 15 октября 1951 года.

Работы по подготовке к передаче нефтепромысла – закончены к 19 октября 1951 года.

Участок передан Польской стороне 20 октября 1951 года, о чем уполномоченными по передаче и приему участка, подписан акт.

В соответствии с распоряжением Совета Министров Союза ССР от 19 октября 1951 г. советские пограничные войска 25 октября 1951 года в 12 часов дня отошли на отдеммаркированную Советско-Польскую границу в районе участка, уступаемого Советским Союзом Польской Республике.

С участка, отошедшего Польше, отселено 7167 семей в них 32066 человек, в том числе: семей колхозников 5995 и рабочих и служащих 1172.

В южные области УССР направлено колхозных семей 5810, в них трудоспособных 14648 человек, а также движимое имущество колхозов и колхозников.

Для оказания помощи колхозникам в строительстве домов с участка вывезено в места вселения 114,6 тысяч куб. метров строительного леса.

На все оставленное недвижимое имущество предприятиями, организациями, учреждениями составлены соответствующие документы. Также составлены документы для производства расчетов за оставленное имущество колхозами и населением и документы на раздел колхозного имущества между бригадами, соответственно с вселением их на новые места.

На всей территории участка, особенно в районном центре наведен соответствующий порядок.

С Польской стороны никаких претензий по передаче имущества и участка не заявлено.

В настоящее время заканчиваются работы по уточнению всей документации, для расчетов с колхозами и населением за оставленное недвижимое имущество.

Прилагаю:

1. Копию акта о передаче имущества.

2. Отчет уполномоченных Правительства СССР и ответственных за отселение областных и районных работников, о работе по передаче участка государственной территории СССР, отошедшего к Польской Республике .

26. 10. 51 г.

Л. Корниец.¹¹

В устянівців перед очима стояли опухлі і почорнілі від голоду жителі з Великої України 1947 року, які приходили в село обмінювати на хліб свої домоткані килимки та інші речі домашнього виробництва. Майже всі особи, що підлягали переселенню, не хотіли покидати споконвічні батьківські землі. Зі сльозами на очах вони залишали свої дуже важко відбудовані після воєнного лихоліття господарства. Як пише Дарія

¹¹ ЦДАГОУ. – Ф. 1. - Оп. 24. - Спр. 868. - Арк. 1–2.

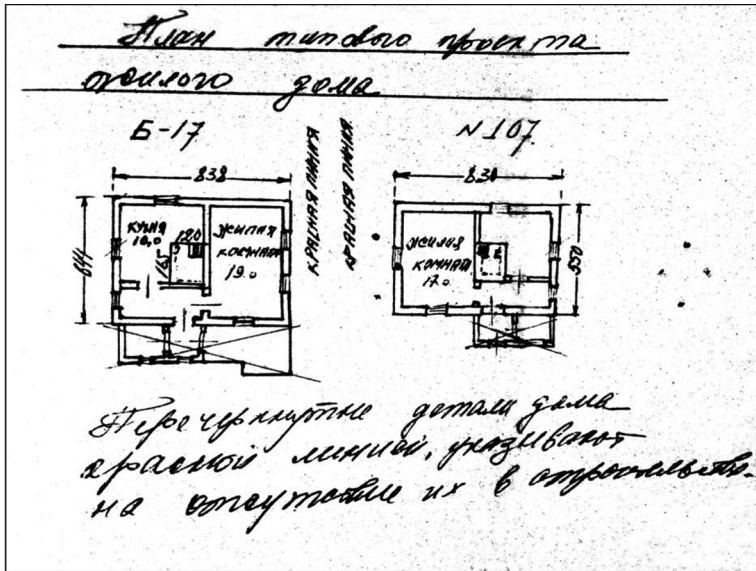
Петречко, були поодинокі випадки, коли люди в день від'їзду у відчаї підпалювали свої садиби. Олексій Юристовський, син залізничника із Коростенка, залишив спогади: *«Пригадується картина майже безлюдного села: зграї здичавілих собак і котів у пошуках теплого людського житла та їжі, плач людей, яких не встигли вивезти. Людей «вантажили» в товарні вагони – чотири сім'ї у кожний вагон. Шлях на нові місця був важкий і виснажливий, тривав інколи до шести тижнів. Ніхто не знав, де буде зупинка і яка її тривалість. Вибігали з вагонів у пошуках води»*¹².

Архівні документи та свідчення учасників тих подій односторонньо вказують, що «люди були позбавлені можливості як залишитися на переданій Польщі території, так і вільно обирати собі місце майбутнього проживання в межах СРСР. Примусово переселені особи виявляли бажання оселитися в Західній Україні, де були звичні природні умови і культурне середовище. Та місце їхнього подальшого проживання було визначено планами тих, хто здійснював цю акцію. Фактично створювалися спецпоселення. Тому опинилися в чотирьох областях південної України у 25 селах Донецької області, 20 селах Одеської, 10 Миколаївської та 5 селах Херсонської області. І більшість без даху над головою, хоч обіцяли будинки»¹³.

Та поневір'яння на тому не закінчилися. Виділених хат в селі Маринове, як і в інших населених пунктах, куди переселяли людей, виявилося менше, ніж родин. Людей поселяли у нашвидкоруч стулені землянки, в яких замерзала вода, а на стінах в зимові місяці виступав іній. Декого селили в «куток» у хаті місцевих жителів, які у більшості своїй співчували переселенцям і допомагали, чим могли. Траплялися випадки, коли люди змушені були мешкати в одному приміщенні з худобою. Так жило багато сімей у нашому селі, це важко згадувати, але таким чином тварини зігрівали приміщення. Основним паливом слугувало перекотиполе або залишки со-

¹² Юристовський О. Ланка депортаційного ланцюга. – Львів, 2001.

¹³ Кляшторна Н. Трагедія, що обросла міфами. – Київ, 2006.

(На плані видно, як рука проєктанта навіть не затримтіла, викреслюючи веранду з плану переселенського будинку, хоча хати і так були маленькі. Через цей легкий жест проєктанта переселенці все життя потрапляли до кімнати одразу з вулиці. Авт.)¹⁴

няшнику. А ще треба було виконувати колгоспні норми, щоб заробити залишків сосяшника і отримати коней для його перевезення. В сім'ях, де залишились чоловіки, було легше, а бідним вдовам доводилось цілий день переносити те паливо, аби ніч в теплій хаті переночувати.

Дехто з населення зневажливо називав людей переселенцями або бандерівцями. На щастя, таких була меншість, це собі дозволяли більш заможні маринівці з числа комуністів чи колишніх керівників. Пам'ятаю, як перший секретар райкому партії П. А. Хомко відчитував місцевого чиновника за те, що той не розуміє, що переселенці знаходяться тут не зі своєї волі: «Це потрібно було партії для загального блага, а ці

¹⁴ ДАОО. – Ф. Р. -6271. – Оп. – 1. – Спр. 3. – Арк. 94.

люди терплять все, щоб всім було краще. Не смійте їх більше ображати».

Відповідно до угоди житло та все нерухоме майно повинно було залишитися неушкодженим новим господарям – полякам. Для роз'яснення умов переселення було проведено загальні збори у кожному колгоспі, а для нагляду за виконанням цих умов у кожне село направлено оперуповноваженого міліції з Дрогобича і Нижніх Устрік. Для будівництва житла на місцях переселення, згідно з постановою РМ УРСР та ЦК КП(б)У від 14 та 24 квітня 1951 р. про будівництво житла для переселенців з частини території Дрогобицької області, яка відходила до Польщі, створювалися будівельні бригади з молоді, які згодом було направлено у відповідні місцевості, а основна частина селян повинна була закінчити сільгоспроботи й зібрати врожай, який залишався полякам.

Переселенці, які потрапили в 1951 році до південних областей України, не змогли на новому місці вести звичний для них спосіб життя. В жодному із сіл не було церкви і священика. Не було звичних дерев'яних хат в один ряд з господарськими спорудами. Були зовсім інші кліматичні умови. Це навіть тварин не влаштовувало і вже в наступному 1952 році майже всі корови загинули, бо не звикли їсти соломку. Не витримали також спеки.

Незважаючи на це, в сільському господарстві переселенці досягли добрих результатів. Вони швидко освоїли сільськогосподарську техніку, з якою раніше не працювали. У Мариновому найпершими і кращими механізаторами були Василь Михайлович Лазурчак та Михайло Войткович Орловський, які вчили інших механізаторської справи. До речі, двоюрідний брат Орловського Йосип був першим і кращим механізатором в с. Єремівка Роздільнянського району. На мою думку, саме переселенці із західних українських етнічних земель вивели у передові в нашому районі колгоспи ім. М. Посмітного та ім. П. Ведути. Передовими на Одещині були саме ті господарства, в яких працював великий відсоток переселенців. Достатньо назвати березівські села, в яких живуть переселені: Нейкове і Ставкове, Котовка і Яснопіль. Згадай-

мо поіменно переселенців-орденоносців: Вигнаний, Формус, Кравченко, Швець, Ніточко, Кононенко, Мазур, Гошкович, Баран та ін. Цими прізвищами пишався наш район. З їхньої говірки глузували, а вони працювали злагоджено і продуктивно, завжди були прикладом для інших не лише у праці, але і в сімейному та громадському житті.

Службове листування, що зберігається в Державному архіві Одеської області, красномовно свідчить, наскільки кепсько йшли справи з будівництвом осель для переселенців у нашому Березівському районі. Перший ешелон з переселенцями відправляли 13 червня 1951 року, а 10 квітня 1951 року будівництво ще навіть не розпочали. Навіть більше – не було визначене місце на території сіл для розташування садиб переселенців.

Секретарю Одесского областного комитета КП(б)У

Тов. Епишеву А. А.

Председателю исполкома облсовета

депутатов трудящихся

Тов. Караваеву К. С.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

*о ходе строительства домов для переселенцев и заготовке
строительных материалов по Березовскому району
Одесской области*

***По состоянию на 10-е апреля 1951 года, строительство
домов для переселенцев в колхозах района еще не развернуто.***

В большинстве колхозов, в лучшем случае, идет кое-какая заготовка местных строительных материалов, главным образом, камня. Строительные бригады в колхозах, как правило, не созданы, а в тех колхозах, где числится, что созданы – только на бумаге, формально и то из нескольких человек, что не соответствует доведенному плану и, безусловно, не обеспечивает строительство.

Так, в колхозах «Жовтнева Революція» и «Суспільна Праця», которые должны строить по 15-ти домов каждый, до сего времени не созданы строительные бригады и не ведет-

ся никакой заготовки строительных материалов. Колхозы, ровным счетом, в этой области ничего не делают.

Колхоз «Степова Коммуна» – строит 30 домов, к строительству не приступал и строительная бригада не создана. Часть материалов колхозом заготовлено – камня около 150-ти кубометров, 100 кубометров леса и закуплено на стороне 5000 снопов камыша для кровли крыши, который, кстати сказать, еще не вывезен колхозом.

Колхоз им. Молотова – должен строить 35 домов. Последний считает, что им создана строительная бригада в 12 человек, а на самом деле никакой работы по строительству не ведется, несмотря на то, что в колхозе имеется 12 незаконченных домов, стены, которых выведены до крыши (переходящее строительство прошлого года).

Колхоз им. Димитрова – строит 58 домов. Камень, песок и глина имеется на месте в неограниченном количестве. В этом колхозе остались не законченными с прошлого года 33 дома, которые выведены до крыши, а часть из них и накрыты. Необходимо производить внутренние работы, но все стоит без движения, никто палец о палец не ударяет, чтобы приступить к их окончанию.

Колхоз им. Чапаева. В незавершенном строительстве находится три дома, т. е. сделаны коробки, остались деревянные подделки, перекрытия и крыши, но дальше никакой работы не производится. Строительной бригады в колхозе нет. Заготовлено незначительное количество камня и леса, а колхозу, в текущем году, по плану необходимо построить 22 дома.

Колхоз им. Мичурина. Строительной бригады в колхозе нет. Заготовку камня производит 7 человек рядовых колхозников. Специалистов каменщиков для кладки стен колхоз не имеет. К настоящему времени завезено 37 кубометров леса, часть из которого распилена на доски. Колхозу необходимо строить в текущем году 20 домов, но последний (колхоз) в этой области совершенно ничего не делает.

Колхоз им. Калинина строит 20 домов. Помимо заготовки камня, на которой занято 10 человек рядовых рабочих строительной бригады, в колхозе, ровным счетом, больше ничего

не производится. В колхозах: «Фридрих-Энгельса» строится 20 домов, «Кирова» – 30 домов и «Хрущева» – 25 домов со строительными бригадами, заготовкой камня, леса и других материалов, такое же положение, как у выше названных колхозов.

В таких экономически-сильных колхозах, как им. Буденного и «Сталина» и «17-го Партсъезда», которые менее нуждаются в рабочей силе, чем другие, к строительству, как к таковому, также еще не приступали.

Необходимо отметить, что в первых двух колхозах организованы строительные бригады и ведется заготовка строительных материалов, а в «17-м Партсъезде» имеется 12 домов, приобретенных у колхозников.

Большого опасения эти колхозы не вызывают, так как они план строительства, в установленный им срок, выполняют, у которых развернута и идет соответствующая подготовительная работа.

В единственном колхозе района – им. Кондрашева, созданная строительная бригада на 11-ти человек, приступила к новому строительству домов и в настоящее время ведется кладка стен на 2-х домах. 2 дома куплено у частных граждан. Колхозом заготовлено несколько сот кубометров камня, который в этом году должен построить 10 домов.

В большинстве колхозов района, в которых расселяются переселенцы, до сего времени не намечены твердо усадьбы, где будут строиться дома, не выделены и не вспаханы огороды для переселенцев принимаемых мин.

Такое состояние дел со строительством домов в районе, вызывает большую тревогу.

Районный комитет КП(б)У и исполкома Райсовета депутатов трудящихся, по существу и конкретно вопросами строительства еще не занимались.

Созданная объединенным постановлением РК КП(б)У и Райисполкома специальная комиссия по строительству, за весь период, еще ни разу не собиралась и фактически ходом строительства домов в колхозах для переселенцев, не интересовалась.

Выделенные району кредиты на строительство домов для переселенцев в сумме 960 тысяч рублей на текущий год – колхозами не используются в достаточной мере.

На 10-е апреля сего года получили кредит только три колхоза «Сталина» 30 тысяч, «Степова Коммуна» 24600 рублей и «Менжинского» 112 тысяч рублей. Всего получено из банка 66 тысяч рублей.

Аналогичное положение и с получением колхозами леса, пребывающего в район для строительства. Всего в 1-м квартале текущего года прибыло на ст. Березовка 214 кубометров строительного леса. Лес, в основном, мерный и хороший – по породам в следующем ассортименте: сосны 35 кубометров, ели 86 кбм. и ольхи 93 кбм.

До настоящего времени ни один колхоз, из числа утвержденных, не приступил к изготовлению цементной черепицы, несмотря на то, что цемент последним распределен стройотделом еще в первой декаде марта месяца т. г.

В связи с тем, что из Киевской области никто из колхозников переселяться в Березовский район не желает, необходимо сейчас решить вопрос и дать району другую область вместо Киевской, так как колхозы района уже истратили около 20-ти тысяч рублей на командировки своих уполномоченных по вербовке и не привезли ни одной семьи.

Совершенно правильное предложение облисполкома дать району из Дрогобычской или какой другой области три колхоза полностью по 250 семейств каждый, вместе со всем управлением и партийной организацией, которые будут расселены в колхозах Березовского района им. Сталина, им. Молотова и им. Кирова, где имеются для этого все условия.

Уполномоченный областного
комитета КП(б)У и облисполкома

М. Даценко¹⁵

Кошти, що виділялися для благоустрою переселенців, використовувалися не за призначенням, а часто просто розкрадалися. У документах вишукувалися різні визначення, аби

¹⁵ ДАОО. - Ф. Р-6271. – Оп. 1. - Спр. 3. - Арк. 32–35.

прикрити розкрадання, але приховати справжній стан справ з використанням цільових коштів тільки на потреби переселенців, як вимагали дериктивні документи, не вдалося. Масштаби махінацій із коштами в межах однієї області просто вражають.

**Рішення виконкому Одеської облради про порушення
порядку використання коштів для благоустрою
переселенців, 1951 р.**

РЕШЕНИЕ

*Исполнительного комитета Одесского областного Совета
депутатов трудящихся*

№ 582 12 апреля 1951 г.

*О нарушениях порядка расходования средств
на переселенческие мероприятия*

Рассмотрев материалы произведенной Контрольно-ревизионным аппаратом Министерства финансов СССР по Одесской области проверки расходования средств на переселенческие мероприятия в Березовском, Мостовском, Красно-Окнянском и В. Михайловском районах, исполком областного Совета депутатов трудящихся отмечает, что областная контора сельхозбанка (т. Телетниченко Ф. Л.) и исполком райсовета плохо осуществляли контроль за правильностью использования средств, отпускаемых на устройство переселенцев, в результате имеют место факты использования средств не по прямому назначению, а в отдельных случаях эти средства присваиваются.

Председатель Березовского райисполкома тов. Котенко С. М. стал на неправильный путь, дал распоряжение председателю райпотребсоюза Филипповичу за счет перечисленных денег на лесоматериалы для переселенцев отпустить автомашины для колхозов. Тов. Филиппович выполнил это распоряжение и вместо лесоматериалов отпустил колхозу «Искра» грузовую автомашину стоимостью 13000 руб., а колхозу им. Куйбышева стоимость в 9000 руб.

По колхозу им. Вышинского Красно-Окнянского района на 12,0 тыс. руб. строительных материалов, предназначенных на строительство домов для переселенцев, использовано на разные нужды колхоза, а в колхозе «Соцреконструктор» В. Михайловского района израсходовано не по назначению 3,3 тыс. руб.

Уполномоченный сельхозбанка по Мостовскому району тов. Беспалов В. А. использовал свое служебное положение и продал свой дом за счет выданных колхозу им. Молотова кредитов за 5000 рублей при его страховой оценке 1800 рублей, таким образом, Беспалов переполучил 3200 рублей (в процессе ревизии восстановлено 2700 рублей).

В Красно-Окнянском районе в колхозе им. Сталина по фиктивным документам выплачено гр. Назаровой за купленный дом 8000 руб. при его страховой и фактической стоимости в 3000 руб.

В колхозе им. 1-е мая Мостовского района бывшим бухгалтером Швеиц присвоено 2000 рублей, а в колхозе им. Вышинского Кр. Окнянского района бывшим председателем колхоза Кушнир по фиктивным документам описано в расход 1320 рублей.

В Мостовском районе грубо нарушался порядок оформления документов на получение долгосрочных ссуд по переселенческим мероприятиям.

Исполком областного Совета депутатов трудящихся РЕШИЛ:

1. Обязать управляющего Одесской облконторой сельхозбанка тов. Телетниченко Ф. П. :

а) немедленно отстранить от работы уполномоченного сельхозбанком по Мостовскому району Беспалова за допущенные им должностные злоупотребления;

б) наложить взыскание на уполномоченного сельхозбанка по Кр. Окнянскому району за его неудовлетворительный контроль по использованию средств на переселенческие мероприятия в колхозах;

в) обеспечить систематический и строгий контроль за правильным представлением кредитов и оформлением доку-

ментов по переселенческим мероприятиям, а также за использованием колхозами по прямому назначению полученных ссуд из сельхозбанка.

2. Обратить внимание Управляющего облконторой сельхозбанка т. Телетниченко Ф. П. на недостаточный его контроль за деятельностью уполномоченных в районах в части использования средств на переселенческие мероприятия.

3. За незаконное использование кредитов по переселенческим мероприятиям на приобретение автомашин Председателю Березовского райисполкома тов. Котенко С. М. и председателю Райпотребсоюза т. Филипповичу строго указать.

4. Обязать председателей исполкомов райсоветов: Красно-Окнянского т. Бурнашева, Мостовского т. Орлова и Березовского Котенко:

а) принять срочно меры к полному устранению нарушений в расходовании средств на переселенческие мероприятия;

б) периодически заслушивать на заседаниях исполкомов председателей колхозов и уполномоченных сельхозбанка об использовании ими средств по переселенческим мероприятиям по прямому назначению;

в) привлекать к строгой ответственности лиц виновных в незаконном расходовании средств.

5. Принять к сведению заявление гл. контролера – ревизора КРУ Министерства финансов СССР по Одесской области т. Лосьевой, что материалы на виновных лиц о присвоении средств в Мостовском и Кр. Окнянском районах направлены следственным органам для привлечения виновных к судебной ответственности.

6. Просить Облпрокурора т. Неганова ускорить рассмотрение дел переданных контрольно-ревизионным аппаратом по фактам присвоений средств по переселенческим мероприятиям.

Председатель исполкома
облсовета депутатов трудящихся
Секретарь исполкома
облсовета депутатов трудящихся

К. Караваяев

З. Никифоров¹⁶

¹⁶ ДАОО. - Ф. Р-6271. - Оп. 1. - Спр. 1. - Арк. 35–36.

Рада Міністрів УРСР прийняла спеціальну постанову про перерозподіл майна колгоспів, з яких переселяли людей. Зборів не проводили, бажання людей не враховували. Наміри на папері виглядали благородними, проте насправді для самих примусово переселених склали такі папери, як потрібно були для звітності в Москву. Цей розподіл жахливий своїм цинізмом. Знаючи, що люди залишають рідну землю і вирощений врожай, їх заставляли це робити. Спогади переселенців Фір Розалії, Баршівського Михайла свідчать, що кожен колосок зібраного врожаю политий не тільки потом, а й слізьми. Люди нікого не проклинали, знаючи ціну хліба і розуміючи, що вони його їсти не будуть, збирали якісно, як і належить господарям – збирали і плакали.

Залишали не тільки хліб. Будучи в рідному Устянове, Сяноці, Устріках, я бачив багато типових пам'яток української культури. Наша держава мала б на юридично-правовому рівні визначитися зі ставленням до подій того часу і дотримуватися державної політики щодо збереження пам'яток культури, залишених на території Польщі.

**Вказівки міністра сільського господарства М. Кальченка
про порядок розподілу майна колгоспів,
які переселяються з Дрогобицької області, 1951 р.**

Копія

УТВЕРЖДЕНО

*Постановлением Совета Министров
УССР от 12 июля 1951 года, № 1714*

ПРИМЕРНЫЕ УКАЗАНИЯ

*о порядке распределения имущества колхозов,
переселяющихся из Дрогобычской области*

*Министерство сельского хозяйства УССР устанавливает
следующий порядок распределения имущества колхозов, пере-
селяющихся из Дрогобычской области:*

*1. Завершение всех работ до момента переселения про-
изводится силами существующего колхоза с распределением
всех доходов, как материальных так и денежных, по резуль-*

татам хозяйственной деятельности колхоза, с соблюдением всех положений устава сельскохозяйственной артели.

2. В случае переселения колхоза не в один, а в несколько колхозов южных областей, т. е. частями, правление колхоза должно сохранить свои полномочия до полной ликвидации хозяйства, направляя выезжающие группы колхозников во главе с 1–2 членами правления или назначенными уполномоченными, которые везут с собой все необходимые документы.

3. Распределение общественного имущества натурой, как равно денежных средств, получаемых колхозами в порядке компенсаций за оставленное недвижимое имущество, между отдельными частями колхоза должно, как правило, производиться пропорционально количеству дворов в них.

Если в колхозе известно, какому из объединившихся колхозов принадлежал до укрупнения колхоза сельхозинвентарь и скот, то можно допускать передачу их по бывшей принадлежности вместе с частью сельскохозяйственных кредитов, расходованных на приобретение передаваемого скота и инвентаря.

В том случае, когда переселяемый колхоз расположен в одном населенном пункте и не укрупнялся, а переселяется несколькими группами в разные районы южных областей, распределение имущества и средств, получаемых в порядке компенсации за оставляемое недвижимое имущество, производится так же пропорционально количеству дворов в сформированных в переселения группах.

Неликвидированная дебиторская и кредиторская задолженность определяются между частями колхоза (выезжающими группами) так же пропорционально количеству дворов каждой из них. Сумма паевых и вступительных взносов выделяется группам, в точном соответствии с размером паевого и вступительного взноса каждого колхозника, входящего в состав группы.

4. На все передаваемое выезжающим группам имущество, а так же на денежные средства составляется акт в 3-х экз. с перечислением каждого вида имущества и балансовой его стоимости. Денежные средства показываются раздель-

но по счета капиталовложений и по текущему счету. Один экземпляр выдается на руки выезжающему во главе группы члену правления или уполномоченному, второй экземпляр направляется почтой (заказным письмом) правлению колхоза, куда вселяется данная группа и третий экземпляр остается в правлении переселяемого колхоза до момента ликвидации, а после ликвидации сдается исполкому райсовета.

Денежные средства переводятся через банки на соответствующие счета колхозов по месту вселения.

5. На всю отъезжающую группу составляются списки с указанием фамилии, имя, отчества, возраста, размера паявого и вступительного взноса (в денежном выражении), количества выработанных в год трудодней, размера выданных по трудодням зерна, а также денег и составлении расчетов с колхозом на момент выезда. Списки составляются также в 3-х экземплярах, в которых должен расписаться каждый член колхоза.

6. В том случае, когда какая либо группа или отдельные люди, входящие в ее состав выедут до конца уборки урожая, причитающаяся им на выработанные трудодни до отъезда натуральная оплата завершения уборки и распределения доходов в колхозе при их желании и доверенности, другим колхозникам, позже выезжающим в тот момент переселения или же сдается на ближайшие заготовительные пункты под обменные квитанции, по которым колхозники причитающуюся им натуре по новому месту жительства. Причитающиеся колхозникам на трудодни деньги пересылаются им по новому месту жительства почтой.

7. Распределение имущества, средств и доходов, не ликвидированных дебиторской и кредиторской задолженности между отдельными группами и колхозниками, переселяющимися в южные области, утверждается правлением колхоза и райисполкомом, после чего правление колхоза производит выдачу и расчеты.

В целях осуществления контроля за правильным распределением средств доходов между отдельными группами и колхозниками исполком уполномачивает на каждый колхоз своего представителя.

8. После проведения распределения имущества, средств расчет с колхозниками и ликвидации хозяйственной деятельности колхоза составляет ликвидационный акт по колхозу и переселившимся колхозникам и представляет его на утверждение райисполкому, утвержденных райисполкомом ликвидационных актов направляют в колхозы по месту переселения групп или целых колхозов.

Председатель колхоза, члены правления, выделенные для сельскохозяйственной деятельности колхозники, и бухгалтер колхоза едут на новое место жительства после утверждения райисполкомом ликвидационного акта о прекращении хозяйственной деятельности.

Осуществление контроля за выполнением настоящих указаний возлагается на Дрогобычское областное управление сельского хозяйства.

Министр сельского хозяйства УССР Н. Кальченко¹⁷

Примусове переселення 1951 року було вже четвертою хвилею депортацій українців зі своїх етнічних земель. І зараз дехто думає, що українців виселяли за співпрацю з ОУН–УПА. Дозволю собі зауважити, що станом на 1951 р. на Західній Бойківщині українське підпілля уже не діяло. Всіх, хто був до нього причетний, навіть найменшою мірою, ще в другій половині 40-х років було ліквідовано, виселено до Сибіру, а тим більше з Устяного, де лише одиниці співпрацювали з оунівцями. Однак до переселенців все одно ставилися насторожено і ворожо. Їх розсіювали по всій Україні. Крайні західні села на дві частини. Дуже часто цілі сім'ї розлучалися і роками не бачилися. Наприклад, лише в Одеській області людей розподілили по 18-ти колгоспах. Теж саме робилося в Миколаївській, Херсонській та Донецькій областях.

¹⁷ ДАОО. – Ф. Р-856. – Оп. 6. – Спр. 148. – Арк. 168-169.

**План розселення колгоспників із Дрогобицької області
у Одеській області, згідно з постановою обкому, 1951 р.**

Приложение № 1

к постановлению «ОИК»а и обкома КП(б)У

ПЛАН

*расселения переселяемых колхозов из Дрогобычесской области
в колхозы Одесской области*

№№ п/п	Наименование переселяемого колхоза	№№ бригад	К-во се- мейств	Наименование районов и колхозов вселения	Приме- чание
1.	им. Молотова	1	106	Раздельнянский район к-з им. III Интернационала с. Еремеевка	
		2	129	к-з им. Чапаева с. Бицилово	
		3	175	к-з им. Буденного с. Буденновка	
	Итого		410		
2.	им. Дзержинского	1	104	Врадиевский район к-з им. Сталина с. Н. Павловка	
		2	95	к-з им. К. Маркса с. Буденного	
		3	132	к-з им. Буденного с. Агафьевка	
		4	60	к-з им. М. Горького с. Ивановка	
	Итого	391			
3	им. Ворошилова	1	192	Березовский район к-з им. Димитрова с. Маринове	
		2	199	г. Первомайск к-з им. Ленина	
	Итого		391		

4.	<i>им. Калинина</i>	1	51	<i>Цебриковский район к-з им. Лысенко с. Земиново</i>
		2	53	<i>к-з «Сталинская Победа» с. Цебриково</i>
		3	216	<i>к-з им. Сталина с. Сталино</i>
		4	51	<i>к-з им. Маленкова с. Цебриково</i>
	Итого		371	
5.	<i>им. Булганина</i>	1	59	<i>Кривоозерский район к-з им. Сталина с. Кривое Озеро</i>
		2	108	<i>к-з «Заповит Ильича» с. Кривое Озеро</i>
		3	100	<i>к-з им. Свердлова с. Кривое Озеро</i>
	Итого		267	
6.	<i>им. Ватутина</i>	1	70	<i>Троицкий район к-з им. Чапаева с. Николаевка</i>
		2	33	<i>к-з им. Молотова с. Николаевка</i>
	Итого		103	

Всього в Одеську область у 1951 р. переселили 1933 родини.

Пропрацювавши 17 років першим керівником району, я стверджую, що всі 32 тисячі переселенців із всіх 42 сіл віднайшли б своє місце в економічному і соціально-політичному житті Березівщини чи будь-якому іншому районі Одеської, Херсонської чи Донецької області.

¹⁸ ДАОО. - Ф. Р-6271. - Оп. 1. - Спр. 1. - Арк. 54-55.

У нашому Березівському районі чисельність жителів суттєво не змінювалася із 30-х років і досягала в різні періоди від 25 до 36 тис. осіб, які проживали на той час в 89 населених пунктах. В основному, це була хутірська система.

Якщо б переселення бойків відбулося компактно в наш чи будь-який інший район області, в той же Роздільнянський чи Любашівський, села б в цих районах ожили, враховуючи хист людей з гір до будівництва і ведення підсобного господарства. Колгоспи і радгоспи отримали б додаткову робочу силу, якої завжди бракувало. Якби договір про обмін ділянками державних територій передбачив переселення людей в один із районів, це б згладило бодай частково негативні наслідки переселення. Бойки краще зберегли б свою культуру, звичаї, більше б спілкувалися рідною мовою, навчили б місцеве населення своїх традицій, святкування Різдва Христового і Святої Пасхи, Трійці, Святого Миколи і т. д. , бо місцеві селяни святкували тільки 1 Травня, чергові річниці Жовтневої революції і Новий рік.

Чому не поселяли людей в один населений пункт, а розкидали по всій Україні? Не важко зробити висновок, що таким чином не давали змоги людям об'єднуватися, хотіли краще і швидше навчити переселенців жити по-комуністичному, забути рідну мову, культуру, зректися віри в Бога. І я повинен визнати, що в дечому цей план вдався. Однак таке розселення збагатило місцевих жителів, навчило їх поважати релігійні свята. Місцеві вивчили весільні та інші обряди переселенців, а переселенці почали відзначати комуністичні свята.

З 252-х сімей села Устянової 159 родин переселили до Маринового Березівського району. Інші опинилися в с. Євгенівка Снігурівського району Миколаївської області, с. Червонознам'янка Іванівського району, с. Новоукраїнка і с. Єреміївка Роздільнянського району Одеської області, у Волновахському районі Донецької області і т.д. Після переселення люди лише листувалися, а приїхати в гості один до одного не мали можливості. По-перше, через матеріальні нестатки, по-друге, сільський мешканець не міг залишити господарство на кілька днів, не кажучи вже про те, що в колгоспах

часто працювали без вихідних. Відтак, навіть двоюрідні брати і сестри не завжди бачилися після переселення 1951 року, а декотрі не бачилися взагалі.

Чув таку думку, що переселення 1951 року не можна вважати насильницьким, бо людям дозволяли взяти з собою майно, не було явних ознак застосування сили. Але факти спростовують це. Дійсно, люди заздалегідь були повідомлені про переселення, мали час виготовити скрині та ящики для транспортування своїх пожитків. На дві або три родини давали один вагон – телятник (пульман). Але про яку добровільність могла йти мова, коли людям не дозволяли самим обирати місце для переїзду? 32 тисячі українців Нижньо-Устріцького району у 1951 році були примусово направлені тільки в ту місцевість, в яку вважала за потрібне влада.

На вирішення житлих питань було витрачено роки, хоч компенсації за втрачене майно переселенцям справді виплатили. Якщо компенсацію за хату, збудовану в 1937 році, виплатили у розмірі 2,5–3 тис. карбованців, то за кожен хату на місці нового проживання треба було сплатити 8–12 тис. крб. Несправедливість очевидна, проте переселенець вже не міг сказати, що держава не заплатила йому за майно, мовчки погоджувався і мирився з долею, яка йому випала в житті.

Постанова Ради Міністрів УРСР про додаткові заходи з будівництва житла для переселенців, 1951 р.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ Совета Министров УССР

г. Киев

№ 1288

от 7 июня 1951 года

О дополнительных мероприятиях по строительству жилых домов для переселенцев с участка территории, отходящей к Польше

В целях оказания помощи колхозам Николаевской, Одесской, Сталинской и Херсонской областей в строительстве жилых

домов для переселенцев с участка территории, отходящей к Польше, Совет Министров Украинской ССР

ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Обязать председателей исполкомов областных Советов депутатов трудящихся Николаевской области *т. Сиволапа*, Одесской – *т. Караваяева*, Сталинской – *т. Кременицкого* и Херсонской – *т. Барельника*:

а) до 10 июня 1951 года закончить подготовку в колхозах вселения помещений для размещения людей, прибывающих из Дрогобычской области на строительство жилых домов для переселенцев, а также организовать питание и медицинское обслуживание;

б) поставить на строительство домов для переселенцев в колхозах вселения строительные бригады, полностью укомплектовав их необходимым количеством рабочей силы и транспортом.

В колхозы, которые не могут обеспечить строительные бригады своей рабочей силой, привлечь недостающее количество рабочих по найму с таким расчетом, чтобы на строительстве жилых домов ежедневно работало 6600 человек.

Расходы по найму рабочих производить за счет кредитов, выделенных для строительства жилых домов для переселенцев;

в) до 1 июля 1951 г. закончить заготовку и завоз на строительные площадки местных строительных материалов, в количествах, обеспечивающих выполнение плана строительства жилых домов для переселенцев;

г) до 15 июня 1951 г. подготовить вблизи железнодорожных станций и в колхозах места складирования прибывающих лесоматериалов колхозов, переселяемых из Дрогобычской области, и обеспечить охрану этих лесоматериалов;

д) обеспечить своевременную бережную и комплектную выгрузку, перевозку на места назначения, складирование, согласно спецификациям, срубов домов, направляемых из Западных областей в колхозы вселения переселенцев, а также охрану материалов срубов во время выгрузки, перевозки и нахождения на складских и строительных площадках;

е) производство сборки привезенных срубов домов и новое строительство домов для переселенцев организовать методом поточного строительства;

ж) организовать в местах выгрузки на предприятиях местной промышленности, промысловой кооперации Укрсельстройснаба и в колхозах распиловку леса и изготовление столярных изделий для строительства жилых домов для переселенцев из лесоматериалов, выделенных на данное строительство.

Организацию распиловку леса возложить на Управление по делам сельского и колхозного строительства при Совете Министров УССР (т. Радина);

з) из числа автомашин, выделяемых дополнительно в июне 1951 года для продажи колхозам, в первую очередь, выделить автомашины для колхозов, принимающих переселенцев;

и) обеспечить за счет автохозяйств областей привлечение на договорных началах с колхозами вселения переселенцев автотрицепов для перевозки лесоматериалов.

3. г) завезти в июне – августе 1951 года в Одесскую область для передачи колхозам в счет рыночных фондов 260 тонн бензина, в том числе: в июне – 60 тонн, в июле – 100 тонн и в августе – 100 тонн для обеспечения перевозки строительных материалов на строительство домов переселенцев;

е) для обеспечения в колхозах общественного питания строительных бригад, занятых на строительстве домов для переселенцев, продать колхозам Одесской области в июне – августе 1951 года: масла растительного – 31,8 тонны, сахара – 15,9 тонны, картофеля – 47,7 тонны;

ж) обеспечить бесперебойное обслуживание торговой сетью работающих на строительстве домов для переселенцев, а также самих переселенцев, для чего организовать необходимое количество дополнительных магазинов.

4. Для обеспечения переселенцев и работающих на строительстве домов для переселенцев хлебом и крупой обязать Украинскую контору «Югозаготзерно» (т. Заричняка) отпустить за счет централизованных, в соответствии с поста-

новленням *Совета Министров от 1 июня 1950 года № 1936, десятипроцентных отчислений от гарницевого сбора исполкомов областных Советов депутатов трудящихся и зерно в количестве для Одесской области 200 тонн.*

Исполкому Одесского областного Совета депутатов трудящихся обеспечить выборку колхозами всего количества выделенного зерна до 20 июня 1951 года.

8. *Обязать Министерство Хлопководства УССР (т. Алексейского), Министерство сельского хозяйства УССР (т. Капченко) и исполком Одесского областного Совета депутатов трудящихся до 20 июня с. г. определить количество шахтных и артезианских колодцев, которые необходимо построить. В счет плана строительства артезианских колодцев, утвержденного на 1951 год, построить до 1 августа 1951 года в колхозах Одесской области, принимающих переселенцев с участка территории, отходящей к Польше, шахтные, артезианские колодцы и другие источники водоснабжения.*

*Председатель Совета Министров УССР Д. Коротченко
Управляющий делами
совета Министров УССР*

И. Вивдыченко¹⁹

Як бачимо з цієї постанови, ще 7 червня 1951 року на найвищому рівні вирішується питання про **додаткові** заходи стосовно будівництва житла для переселенців, оскільки звичайних заходів не вистачало. В Устяновій людям говорили про готові будинки, а виявилось, що не були залиті навіть фундаменти. Постанова про надання допомоги для прискорення будівництва виконана не була. Як відомо, ми роками чекали своїх скромних хат – 8. 30 х 5. 50 м.

В Одеській області переселенням громадян займався відділ переселення виконавчого комітету Одеської обласної ради депутатів трудящих, фонд якого зберігається в Державному архіві Одеської області (Р-6271).

¹⁹ ДАОО. – Ф. Р-2000. – Оп. 3. – Спр. 645. – Арк. 234-237

**Історична довідка на документальний фонд Р-6271
«Відділ переселення Виконавчого комітету Одеської
обласної ради депутатів трудящих» (1951-1955 рр.)**

Відділ переселення Виконавчого комітету Одеської обласної ради депутатів трудящих був створений на підставі рішення Державної штатної комісії при Раді Міністрів СРСР від 20 листопада 1950 р. № 8-7020.

Відділ займався питаннями переселення і господарського влаштування громадян із Польщі, радянських громадян із західних областей України і на цілинні землі.

15 серпня 1955 р. Відділ переселення Одеського облвиконкому було ліквідовано, а його функції передано вже існуючому на той час Відділу організованого набору робочих Одеського облвиконкому. Документи постійного зберігання ліквідованого відділу під час ліквідації не надійшли на зберігання до Державного архіву Одеської області, а були передані разом із документами з особового складу у відділ оргнабору. І тільки у 1965 р. , через десять років після ліквідації, документи відділу переселення було упорядковано і на них складено опис № 1 (документів постійного зберігання) і опис № 1-о (документів з особового складу). Актом № 24 від 19 квітня 1966 р. про передачу документальних матеріалів документи постійного зберігання Відділу переселення Одеського облвиконкому у кількості 50 архівних справ за 1951-1955 рр. надійшли з Відділу оргнабору робочих і переселення до Одеського обласного державного архіву відповідно до опису № 1 документів постійного зберігання. Однак зазначений опис складається з 61 архівної справи, а у Державний архів надійшло тільки 50 одиниць зберігання. Одинадцять архівних справ, включених до опису із назвою «Ешелонні списки і списки голів сімей переселенців, прибувших в Одеську область» у Державний архів не передано. З них вісім справ за 1951 р. і по одній справі за 1952, 1953 і 1954 рр. Стосовно непереданих справ в кінці опису є запис наступного змісту «Одиниці зберігання №№ 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 32, 44, 55» залишені на постійне зберігання у цій установі (тобто у відділі оргнабору робочих і переселення). Необхідно відзна-

чити, що зміст цього запису суперечить принципам і нормам зберігання документів Національного архівного фонду.

На теперішній час після чисельних реорганізацій і змін назв правонаступником відділу оргнабору є Головне управління праці і соціального захисту населення Одеської облдержадміністрації. З 1966 р. по теперішній час зазначене управління і його попередники неодноразово передавали документи з основної діяльності у Державний архів Одеської області, але указані одинадцять справ на зберігання не надходили. Тривале і ґрунтовне з'ясування долі цих архівних документів, на жаль, позитивного результату не дало. Відомостей щодо схоронності і місця зберігання документів в архівних підрозділах Управління праці і соціального захисту населення Одеської облдержадміністрації, та в архівних підрозділах управлінь, які були створені шляхом виділення функцій з управління праці – немає.²⁰

Працюючи директором архіву, я неодноразово самостійно здійснював пошуки архівних справ з назвою «Ешелонні списки і списки переселенців, прибувших до Одеської області» за 1951 рік, але ні мої зусилля, ні більш досвідчених працівників архіву не дали позитивних результатів. Знаючи жорстку систему архівного діловодства, обліку, збереження, вірогідним є припущення, що ці документи зникли, бо це комусь було потрібно... І зрозуміло, не самим переселенцям.

**Лист голови виконкому обласної ради депутатів трудящих
К. Караваєва до голови Березівської районної ради
С. Котенка, 1951 р.**

22 марта 1951 г.

*Председателю исполкома Березовского
райсовета депутатов трудящихся
тов. Котенко С. М.*

Постановление исполкома облсовета депутатов трудя-

²⁰ Історичну довідку до фонду Р-6271 склав зав. столом довідок ДАОО С. А. Желясков (використані справи фондів Р-2000, Р-6271, Р-6272).

щихся и обкома КП(б)У от 26 февраля 1951 г. № 6/8/310 «О мероприятиях по обеспечению выполнения в 1951 г. плана переселения и хозяйственного устройства, переселенцев в колхозах и совхозах Одесской области» в Вашем районе выполняются крайне неудовлетворительно. По состоянию на 10 марта 1951 г. для переселенцев построено всего лишь 20 домов, в то время, когда согласно плану строительства домов для переселенцев в январе – феврале месяцах должно быть построено 130 домов.

Такое крайне неудовлетворительное состояние по строительству домов для переселенцев свидетельствует о том, что исполком райсовета не принимает необходимых мер к выполнению постановления исполкома облсовета и обкома КП(б)У и не заботится о выполнении установленного для района государственного задания.

Исполком областного Совета депутатов трудящихся требует Вашего личного вмешательства и принятия мер, обеспечивающих безусловное выполнение постановления исполкома облсовета и обкома КП(б)У от 26 февраля 1951 г. № 6/8/310 и плана строительства домов в сроки, установленные этим постановлением.

О принятых мерах по этому вопросу доложите исполкому областного Совета депутатов трудящихся к 27 марта 1951 г.

Председатель исполкома облсовета
депутатов трудящихся

К. Караваяв²¹

Вже в іншому документі надається інформація заступнику голови Ради Міністрів УРСР т. Корнійцю, де зазначено, що станом на 20 липня закінчено будівництво лише 11 житлових будинків, а прибуло на той час 232 сім'ї. Не важко уявити собі стан 221 сім'ї, яким обіцяли ключі від хати, засаджений город... Виникла паніка, люди плакали, а жалітися було нікому...

За спогадами будівельника Шимка Михайла Івановича відомо, що за весь час будівництва житла для переселенців тільки два рази приїжджали з району перші керівники і зби-

²¹ ДАОО. - Ф. Р-856. - Оп. 6. - Спр. 148. - Арк. 7.

рали переселенців для роз'яснювальної роботи. Зате постійно приходили міліціонери і «люди в цивільному»...

**Інформація заступнику голови РМ УРСР
від уповноваженого РМ УРСР по Березівському району
Одеської області, 1951 р.**

*Заступнику голови Ради Міністрів УРСР
Тов. Корнійцю Л. Р.
Уповноваженого Ради Міністрів УРСР
по Березівському району Одеської області
Тов. Пасічного П. В.*

ІНФОРМАЦІЯ

План вселення в Березівський район (колгосп ім. Дімітрова) 232 сімей. Станом на 20 липня ц. р. вселено 75 сімей із кількістю 118 чоловік, в тому числі: жінок 188, чоловіків 130, із них працездатних – 154.

Крім того, прибуло 68 чоловік молоді для допомоги у будівництві житлових приміщень. Для переселенців за планом треба побудувати 232 житлових будинки в такі терміни: червень – 83, липень – 80, серпень – 69.

Станом на 20. 07. 1951 р. побудовано

- а) закінчено будівництво 11 житлових будинків (без печей, вікон, дверей);*
- б) закінчена кладка в 69 будинках;*
- в) проводиться викладка стін в 21 будинку.*

В будівництві бере участь 21 колгосп району, а згідно з постановою виконкому районної ради депутатів трудящих і райкому КП(б)У, повинні працювати 24 колгоспи району.

Із 15 липня ц. р. зроблено перерву, таким чином, станом на 20. 07 працювали будівельні бригади лише із 14 колгоспів району із загальною кількістю працівників 216 чоловік, 19 підвід і 6 автомашин.

Для закінчення всіх житлових приміщень (232) потрібна така кількість будівельного матеріалу:

1. каменя-ракушняка – 15000 куб. м. , а в наявності 9570 куб. м.

2. будівельного лісоматеріалу 2320 куб. м вже заготовлено 1939 куб. м.

3. кровельного матеріалу – черепиці 278400 штук, буде заготовлено повністю

4. віконного скла потрібно 3480 кв. м. , в районі є повністю.

5. цвяхів потрібно 4640 кг, які потрібно Облспоживспілці, негайно завезти.

Кам'яних будинків буде збудовано 150 і 82 дерев'яних. Березовська будівельна контора за умовою виготовляє 110 тис. шт. цементної черепиці. Вже виготовлено 22000, одержано 1700 листків шиферу.

Треба прискорити доставку цементу в кількості 95 тон, згідно постанови Уряду, щоб не зірвати вчасного виготовлення черепиці.

Крім того, Облспоживспілка зобов'язана занарядити 86000 шт гончарної черепиці.

Освоєно кредиту відпущеного на будівництво житлових приміщень для переселенців із асигнованих 2320 тис. крб – 486 тис. крб.

Всі переселенці із Дрогобицької області в кількості 75 родин розміщені в хатах мешканців по 2–3 сім'ї в одній хаті. Треба відзначити, що дуже велика тіснота.

Настрій у переселенців переважно здоровий, одне у них бажання – скоріше всім закріпити по 1 хаті і садибі, ця робота вже розпочата.

З водою все гаразд, відремонтовано 6 криниць, однієї проводиться подальша очистка. Крім того, при потребі за домовленістю можна брати із залізничного полустанка 20 куб. м. води щодня.

Члени будівельних бригад просять щоб організували буфет, де був би чай, кондвибори, ковбаса, папіроси (дешеві).

Особливо незадоволені члени будівельних бригад на сільпо Райспоживспілку, які не проявляють потреби про вчасне забезпечення їх папіросами.

Облспоживспілкою за планом треба було відправити таку кількість продуктів:

1. цукру – 1270 кг, відправлено 1270 кг
2. кондитироби – 1500 кг, відправлено – 80 кг
3. риби – 1200 кг, відправлено – 139 кг
4. рослинного масла – 3000 кг, відправлено – 220 кг
5. картоплі – 5000 кг, відправлено – 300 кг

На будівництві житлових приміщень для переселенців в колгоспі ім. Дімітрова систематично працює уповноважений виконкому Березівської райради депутатів трудящих і районному КП(б)У т. Савченко (заступник голови виконкому районної ради депутатів трудящих), а також уповноважений виконкому обласної ради депутатів трудящих і обкому КП(б)У т. Даценко С. М.

Щоб закінчити встановлені строки будівництва всіх житлових приміщень для переселенців із Дрогобицької області в колгоспі ім. Дімітрова потрібно:

1. Домагатися, щоб всі 24 колгоспи району виконали доведений їм план будівництва житлових приміщень визначені терміни, а це значить, треба додатково поставити 32 будівельні бригади із загальною кількістю 258 чоловік.

2. Організувати бригади пічників в кількості 6–7 бригад, в кожній із них повинно бути не менше 2 чоловік спеціалістів.

3. Збільшити бригади столярів на 4 – 5, по 4 чоловіки в кожній.

4. Надати на вивозку лісоматеріалу зі станції Раухівка не менше 10 автомашин.

5. Організувати буфет, в якому повинні бути: чай, кондитироби, папіроси («Север», «Прибой», «Ракета», «Спорт», «Труд»).

6. Організувати точний облік будівельного лісоматеріалу, який прибуває на ст. Раухівка, для будівництва житлових будинків для переселенців в колгосп ім. Дімітрова.

Уповноважений Ради Міністрів УРСР
по Березівському району
Одеської області

П. Пасічний²²

²² ДАОО. - Ф. Р-6271. - Оп. 1. - Спр. 3. - Арк. 80-82.

Наступний звіт містить інформацію від 18 грудня 1951 р. , коли морози в Мариновому сягали вже – 20 і більше градусів.

Звіт голови виконкому Березовської райради про стан облаштування переселенців, 1951 р.

*Исполкому Одесского облсовета
депутатов трудящихся*

ОТЧЕТ

*О выполнении решения исполкома облсовета депутатов
трудящихся*

от 18 декабря 1951 года за № 2012

*«О состоянии хозяйственного устройства переселенцев с
участка государственной территории, отошедшей к Польше
и проведении с ними расчетов за оставленное имущество,
по колхозу им. Димитрова Мариновского сельсовета
Березовского района»*

1. Из плана вселения 192 семей переселенцев из Дрогобычской области по состоянию на 1 января 1952 года прибыло 204 семьи.

2. Из плана строительства 192 жилых домов по состоянию на 1 января 1952 года построено 177 домов, из которых 137 домов закончены строительством полностью и заселены, а 40 домов строительство закончены, имеются окна, поставлены балки и стропила, только нет крыши, кроме того, 9 домов отремонтировано госфондовских. Таким образом, 146 семей

5. По проведенному учету установлено, что 159 семей переселенцев оставили свое имущество в области выхода, из коих все 159 семейств в райфинотделе оформлены на получение денег, сельхозбанком выплачено 156 семьям деньги в сумме 427 тыс. руб. Осталось не оплачено 3 семьям на сумму 14 тыс. руб. , а также рассчитан один колхоз, который получил 59868 рублей.

6. Переселенцы, прибывшие из Дрогобычской области, оставили в области выхода 27 га. Посевов, но до сего времени не рассчитаны, нет нарядов Облуполминзага.

7. Все переселившиеся колхозники получили расчет за выработанные трудодни до переселенцев живут в отдельных домах, 58 семейств временно проживают на квартирах.

Принимаются меры по окончанию строительства 40 домов.

Для животноводства личного пользования переселенцев построено 80 надворных построек.

3. Из 137 жилых домов полностью оконченных строительством 129 домов передано переселенцам с переоформлением на переселенцев кредитов сельхозбанка, затраченных на строительство домов.

4. Все дети школьного возраста охвачены школой с момента прибытия их в колхоз вселения.

*Председатель исполкома райсовета
депутатов трудящихся*

Котенко²³

Цей документ не потребує коментарів.

Хочу ознайомити вас зі ще одним документом, який демонструє нахабне ставлення сталінського режиму до примусового переселення. Всі, хто займався цією справою, вважали, як і було прийнято в Радянському Союзі, що постанови і рішення не обговорюються – вони виконуються. Переселенців з Київщини відбирали, наче товар. І переймалися не долями переселених, а відсутністю наочної агітації. Якщо в Київській області так «відбирали» сім'ї, то годі було й думати про інше ставлення до нас.

Інформація про хід відбору сімей для переселення на Одещину, 1951 р.

*Председателю исполкома Одесского
облсовета депутатов трудящихся
т. Караваеву К. С.*

*копия: Секретарю Одесского обкома КП(б)У
т. Епишеву*

²³ ДАОО. - Ф. Р-856. - Оп. 6. - Спр. 148. - Арк. 15.

ИНФОРМАЦИЯ
о ходе **отбора** семей переселения в колхозы
Одесской области

За период с 1-го марта по 10-е марта 1951 года проделана следующая работ по **отбору** семей переселенцев в колхозы Одесской области.

1. Отобрано 54 семьи на переселение в колхозы Одесской области из них 10 семей 10. III. 51 г. отправлено в Андреево-Ивановский район, остальные 36 семей оформляются.

Отобрано переселенцев в разрезе районов:

1. Березовский район отобрано 16 семей,
2. Октябрьский район отобрано 28 семей,
3. А. Ивановский район отобрано 10 семей.

2. Какие основные затруднения встречаются в работе по отбору семей переселенцев:

а) нет наглядной литературы, т. е. очерков и плакатов Одесской области для массово-разъяснительной работы среди колхозников Киевской области;

б) большая распыленность районов, а в районах – колхозов и сельсоветов, что затрудняет проводить работу по отбору семей переселенцев в колхозы Одесской области;

в) есть районы, которые выслали не всех представителей колхозов, например: А. Ивановский район не выслали 14 представителей, а ведь колхозники интересуются тем колхозом, в какой они желают переселиться, Березовский район не выслали 7 человек;

г) те переселенцы, которые возвратились, ведут работу в противоположную сторону, особенно в тех районах, где приходится вести работу по отбору семей переселенцев, правда, местные власти влияют на них, принимают меры, а именно, предъявляют иск через суд и т. д.

Возвратились переселенцы из следующих районов Одесской области: из Раздельнянского района, Ивановского и Цебриковского, я сообщил т. Баранову список возвратившихся, чтобы эти районы организовали работу по возвращению самовольно уехавших переселенцев, путем посылки писем в районы выхода

к тем товарищам, которые самовольно уехали в Киевскую область с просьбой возвратиться в колхоз.

Если эти переселенцы не возвратятся в колхоз Одесской области, местные власти немедленно будут принимать меры иска через суд.

д) не все еще районы по настоящему развернули работу по отбору семей переселенцев в Одесскую область.

3. Прошу Вашего воздействия на председателей райисполкомов, чтобы они всерьез занялись подготовкой домов для переселенцев, ибо переселенцы этим вопросом очень интересуются и прямо ставят нам упрек, если бы квартиры хорошие были, то от Вас бы люди не бежали.

План переселения будет выполнен в указанные сроки.

Уполномоченный Одесского исполкома
и обкома КП(б)У по Киевской области

Савченко²⁴

Наступний документ показує ставлення до переселенців саме із Дрогобицької області.

Доповідна записка про готовність Березівського району до прийому переселенців, 1951 р.

Секретарю Одесского областного комитета КП(б)У

т. Епишеву А. А.

Председателю исполкома областного
совета депутатов трудящихся

т. Караваеву К. С.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

О готовности Березовского района к приему и трудовому устройству переселенцев, принимаемых из Киевской области, и мероприятиях, приводимых по строительству жилых домов для них

В соответствии с постановлением исполкома облсовета депутатов трудящихся и обкома КП(б)У от 26-го февраля 1951 года, к первому марта сего года, из района были посланы

²⁴ ДАОО. – Ф. Р-6271. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 4

в область выхода уполномоченные почти от каждого колхоза по одному человеку, во главе бригады с заместителем председателя исполкома райсовета депутатов трудящихся.

2-го марта РК КП(б)У и исполкомом райсовета депутатов трудящихся проведено специальное освещение председателей колхозов, в которых намечено расселение и трудоустройство переселенцев.

На совещании обсуждались недостатки в работе, как по приему, трудовому и бытовому устройству переселенцев в 1950 году, так и строительству жилых домов для них, в результате чего до сих пор не один десяток семейств не имеет своих домов и живут пока на квартирах у колхозников.

Со всей серьезностью был поставлен вопрос о совершенно недопустимом положении, чтобы переселенцы из-за плохого приема и обращения с ними уезжали обратно из района, и что в будущем председатели колхозов будут персонально нести за это ответственность.

3-го марта принято объединенное постановление исполкома райсовета депутатов трудящихся и РК КП(б)У, которым утвержден план приема переселенцев и строительства жилых домов для них по 20-ти колхозам района. Намечены конкретные сроки строительства по месяцам. Установлен количественный состав строительных бригад, по каждому колхозу в отдельности, и категорически запрещено председателям колхозов использовать и отрывать бригады на другие работы колхоза, не связанные со строительством домов переселенцам.

Состав строительной бригады во главе с бригадиром должны будут, после выделения колхозами, утверждаться исполкомом райсовета депутатов трудящихся.

Утверждена комиссия по переселению в составе 7-ми человек.

Председатель комиссии – тов. Котенко (председатель райисполкома), заместитель председателя комиссии – тов. Кириченко (секретарь РК КП(б)У и члены комиссии: Уполномоченный Райсельхозбанка, председатель Райплана, председатель Райпотребсоюза, начальник Райсельхозотдела и начальник отдела колхозного и сельского строительства.

Выделены и утверждены уполномоченные по переселению по всем 20-ти колхозам из числа советско-партийного актива района, а также намечены агитаторы из сельской интеллигенции для работы среди переселенцев, и ряд других практических предложений по выполнению плана переселения в текущем году.

5-го марта, в соответствии с постановлениями Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У, Обкома КП(б)У и Облисполкома, райкома и райсовета депутатов трудящихся, специальным письмом за подписью секретаря РК КП(б)У и председателя исполкома райсовета депутатов трудящихся, каждому колхозу доведен план приема и трудоустройства переселенцев, строительства домов для них, а также завоз леса и заготовка местных строительных материалов – камня, песка, глины, – с твердым графиком и сроками выполнения. Создание последними строительных бригад и представления выделенный состав бригад на утверждение исполкома райсовета депутатов трудящихся.

*План приема переселенцев, строительства домов
и количественный состав бригад по колхозам
Березовского района на 1951 год*

<i>№№ п/п</i>	<i>Наименование колхозов</i>	<i>План приема пересел.</i>	<i>План строит. домов</i>	<i>Состав строит. бригад</i>	<i>Лес в кмт</i>
1.	<i>Им. Ф. Энгельса</i>	<i>20 сем.</i>	<i>20</i>	<i>12 чел.</i>	<i>200</i>
2.	<i>Им. Мичурина</i>	<i>20 сем.</i>	<i>20</i>	<i>12 чел.</i>	<i>200</i>
3.	<i>Им. Калинина</i>	<i>20 сем.</i>	<i>20</i>	<i>12 чел.</i>	<i>200</i>
4.	<i>Им. Жданова</i>	<i>20 сем.</i>	<i>20</i>	<i>12 чел.</i>	<i>200</i>
5.	<i>К-з «Искра»</i>	<i>20 сем.</i>	<i>20</i>	<i>12 чел.</i>	<i>200</i>
6.	<i>Им. Куйбышева</i>	<i>20 сем.</i>	<i>20</i>	<i>12 чел.</i>	<i>200</i>
7.	<i>«Победа»</i>	<i>20 сем.</i>	<i>20</i>	<i>12 чел.</i>	<i>200</i>
8.	<i>Им. Кирова вин.</i>	<i>30 сем.</i>	<i>30</i>	<i>18 чел.</i>	<i>300</i>
9.	<i>Им. Сталина Онф.</i>	<i>20 сем.</i>	<i>30</i>	<i>18 чел.</i>	<i>300</i>
10.	<i>Им. Буденного</i>	<i>25 сем.</i>	<i>25</i>	<i>15 чел.</i>	<i>250</i>
11.	<i>Им. Чапаева</i>	<i>20 сем.</i>	<i>22</i>	<i>13 чел.</i>	<i>220</i>
12.	<i>«Прогресс»</i>	<i>40 сем.</i>	<i>45</i>	<i>20 чел.</i>	<i>450</i>

13. «Степова Коммуна»	15 сем.	30	18 чел.	300
14. «17-й партсъезд»	20 сем.	20	12 чел.	200
15. Им. Димитрова	50 сем.	58	30 чел.	530
16. Им. Молотова	30 сем.	35	18 чел.	350
17. Им. Хрущева	20 сем.	25	15 чел.	250
18. «Жовтневої революції»	15 сем.	15	10 чел.	150
19. «Суспільна праця»	15 сем.	15	10 чел.	150
20. Им. Кондрашова	10 сем.	10	8 чел.	100
Итого	450	500	278	5000
				кбм

В настоящее время в ряде колхозов района имеется семь черепичных прессов. Колхозы имеют все возможности изготовлять черепицу на месте и избежать больших затрат на покупку заводной кровли, той же черепицы, шифера, атернита и т. д., последние два вида кровли, кстати сказать, не особенно практичен в особенности для села (легко бьется и его не возможно приобрести на месте).²⁵

Дуже важко переселенцям було змиритися з нестерпними умовами життя, особливо в перші дні. Але влада дбала про те, щоб люди залишилися у тих господарствах, куди їх направили.

**Розпорядження заступника голови виконкому облради
голови виконкому Березовської райради
про заборону видавати переселенцям довідки
для працевлаштування в інших місцях, 1951 р.**

*Председателю исполкома Березовского
райсовета депутатов трудящихся
т. Котенко С. М.*

26 мая 1951 г.

*Обязываю Вас дать распоряжения сельсоветам, колхозам
и совхозам о категорическом запрещении выдачи пересе-*

²⁵ ДАОО. – Ф. Р-6271. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 5-7.

ленцям справок на право возвращения их до места выхода и перевод на работу в другие колхозы и совхозы без разрешения исполкома облсовета.

Обеспечьте контроль за выполнением данного распоряжения, а виновных в нарушении его привлечите к ответственности.

*Зам. председателя исполкома
облсовета депутатов трудящихся*

Н. Гуреев²⁶

Хто з переселенців міг дійти до облвиконкому, якщо до Березівки почали їздити лише з 1954-1955 років через одну просту причину – не було транспорту і доріг, а головне – люди не знали до кого звертатися в районі, не те, що в області.

Пересвідчившись у тому, що умови життя переселенців на новому місці не витримують жодної критики, органи влади вимушені вживати заходів – виділяти хоча б ділянки для городів, щоб люди не голодували...

Нам виділяли городи вже біля нових будинків, а у кого не було місця (пляцу) для будинку, тим землю давали за межами села, не більше 0,25 га на сім'ю. 10 сім'ям було посаджено городи, але садили, як в колгоспі – так-сяк. Сім'ї, що прийшли останніми, залишилися без городів. Лише в 1953 році кожна сім'я мала шматок землі біля хати. А родини, в складі яких було дві сім'ї, тримали землю за селом.

**Розпорядження заступника голови облвиконкому
про виділення переселенцям ділянок для городів, 1951 р.**

*Председателю исполкома Березовского
райсовета депутатов трудящихся
т. Котенко С. М.*

В целях своевременного обеспечения прибывающих переселенцев огородами в соответствии с установленным планом расселения переселенцев по колхозам, отведите каждой переселенческой семье в колхозах участки под огород. Прибывшим

²⁶ ДАОО. - Ф. Р-856. - Оп. 6. - Спр. 148. - Арк. 49.

переселенцям необхідно оказати допомогу со сторони колхозов по вспашке и посеву, а для переселенцев еще не прибывших организовать в колхозах посадку для них огородов, в количестве согласно, плана расселения переселенцев для каждого колхоза.

Посадку огородов для переселенцев, которые еще не прибыли в колхозы, закончить к 20 апреля 1951 г.

Об исполнении доложите исполкому облсовета к 25 апреля 1951 г.

*Зам. председателя исполкома
облсовета депутатов трудящихся*

Н. Гуреев²⁷

З моїми земляками сталася ще одна прикрість. До переселення обіцяли, що за майно, залишене в Устяновій, на місці їм виплатять гроші. З давніх-давен галичани є людьми чесними, не вміють приписувати, обдурювати (так залишилося і до цього часу). Тому вони чесно описали майно, яке залишили вдома. Однак на Одещині з ними місяцями не розраховувалися. Старожили згадують, що більшість документів на оплату майна загубилася чи то в конторі колгоспу, чи то в районі, але гроші вони так і не отримали! Ридош Ганна розповідає, що коли показала документ районному начальнику, щоб одержати гроші за майно, він документ забрав і зробив зауваження щодо нерозбірливого підпису, а грошей так не дав. Кому було жалітися? Начальників не знали, а міліціонерів боялися.

**Доповідна завідувача райфінвідділом голові виконкому
Березівської райради про невиконання постанови
Ради Міністрів УРСР головою колгоспу ім. Дімітрова,
1951 р.**

*Председателю исполкома Березовского
райсовета депутатов трудящихся
т. Котенко*

²⁷ ДАОО. - Ф. Р-856. - Оп. 6. - Спр. 148. - Арк. 33.

*Копия: Мариновский с/совет
председателю колхоза им. Димитрова
т. Ладченко*

В колхозе им. Димитрова Мариновского с/совета находятся переселенцы из Дрогобычской области, переселенные в соответствии с постановлением Совета Министров УССР от 23 мая 1951 года № 1170.

Правление колхоза обязано было по прибытии переселенцев в пятидневный срок принять от них акты – описи на оставленное имущество в Дрогобычской области и сдать их в райфинотдел для произведения расчетов с ними.

Однако до сего времени председатель правления колхоза им. Димитрова т. Ладченко не обеспечил сдачу актов описей, тем самым не выполнив вышеуказанное постановление Совета Министров УССР.

Сообщая Вам об этом, Березовский райфинотдел просит Вашего вмешательства по этому вопросу, поскольку т. Ладченко требование райФО не выполнил.

Зав. райфинотделом

Иванов²⁸

Мені вдалося з'ясувати, що Ладченко ні в чому не винен – ці гроші «загубили» в районі.

Вивчаючи архівні документи, я часто зустрічався з випадками, коли свідомо перекручувалися прізвища, підписи ставилися однією рукою за декількох людей. Такі документи не можна вважати доказом провини тієї чи іншої посадової особи в розкраданні коштів, тому я і не надаю документів і прізвищ тих, хто мав доступ до коштів, але цілком зрозуміло, що гроші розкрадалися.

Переселенців направляли в першу чергу до колгоспів, які були відстаючими. Така практика теж може бути причиною того, чому переселенців не поселяли компактно, а «дрібнили» по живому цілі села і навіть родини. От що цікаво. Коли я звірив дані статистичного управління в колгоспах до 1951 р. та після переселення туди моїх земляків, то переконався, що

²⁸ ДАОО. - Ф. Р-856. - Оп. 6. - Спр. 148. - Арк. 105.

всі 18 господарств різко покращили економічні показники як в рільництві, так і в тваринництві. Не винятком стало і моє рідне Маринове, колгосп ім. Дімітрова, який з 1955 року і до розвалу колгоспної системи завжди був у числі передових господарств району. Отже переселенці працювали добре.

У документі, поданому нижче, зазначено, що спеціальну перевірку мали проходити лише переселенці, які мали поселятися в Овідіопольському районі. Насправді ж такій перевірці були піддані майже всі переселенці. «Спеціальні» органи не соромилися перевіряти і вести «дружні» розмови як з дітьми 14–15 років, так і з сивочолими старими.

Готуючи до друку даний документ, я опитав майже всіх живих переселенців села Маринового. Вони стверджують, що з кожним переселенцем проводилася бесіда. Це робили «люди в цивільному», деякі з них говорили лагідно, але більшість погрожувала.

**Розпорядження заступника голови виконкому
Одеської облради про допереселення колгоспників
у відстаючі колгоспи області, 1951 р.**

*Секретарю Одесского обкома КП(б)У
т. Епишеву А. А.
Председателю исполкома облсовета
депутатов трудящихся
т. Караваеву К. С.*

1. Допереселение колхозников из западных областей целыми селами размером в 250–300 дворов возможно произвести в такие колхозы и населенные пункты Одесской области.

1. с. Цебриково Цебриковского района, колхоз им. Маленкова и «Сталинская победа».

2. с. Мещанка В. Михайловского района, колхоз им. Хрущева.

3. с. Макарово Ширяевского района.

4. К-з им. Буденного Агафьевского сельсовета Врадиевского района.

5. К-з им. Димитрова Березовского района.

6. К-з им. Буденного Раздельнянского района.

7. К-з им. Сталина Врэдиевского района.

Считаю необходимым сообщить, что все села и колхозы, избранные для доприселения являются колхозами **ослабленными**, не имеющими достаточного количества рабочей силы и транспортных средств даже для обслуживания собственного хозяйства. Следовательно, все строительство домов должно быть, в основном, выполнено силами самих переселенцев.

2. За редким и небольшим исключением во всех этих колхозах домов, какие можно было бы освободить для переселенцев, – нет. Следовательно, по приезде переселенцы будут вынуждены до постройки домов разместиться на квартирах у живущих там колхозников или во временных землянках.

3. Вследствие того, что переселенцы почти весь год будут заняты строительством домов и не заработают достаточное количество трудодней, необходимо переселенцам до урожая 1952 года оказать необходимую помощь зерном, картофелем и фуражом.

4. Для строительства 250 домов необходимо будет привезти более 30 тыс. тонн различных строительных материалов. Ни один из колхозов, в который производится допереселение, такого количества материалов, конечно, не вывезет. Следовательно, необходимо будет оказать помощь колхозам за счет государственных автомашин в перевозке строительных материалов.

5. Овидиопольский район является пограничным, следовательно, при подборе переселенцев на местах их постоянного жительства необходима **специальная проверка** всех направляемых людей в эти районы.

Зам. председателя исполкома
облсовета депутатов трудящихся

Н. Гуреев²⁹

Попри жорстокий контроль з боку органів місцевої влади і спецслужб, деяким бойкам вдавалося самовільно покинути місця переселення. Більшість з них їхали на Західну Україну, поближче до рідного краю. Так, із Маринового самовільно

²⁹ ДАОО. – Ф. Р-6271. – Оп. – 1. – Спр. 3. – Арк. 30-31.

виїхала сім'я М. М. Кавчака, І. М. Гай, Марчука та ще декілька сімей, хоча на новому місці їм, як переселенцям, спокою теж не давали. У Мариновому раділи за тих, кому вдалося видертися з колгоспу, особливо за тих, кому вдалося повернутися до Устяного – тепер вже до Польщі. Але більшість переселенців змиралася зі своїм новим становищем і почала розбудовувати Маринове, яке невдовзі стало їм рідним.

Абсолютна більшість переселених бойків у 1951 році й не думала жити в цих спекотних і посушливих місцях (як самі вони висловлювалися – «пустелях»). Але сталінська репресивна система не рахувалася з людьми: жити можна було виключно там, де вирішила влада. Такі жорсткі вимоги ставилися тільки до засуджених зі спецпоселень. Саме це було найстрашнішим ударом по самолюбству гордих горян, непокірних бойків, які ніколи і нікому не корились століттями. А в колгоспах на півдні мусили гнути спину і мовчати, бо боялися, аби чого не вийшло, отримавши гіркий досвід, коли їх односельців вислали до Сибіру за стосунки з оунівцями, хоча тепер відомо, що то був наклеп, так як тільки п'ять осіб з Устяного були в «лісовиках». До Сибіру ж виселили більше двадцяти сімей, які ні сном ні духом не знали про діяльність оунівців.

Наступний документ свідчить, що «втікачі» мали розраховатися з державою за те, що їх силоміць завезли до колгоспу, та ще й у місцевість, де вони не бажали жити. Причому, ніяких документів на підтвердження саме такої вартості проїзду не давали. Ставили такі цифри, щоб відпадало бажання тікати.

**Розпорядження заступника голови Одеського
облвиконкому про надання списків переселенців,
котрі самочинно покинули колгоспи, 1951 р.**

22 марта 1951 г.

*Председателю исполкома Березовского
райсовета депутатов трудящихся
т. Котенко С. М.*

Для взысканий расходов, связанных с переселением, к 25

марта 1951 г. в исполком райсоветов областей выхода представьте списки на переселенцев, самовольно возвратившихся из Вашего района с указанием даты выезда и причин, побудивших к возвращению.

Копии этих документов направить в переселенческий отдел исполкома Одесского облсовета депутатов трудящихся.

Организуйте посылку писем от колхозов с приглашением вернуться самовольно выехавших переселенцев. Письма адресуйте в исполкомы райсоветов, сельсоветов, колхозы, откуда прибыли эти переселенцы или где они находятся в настоящее время.

*Зам. председателя исполкома
облсовета депутатов трудящихся*

Н. Гуреев³⁰

Масові переселення українців з Польщі проводилися в чотири етапи. Остання «переселенська акція» пояснювалась наміром СРСР і ПНР обмінятися ділянками державних територій. 1951 року зі своєю батьківщиною, як вже відзначалось, розпрощалися понад 32 тисячі українців. Для цих людей, що народилися під горами Жукова і Вотрита, рідна земля асоціювалася не з Тилігулом чи Дністром, а насамперед – з рідною стріхою. Навіть польські історики визнають території, «очищені» від українського населення, територіями, де мешкали субетнічні групи українців. І землі, на яких вони жили, де складала більшість, вважали своєю батьківщиною.

На початку березня 1951 року в Устріках відбувся районний партійно-господарський актив з участю представників ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, РНК СРСР і УРСР, дрогобицьких ОК КП(б)У і облвиконкому, на якому стояло питання підготовки і проведення здачі району Польщі згідно з Договором від 15 лютого 1951 року. На сільських зборах людям повідомляли адресу нового місця проживання, терміни і порядок переселення. Устянівців було вирішено пересе-

³⁰ ДАОО. - Ф. Р-856. - Оп. 6. - Спр. 148. - Арк. 30.

лити в Березівський район Одеської області. Переселенець Марчук Микола розповідав, що запитав уповноваженого з Березівського району: «Чому так район називається? Мабуть, багато беріз росте?». Люди, почувши відповідь: «Есть целая березовая роща, а в основном у нас акации», – одразу насторожились: що то за природа, коли берези не ростуть?

У травні 1951 року, до початку переселення, на Одещині побувала делегація колгоспників трьох сіл і представників району. До складу делегації увійшли люди, які розумілися на сільському господарстві, могли оцінити побачене і доповісти односельцям. І справді, побачили вони в колгоспі ім. Дімітрова (село Маринове) безмежні лани пшениці, бавовника, кукурудзи, вражаючі площі під баштаними культурами, городами і кормовими травами. Агітатори ще провели з ними відповідну роботу. Повернувшись, ці люди захоплено розповідали про побачене. Потрібно сказати, що 1951 рік на півдні України був рекордно врожайним. Після почутого від своїх делегатів, у жителів села Устяногого страх переселятися дещо притупився, але очі в людей не висихали від сліз.

Напередодні виїзду сім'ям вручали переселенський квиток, документ на хату, підйомні голові сім'ї і членам. У день подачі транспорту люди виносили на подвір'я всі свої статки. Ніхто не залишив жодного образу на стіні. Псів забирали з собою. Все майно завантажували в автомашини, худобу переганяли гоном до станції.

Перед виїздом з рідної хати вся сім'я на колінах в останнє молилася і плакала, просячи Господа прийняти цю молитву і охороняти від усього злого. Всі прощалися з рідними порогами, прощалися з садом, криницею, річкою, стежками, які вели в поле і до лісу. Прощалися з сусідами, які мали виїхати пізніше, цілували хвіртку і браму своєї оселі.

Відповідно до угоди, українське населення мало переїхати на територію УРСР на добровільних засадах і отримати у місцях поселення земельні ділянки та зерно відповідно до кількості зданого у Польщі врожаю, грошову позику в сумі 5

тис. крб. з виплатою на 5 років. З них обіцяли списати всі недоїмки по поставках, податках і страхових платежах. Дозволялося вивозити одяг, взуття, білизну, продукти, реманент та ін. , загальною вагою лише до 2 цнт на родину, а також худобу та птицю. Житло та все нерухоме майно повинно було залишитися неушкодженим новим господарям – полякам. Для будівництва житла на місцях поселення створювалися будівельні бригади. Першими молодими устянівцями, які приїхали будувати село, були:

Жінки

(приїхали 15 травня на свято Трійці, в дужках прізвище після одруження)

1. Грай Катерина Василівна
2. Красневич Ольга
3. Кавчак Ганна (Карачун)
4. Баршівська Марія (Рим'як)
5. Лукоцька Марія (Когут)
6. Баршівська Ірина
7. Пісневич Ганна (Пономаренко)
8. Сербан Анастасія (Біленко)
9. Кореновська Марія (Дубна)
10. Смаркуцька Ірина (Юзефчик)
11. Смаркуцька Катерина (Медведева)
12. Ляхвацька Марія (Кравчик)
13. Сабрам Ганна (Зінкевич)
14. Шимко Катерина (Очеретнікова)
15. Шевчик Катерина
16. Шевчик Марія (Белей)
17. Фір Ганна (Ридош)
18. Фір Стефа (Скиба)
19. Фір Катерина
20. Сушун Катерина
21. Карич Марія (Бігун)
22. Когут Анастасія (Іванів-Кореновська)
23. Зінкевич Ганна (Курник)
24. Оскоріб Катерина
25. Маков'як Марія (Возна)

26. Халус Марія (Охота)
27. Фігель Марія (Рим'як)
28. Возна Анастасія (Гуцуляк)
29. Потоцька Марія (Баршівська)
30. Рим'як Катерина (Лісовська)
31. Подобана Ганна (Печунко)
32. Бачинська Ніна (Науменко)
33. Карич Катерина (Курник)
34. Охота Ганна (Сіминога)
35. Баршівська Ніна
36. Красневич Марія
37. Кравчик Ганна (Сушун)
38. Возна Катерина (Музика)
39. Шимко Ірина
40. Белей Марія Ільківна (Добрянська)
41. Чемерис Катерина Іванівна (Бодяжко)
42. Лазурчак Катерина (Богаченко)

Чоловіки

1. Допілко Михайло Миколайович
2. Бачинський Василь Іванович
3. Дубна Василь Михайлович
4. Белей Йосип Ількович
5. Фігель Олександр Іванович
6. Зінкевич Михайло Петрович
7. Карич Михайло Михайлович
8. Карич Андрій Ількович
9. Фір Михайло Іванович
10. Охота Степан Васильович
11. Фір Михайло Миколайович
12. Микетя Федір Васильович
13. Курник Йосип Федорович
14. Кравчик Степан Іванович
15. Допілко Петро Миколайович
16. Кіс Микола Іванович
17. Лазар Степан Степанович
18. Грай Василь

19. Шевчик
20. Ридош Михайло Михайлович
21. Возний Михайло Андрійович
22. Пацкань Іван Федорович
23. Дикий Іван

Всього у Маринове згодом направили 80 чоловік молоді, а основна частина селян повинна була закінчити сільгоспроботи й зібрати врожай, який залишався полякам. Тільки після цього починалося переселення.

Аналізуючи сам план, можна відзначити низький рівень його опрацювання, бо людей виселяли «в нікуди». Було виділено формальних уповноважених з прийому переселенців, а готових будинків не зроблено. Це свідчить як про ставлення місцевих органів влади до новоприбулих, так і про те, що досвід попередньої депортації (операції «Вісла») не було враховано. Отже, проблеми, які не було вирішено того часу, мали відтворитися на новому рівні.

Для самого Маринового, зруйнованого війною та голодом, прибуття переселенців з худобою, реманентом та ін. давало можливість залікувати воєнні рани та підняти сільське господарство. На той час Маринове мало жалюгідний вигляд. Лише хутір, розташований біля теперішньої лікарні, виглядав як доглянуте село. Будинки, що залишили німці-колоністи, яких Сталін вислав в Карагандинську і Кемерівську області, були без дахів. Лише до 8 з них після капітального ремонту могли вселитися переселенці. І від цього були дуже щасливі, бо ті будинки і зараз вирізняються серед інших своїм розміром.

Переселенці взялися за облаштування села і вже у 1956 році воно мало гарний вигляд: на пустирях з'явилися переселенські будинки, бур'яни вирубали, колодязі почистили, будівельне сміття, що залишилося від розвалених будинків і ферм, вивезли. Найспритніші почали загороджувати свої будинки штахетами, а в кого не було такої можливості, робили кам'яні мури (каміння брали з розвалених будівель). Почали висаджувати дерева, квіти.

Ті переселенці, кому випало «велике щастя» отримати нові будинки – Курник Й. Ф. , Баршівський І. М. і інші – згадують, що «нова» хата і доброго слова не була варта.

Розмір відшкодування за майно, залишене в Устяновій, м'яко кажучи, був мізерним і ніяк не відповідав еквіваленту. У наш час адвокати замовили експертний розрахунок грошового еквіваленту карбованця СРСР 1944–1950-х рр. Судовий експерт Дарія Бабики та директор ТОВ «Гал-світ» Ігор Гохбер, розробили цілу методичку такого розрахунку. Вони провели перерахунок вартості карбованця на основі еквіваленту золота. З'ясувалося наступне. На початок березня 2010 року грошовий еквівалент 1 карбованця УРСР з 1 січня 1944 року по 28 лютого 1950 року у гривнях становив 41,92 грн. А грошовий еквівалент 1 карбованця УРСР з 1 березня 1950 року до 31 грудня 1951 року – 55,54 грн.

Можливі розміри відшкодувань можна уявити собі на прикладі сім'ї Баршівського Івана Луковича: «Вартість залишеного майна на той час становила 4258 карбованців. Якщо перевести вартість карбованця на сьогоднішній день у гривні, то виходить, що Баршівські залишили майна майже на 155 тис. грн, а моя бабуся, Ніточко Катерина Іванівна, майна залишила на 2544 крб. , або на сьогоднішній день приблизно на 80 тис. грн. За такі гроші в с. Мариновому чи будь-якому іншому можна навіть в нинішній час збудувати нову хату, а не сільську «халупу», яку місцеві дотепники називали «рай переселенця».

Дехто з моїх земляків устянівців розраховувався за житло упродовж восьми-дев'яти років, а були сім'ї, які не могли повернути борг і віддавали навіть свою годувальницю – корову. Вважає те, що в правлінні колгоспу ім. Дімітрова в селі Мариновому ще у 1959 році критикували боржників за те, що до цього часу не розраховалися. Боржниками переважно були вдови, чоловіки яких загинули на фронті, а вони виховували по 2–3 дітей. Цих сімей в Мариново було понад 20.

Прикладом таких боржників можуть бути мої рідні тітки по лінії матері, чоловіки яких загинули під час Ве-

ликої Вітчизняної війни: вдова Карич (Бучок) Анастасія Ільківна з дітьми Катериною і Іваном і Лазурчак (Бучок) Ганна Ільківна з трьома дітьми – Марією, Миколою і Катериною. Вони постійно працювали на борги за будинок, в якому спочатку мешкали спільно дві сестри з п'ятьма дітьми та їхня мати (моя бабуся), сплачуючи за цю хату, а потім відділилася тітка Ганна, бо діти були вже дорослими. А відтак знову довелося працювати в поті чола на інший будинок. Лише у вісімдесятих роках минулого сторіччя їм вдалося «виратися» з боргових обов'язків. Я пам'ятаю розповіді розсудливої тітки Настуньки, яка постійно порівнювала свої муки на чужині і питала: «За що? Там хата, робота, природа, а тут як на висилках... Тут дають багато петльованого (білого) хліба, але його немає коли їсти за постійними нормами в колгоспі».

Мороз по спині йде, коли уявляю, як всі мої тітки, мама і всі двоюрідні сестри, яким виповнилося по 15–16 років, щоранку брали сапи та йшли працювати в колгосп. Я пам'ятаю, як мої двоюрідні сестри Ірина і Марія Кравчишині, Катерина Лазурчак, Зоя і Катерина Сабром – дівчата 15-16 років сапали соняхи і кукурудзу в полі при температурі більше 35°, а довжина рядків – 2 кілометри. Втрачали свідомість, їх обливало водою. Після невеликого відпочинку в лісосмузі знов бралися за роботу...

Матеріальні втрати завжди неминучі, навіть якщо переселення добровільне. В нашому випадку вигнанці не тільки вимушено залишали свою малу батьківщину, але й змушені були пристосовуватися до незвичних кліматичних умов та нових методів господарювання, до колгоспу, що різко відрізнявся від тих колгоспів, які були в Устяновому, перш за все організаційною структурою. Вони потрапили в оточення людей з дещо іншим історичним досвідом, з іншою ментальністю, хоч більшість місцевих все ж ставилася з розумінням...

Коли питали Михайла Івановича Сабрама, чому він народився у Польщі, то він з гумором пояснював, що його тато генерал і там служив після війни. Так багато моїх земляків

ховалося від тавра «переселенець». Бойки досі жартують, що найгірша національність – це переселенець³¹.

Переселення призвело до того, що ті люди, які потрапили в 1951 році до Березівського району, не змогли на новому місці одразу вести звичайний для них спосіб життя. Але все ж в сільському господарстві переселенці швидко досягли добрих результатів завдяки своїй працьовитості. Швидко засвоїли сільськогосподарську техніку, з якою раніше не працювали.

Теперішні 70-80-річні люди, переселенці 1951 року, хоч і не завжди визнають себе бойками, але говорять і думають по-бойківському, співають бойківських пісень, бережуть звичаї і традиції. На жаль, на Одещині культивувався негативний образ українця з західних областей. Так, коли у 2001 році в селі Мариновому голова сільської ради Л. І. Рим'як вперше встановила невеликий знак в пам'ять про 50 річницю примусового переселення, районна газета «Степовий маяк» писала, що він встановлений гуцулами, яких переселили в 1951 році. Таким чином втрачається пам'ять про наших пращурів. Жителі села Маринове називали і називають себе найчастіше просто українцями, які жили на Західній Україні і Сталін їх примусово переселив. Зберегти свою субетнічність, бойківські етнографічні риси, в умовах Березівського району нам було дуже непросто. Тим більше, що село Маринове, після прибуття переселенців, в районі почали називати **Бандердорфом**. Часто приїжджали агітатори з Березівки і дуже непрофесійно пояснювали, яка добра радянська влада і як нам, бойкам, до 1939 року було важко жити без колгоспів, що лише при тов. Сталіну ми отримали цілковиту свободу, хоча це для переселенців було тюрмою під відкритим небом – жити без паспортів, без права виїзду на інше місце проживання, без церкви, без рідної мови та пісень... Наші бабці та мами у присутності дітей ніколи не висловлювалися проти колгоспів та радянської влади, хоча поміж собою (на кухні) вони завжди називали Сталіна злочинцем, який переселив

³¹ Кляшторна Н. Трагедія, що обросла міфами. – Київ, 2006.

стільки людей. Тоді люди не могли збагнути, що це дало самому Сталіну, навіщо він так вчинив і як можна любити владу, яка не питаючи, так чинить.

Усі наші пращури помирили з бажанням хоча б один раз побачити свою домівку. Вони дуже хотіли, щоб їхній прах покоївся на рідній землі в Устяновій. Цей факт підтвердить у Мариновому кожен переселенець.

Серед переселенців с. Маринового (Загороднічка С. К. , Кравчишина М. Д. , Ковчака М. І.) поширеною була думка, що депортували перш за все тому, бо дехто з жителів Устянової надавав допомогу воїнам УПА.

Як розповідав мені уродженець Устянової, а потім житель с. Чапаєве Валновахського району Донецької області Михайло Михайлович Чиряк, задовго до виселення пішли страшні чутки про те, що будуть вивозити в Сибір і Казахстан тих, хто дає продукти «ворогові». Щоб молодь не вчиняла збройного спротиву тоталітарному режимові, відразу після війни почали добровільно-примусово вивозити юнаків в Донбас для роботи на місцевих підприємствах, перш за все, на шахтах. Четверо хлопців з Устянової не витримали нових умов праці в шахті і втекли. Кожен з них отримав 2 роки тюрми.

Міф про те, що примусово виселяли лише тих українців, які були в ОУН – УПА чи сприяли «бандерівцям», або про те, що українці їхали з Польщі добровільно заради заможного життя, розвіється, коли вивчити історичні матеріали та послухати спогади учасників тих подій. Всіх підозрюваних в участі або сприянні ОУН–УПА, виселяли далеко за межі України – на Колиму чи в Сибір. Такі були й серед жителів Устянової (зауважу, що до лав УПА влилося лише 5 хлопців з Устянової).

Правда про переселенців 1951 року дуже довго замовчувалася.

Перелом відбувся 1989 року, коли історіографія стала деполітизованою. Це стосувалося і вивчення польсько-українських стосунків. У зв'язку з цим варто зауважити, що важливе значення мав доступ до архівів. У липні 1993 р. було підписано угоду про співпрацю між Головним архів-

ним управлінням при Кабінеті Міністрів України і Головною дирекцією державних архівів у Польщі. У результаті почалася співпраця між архівами обох держав, почали відбуватися конференції. Це дало можливість відкрити доступ до архівних документів обох держав для вивчення трагедії переселення 1951 року, як українців, так і поляків. Мені, наприклад, хотілося б викрити брехню і переглянути негативний образ українців в очах поляків і навпаки.

Через села Нижньоустріцького району – Устянову та Лобівзу – проходив кордон. Саме він і ділив села на дві частини – польську та українську. Отже, частина мешканців наших сіл була виселена двічі – спочатку 1948 р. під час демаркації кордону, а потім і 1951 р. внаслідок обміну територіями³².

Улітку 1947 р. керівництво Польської Республіки та СРСР підписали угоду про демаркацію державного кордону. Вона знову передбачала нове виселення людей з прикордонної смуги західних областей України. Район відселення тягнувся від р. Солокії на півночі до ріки Сян у с. Солині Нижньоустріцького району. Солина була сусіднім селом з Устяноюю. Частині мешканців нашого села також довелося у місячний термін звільнити терен, поруч з яким проходив кордон. Окрім Устянової та Солини, виселеними були з рідних домівок також мешканці Лобівзи та Волі Мацьової. Ось так, одним розчерком пера ми втрачали землю, яка споконвіку годувала і ростила наших пращурів.

Зараз польські історики українського походження і наші українські історики теж працюють над об'єктивним дослідженням суперечливого минулого. Мені приємно відзначити, що проблемою примусових переселень займаються видатні українські історики. Автор цих рядків особисто знайомий з В. Косиком, Я. Грицаком, привертають увагу дослідження В. Сергійчука і Я. Дашкевича. Є надія, що з кожним роком ми довідаємося все більше про те, чому так сталося. Зацікавлені в цьому також і поляки, примусово виселені з околиць

³² Сорока Ю. Населення західноукраїнських земель: депортації, переселення, мобілізації, міграції (1939 – 1950-ті роки). – Київ, 2007. – С. 199.

Кристинополя у бойківські гори. Вони також були виселені не з власної волі. Про пережите поляками, виселеними на Устріччину, можна прочитати у книзі М. Бузевіча «Звідти наш рід!»³³

Три роки тому у Львові вийшов збірник історичних нарисів «Український путівник по Польщі». В розділі про Устріки Долішні я прочитав: «Це село було українським... і у 1947 р. призначалося до виселення, але його мешканці пішли на хитрість, оголосивши себе поляками».³⁴

Відтак мені стало зрозуміло, що знаннями про історію нашого краю не завжди володіють навіть історики і не тільки в Україні, а і у Польщі, якщо досі не знають про виселення 1951 р. , думаючи, що Устріки після війни належали Польщі. Тому хочу поділитися основними відомостями про наш мальовничий куточок Бойківщини – Устріччину та село Устянове.

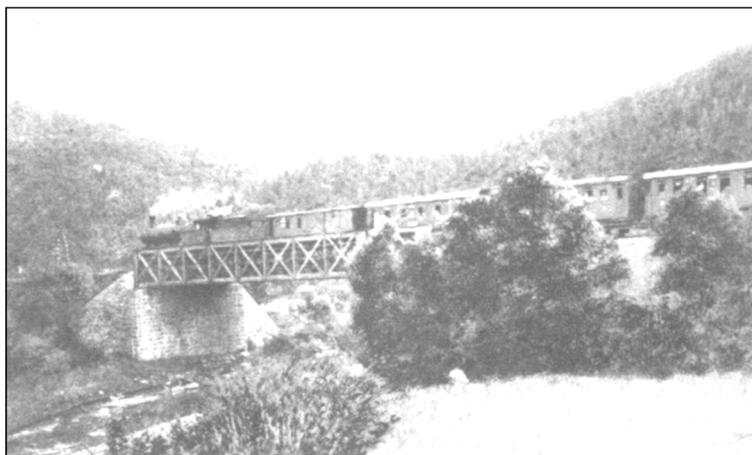
³³ Buziewicz M. *Stad nasz rod! – Ustrzyki Dolne*, 2000.

³⁴ Семенов С. *Український путівник по Польщі*. – Львів, 2007. – С. 643.

З історії Устріччини

Устянова і Лодина, як і всі населені пункти від Верхніх до Нижніх Устрік, а далі – до Ліська (у Карпатах), належать до землі Сяноцької. Про найдавнішу історію цього краю маємо, на жаль, лише окремі відомості. У давні часи Прикарпаття і Карпатські Besкиди були заселені племенем білих хорватів, а край цей був відомий під назвою Червенської землі. Найдавніші сліди переселень у Besкидах зустрічаємо на околиці села Чорна (епоха неоліту – 2500 р. до н. е.). Археологічні розкопки біля Стефкової, Загір'я, Середнього і Ліська приводять нас в епоху бронзи. Знайдені каблучка, сокири, оздоблені мечі, римські монети. Виявлене городище Гочевки біля села Гочів і ближче над Мичковецьким водоймищем вказує також на розвинене тут поселення вже в IX і X ст. Масове заселення почалося в цих місцях у XIV або на початку XV століття.

Із достовірних джерел відомо, що в XI і XII ст. землі, які межували з Польщею та Угорщиною, були предметом частих нападів з південних схилів Карпат. У часи боротьби Володимира Великого і його сина Ярослава з польськими королями Червенські землі часто переходили то в ті, то в інші руки. З літопису також відомо, що Володимир ходив походом під Карпати, в теперішню Галичину, і забрав назад від поляків українські міста Перемишль, Червень та інші, заволодів Червенською землею, названою пізніше Червоною Руссю. 1340 р. король Казимир відібрав ці землі від України–Русі і приєднав їх на довгий час до Польщі. Загарбавши Галичину і розгорнувши активну її колонізацію, польський король робив усе можливе, аби обсадити ці землі своєю шляхтою, котра брала на себе зобов'язання постійного тут перебування і оборони володінь. У такий спосіб упродовж лише кількох десятиліть в Галичині утворився досить значний прошарок привілейованих громадян. Як свідчать дослідження останніх років, шляхта в Галичині була не лише польського, але й руського походження.

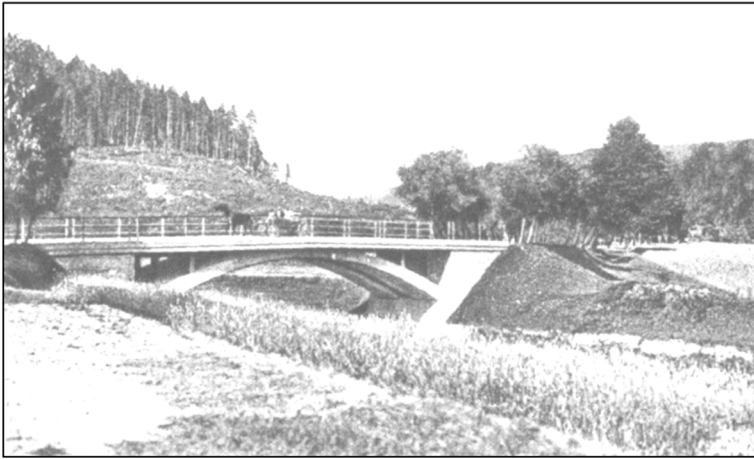
*Долина Марень. Т. зв. «Замси» біля Устріків Долишніх.
482 м над рівнем моря.*

Ситуація в Галичині ускладнювалася ще й татарсько-турецькими наскоками. Влітку 1498 року турки і татари з двадцятитисячним військом, йдучи підгірською дорогою вздовж Карпат, спалили Снятин, Стрий і Самбір. Прикарпаття було спустошене і в 1515 році. Зрозуміло, що люди жили тут непевним життям, у вічному страху перед нападниками. Повертаючись до розповіді про заселення карпатських просторів, наголосимо на тому, що відбувалося воно переважно на руслах основних та побічних річок, починаючи з прикарпатських долин.

Відомо, що територія Устрік, яка фактично є селом – супутником околиць, до середини XIV сторіччя була подекуди зайнята лісовою пущею. Про це свідчать і назви місцевостей, що збереглися до нашого часу. Наприклад, назва села Устянове походить від слів «устья рік». Назва села Лодина походить від лугів – зарослих лісом низовин, берегів річок і потоків. Тому сьогодні часто на польських мапах зустрічаємо Legi замість Лодина. Старовинна назва Устрік – «гирло ріки»; зрозуміло, що йдеться про ріку Стрв'яж, яка починається у селі Стрв'яжик (3 км західніше Устрік) і розрізає із

заходу на схід Устріки і Береги Долішні. Впадає у Дністер недалеко від м. Рудок.

Важко сьогодні стверджувати, чи поселення Устріки Долішні виникло на новому корені, чи виросло на місці існуючого раніше села, що заросло терном у часи набігів. Місцевість заснована близько 1469 року руськими пастухами як королівське село. До складу Устрік входили простори сіл Ясеня, Стрв'яжика і Берегів Долішніх. Поселенцями і першими князями (солтисами) нового села була родина Устріцьких, яка вірно служила королю.

*Замси в Берегах Дольніх біля Устріків Долішніх.
482 м над рівнем моря.*

Після буковинської війни у 1497 році король Ян Ольбрахт віддав село Устріки невідомому на ім'я Устріцькому за його заслуги під час облоги Сучави і битви під Козьміном на Буковині. Цей привілей підтвердив у 1565 році король Зигмунд Август. Село потім із королівського стало власністю приватною, а Устріки заселила дрібна шляхта з околиць. Місцевість належала до Сяноцької землі і деякий час – до Перемишльської. Устріки Долішні не мали міських прав, хоч у XVI ст. тут процвітала торгівля і функціонував шлях із

заходу на схід: Загір'я – Хирів – Самбір. Через Устріки Долішні вела також дорога на південь до торгових міст Угорщини, Семиграду, Хорватії і далі. Проходив цей шлях через Чорну до Лютовиськ, звідси через Бориню і Турку повертав на Ужоцький перевал до Ужгорода – або також із Лютовиськ через Устріки Горішні, Волосате, перевал Бескид і Славська – до Ужгорода.

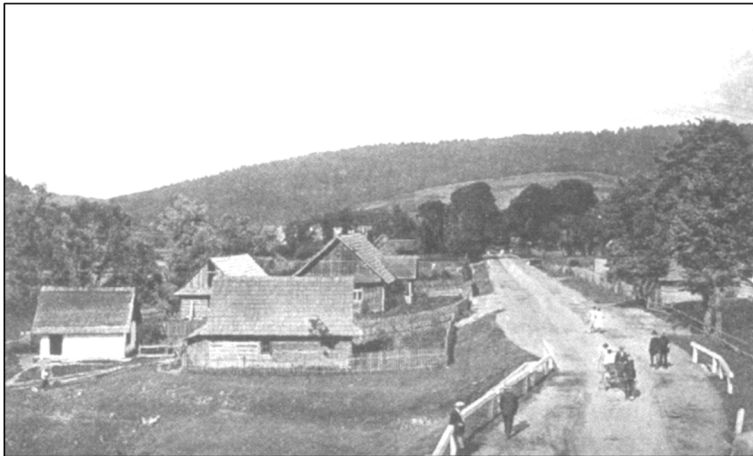
Міське право Устріки отримали на початку XVIII ст., імовірно в 1727 році з рук Августа II Міцного, але цей факт суттєво не вплинув на розвиток поселення. Люди і далі займалися годівлею волів, випасами худоби в місцевих лісах і на полонинах.

Торгівлею і ремеслом займалося єврейське населення. Під австрійським пануванням десятки років особливих змін не було. Тільки в другій половині XIX ст. наступило пожвавлення в господарському житті. Пов'язане воно з будівництвом залізниці від Кросна, Сянока і Ліська через Устріки до Хирова, Добромиля, Дрогобича і Стрия, а також – з розвитком нафтового промислу. В околицях Устрік Долішніх з'являлися все нові й нові свердловини, а у 1900 році було побудовано в Устріках перший нафтопереробний завод. У місті швидкими темпами розвивалися торгівля і ремісництво. Подібно деяким близьким містечкам Лютовиська, Хирів, Бірча, Самбір і Турка, Устріки славилися також торгівцями худобою. На місцеві ярмарки приїжджали купці здалеку.

Під час Першої світової війни в околицях Устрік точилися запеклі бої австро-угорських і російських військ.

У листопаді 1918 року на заклик уряду ЗУНР українці об'єдналися у збройні загони. Вже на початку листопада в багатьох містах Східної Галичини українські військові з'єднання вели запеклу збройну боротьбу з поляками за владу. Але сили були нерівні. Більшість українців, котрі служили в австрійській армії, перебували на італійському фронті. Існувала також гостра проблема офіцерських кадрів і спорядження. Українські галицькі вояки під натиском поляків відступили із Самбора, Хитрова і Устрік Долішніх, відкривши полякам дорогу до Сянока. Достовірно відомо, що священник

Михайло Зубрицький, котрий у 1914 році прийняв парафію Береги Долішні, організував допомогу українським військовим з'єднанням значним числом своїх парафіян. Він також радо зустрів утворення ЗУНР (Західно-Української Народної Республіки), щиро вітав злуку ЗУНР і УНР, активно включився у роботу по зміцненню молоді української держави. За це польська поліція закатувала його у 1919 році³⁵.

*Береги Долішні біля Устріків Долішніх.
482 м над рівнем моря.*

У 1939 році Нижньоустріцький регіон увійшов до складу СРСР.

Під час фашистської окупації в Устріках розпочався великий терор. Зокрема, покрив ганьбою своє ім'я гестапівець Йоганн Беккер, син німця–колоніста з околиць Городка (хутір Гратфельд, біля Львова). Знаючи добре польську і українську мови, він став пострахом Устріків і округи. Особисто виконував езекуції мешканців міста, зокрема євреїв і циган, в т. ч. дітей. У 1973 р. вироком кримінального суду в Берліні Й. Беккер був засуджений на довічне ув'язнення.

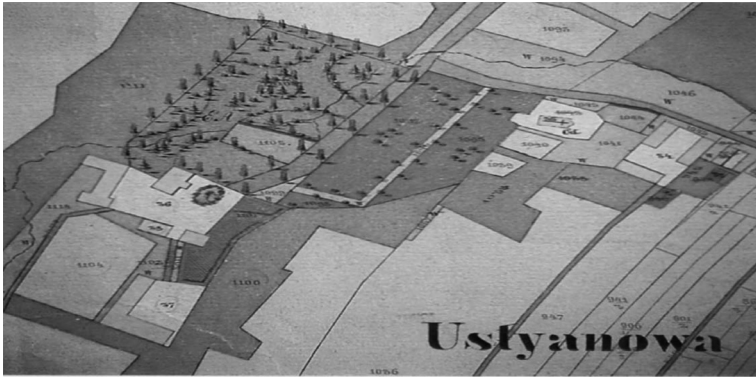
³⁵ Моцьо. В. Лодина. – Львів, 2001.

Звільнення Устрік відбулося під час Східнокарпатської операції Першою гвардійською армією 4-го Українського фронту 18 вересня 1944 року. Після другої світової війни Устріки Долішні знову увійшли до складу СРСР.

У 1951 році весь Нижньоустріцький район відійшов до Польщі внаслідок обміну територіями між Союзом РСР і Польщею.

Межуючи з Устріками полями і лісами, будучи фактично селом- супутником, Устянова була свідком усіх подій, що відбувалися у цьому містечку, яке було для навколишніх сіл пульсом життя і зв'язком зі світом.

З історії Устянової

Про історію Устянової я читав у багатьох джерелах. Перша згадка про село – у документі від 23 червня 1489 р. як про місцевість *Встиянова Воля*. Це означало, що в 1489 р. село тільки заселялося, а його мешканцям ще не збігав термін звільнення від податків. Польські краєзнавці припускають, що князь-засновник села називався *Устян* або *Иштван* (угорський відповідник імені Стефан), і від нього походить шляхетська родина Устяиновських гербу Сас.

Першими власниками села була магнатська родина Кмітів. В 1520 році Петро Кміта одержав від Зигмунта Старого привілеї на збір в Устяновій мита, котре призначалося на утримання в належному стані дороги і будівництва мостів. У 1526 р. зафіксовано існування парафіяльної церкви у селі.

У 1580 р. маєток Кмітів було поділено. Устянова з Явірником дісталася сестрі Петра Кміти – Анні.

Забудова розпочиналася від потоку Старого – від Долішнього кінця. У XV ст. кордони села обмежувалися ріками Стерв'яж і Сян.

Через Устянову проходить головний вододіл, що поділяє басейн Балтійського і Чорного морів. У давні часи через Устянову проходила дорога з Сяніка до Самбора.

В 1531 р. тутешнім мешканцям належало 10 ланів. У податковому реєстрі 1589 р. зазначено, що в Устяновій і Явірнику кметі посідають 191/2 лана, солтис (князь) – 2 лани, а попівство – 1/2 лана. Окрім того, у селі мешкали 4 загородники і 1 ремісник.

Функціонував водяний млин. Перший двір постав в Устяновій на початку XVII ст. У першій половині XVIII ст. Устянова належала до володінь львівського архідиякона о. Антонія Бржестянського. Пізніше маєток переходить до рук Батовських і Пожаковських.

В 40-х рр. XIX ст. емісари Польського Демократичного Товариства готували в Галичині повстання проти австрійців. 58-річний Станіслав Бржестянський, який мешкав в Устяновій, став провідником спискового руху в околиці.

20 лютого 1846 р. в Устяновій зібралися «списковці» з Устрік Долішніх, Дашівки і Телешниці. Бржестянський звернувся до устянівського вйта Івана Цибака, щоб той пояснив селянам, що коли впаде австрійський уряд, панщина буде скасована. Селяни, за розрахунками місцевих панів-поляків, мали озброїтися і вирушити на боротьбу, щоб захопити Хирів і Добромиль, а відтак походом піти на Сянік і Перемишль.

Однак під час наради селяни вирішили не лише не підтримати «шляхетський бунт», але й завадити йому. Опівночі збунтована громада вирушила до двору. Селяни схопили 10 повстанців і взяли частину зброї. Понад 80 селян з Устянової, Стефкової і Вільшаниці доправили затриманих у Сянік і передали їх австрійській владі. Староста Остерман винагородив за сміливість Стефана Дацька зі Стефкової, Івана Попеля з Вільшаниці та Івана Цибака з Устянової. Відтак дідача Устянової було засуджено і ув'язнено. Після звільнення у 1848 р. він уже не пов'язував свого майбутнього з селом.

У середині XIX ст. на теренах двору були дві корчми і три водяні млини. Землі двору склалися з трьох частин, розміщених між селянськими наділами.

У 1868 р. ґрунти двору займали площу 923 морги, що становило більше чверті всіх сільських земель.

В 1921 році в Устяновій було 280 будинків і 1671 мешканець: 1366 греко-католиків, 208 римо-католиків, 96 іудеїв. У селі – залізнична станція, школа, дві дерев'яні церкви.

В міжвоєнний період на терені двору в Устяновій заснована льотна школа.

Устянове, літовище (1928).

Після 1931 року на хребті Жукова над Устяною постав відомий на всю Польщу планерний аеродром. Для літаків були збудовані великі ангари. Військова школа планерного пілотажу в 1939 р. мала в розпорядженні 774 машини і 54 стартові доріжки. Тут вишколювали від трьохсот до тисячі пілотів щомісяця, відбувалися змагання на планерах, зокрема всепольське змагання на майстерність у 1935 році. Землі використовували спочатку як державні, але в 1938 р. поступово перебрали у власність для військових потреб майже 40 га.

Під час німецької окупації в околицях села, неподалік льотної школи, німці влаштували табір, в який звозили людей, переважно ромів та євреїв, щоб потім знищити.

*Устянове. Урочисте посвячення мотопомпи
на літовищі винищувачів.
11. 06. 1939 р.*

Після 1945 р. село перерізав кордон. Більша його частина опинилася на радянському боці.

У 1947 р. в Устяновій під тиском радянської адміністрації було створено колгосп «Вільна Україна».

Після виселення українців в 1951 р. в частину будинків ніхто не поселився.

В Устяновій встановлено пам'ятник пілотам – вихованцям льотної школи і полеглим на фронтах Другої світової.

У 70-х роках в напрямку Устрік Долішніх в селі постав великий деревообробний комбінат, на якому працювало 1200 осіб. Зараз у його приміщеннях працюють приватні фірми.

В обох частинах села були дерев'яні церкви святої Параскевії.

У церкві в горішньому кінці, збудованій 1792 р. , перебувала чудотворна ікона Матері Божої з дитятком, яка, за переказами, дивом вціліла в 1672 р. після спалення церкви у Смільнику татарами.

У 1956 р. усі церковні цінності були вивезені з села і зараз зберігаються в музеї Сяніка. 1974 р. церква була відремонтована. Новий вівтар, який походить з церкви Стежниці, встановили у церкві в Устяновій і відреставрували.

В Устяновій Долішній церкві вже немає.

На місці колись розкішного панського будинку з ганком на колонах тепер важко віднайти навіть рештки фундаменту.

Єдиним об'єктом, який зберігся від двору в Устяновій, є гробова каплиця в неоготичному стилі з 1890 р., в якій поховані колишні власники села – представники родин Пожаковських, Шемельовських, Руссоцьких і Дунін-Сулігостовських. У 60-х рр. мешканці села за згодою спадкоємниці власників каплиці Ядвіги Дунін, домагалися від влади дозволу відправляти у каплиці літургію, однак безуспішно. Лише в 1971 р. влада дозволила використовувати у культових потребах стару церкву Святої Параскевії³⁶.

Серед архівних документів зберігається «Спис душ села Устянової парафії Устянової деканату Устріцького» (метрична книга с. Устянової) на 14 червня 1937 року (ДАОО, ф. 8233, оп. 1), де на сторінці 323 є підсумкова цифра про те, що в 1937 році село мало 358 будинків. Зрозуміло, що до 1951 року воно розбудувалося. За спогадами мого двоюрідного брата Подобаного Йосипа (Юзика) Федоровича, який працював багато років директором школи і вчителем історії в м. Рожнятові, під час виселення в селі було близько 400 будинків. Це навіть на теперішній час є великим населеним пунктом.

Першим про виселення 1951 р. написав львів'янин Василь Моцьо у 2001 р. Його книга «Лодина» присвячена історії рідного села, розташованого біля Нижніх Устрік, здобула широкий резонанс у середовищі депортованих. 2006 р. побачила світ книга Наталі Кляшторної «Акція-51. Останні свідки», а через 3 роки – наступне видання «Акція-51. Книга

³⁶ Кляшторна Н. Акція-51. Книга пам'яті. – Брошнів-Осада, 2009. – С. 382–385

пам'яті». 2008 р. я у співавторстві зі своєю сестрою Любов'ю Рим'як видав книгу «Маринове» (Одеса: Астропринт, 2008 р.), в якій теж не оминув події 1951 р.

Ідуть роки, з'являється все більше інформації. Вчені ще скажуть своє слово і про переселення бойків. Я ж хочу донести до читача деякі факти і особисті спостереження, що стосуються колишніх мешканців Устянової та їхніх нащадків у Мариновому на Одещині.

Такими вже є мої земляки – чемними, законослухняними, працьовитими. Приїхавши до Маринового і дізнавшись, що немає де жити, бо їхні будинки ще не споруджено, взялися до роботи. Вже не мали сили плакати і нарікати. Людей обманули і зневажили. А пропагандистська машина кричала, що прийняли виселених радо і з великим бажанням разом працювати і жити. Насправді ж про виселених тут розповідали такі моторошні історії, що місцеві жителі починали їх боятися ще до приїзду.

Спочатку місцеве населення сприйняло бойків неприхильно. Але час примирив усіх. Через 10 років населення змішалось і зараз становить цікавий з погляду етнографії та соціології конгломерат культур.

Жінки-переселенці протягом перших років опинилися в незвичайній для них ситуації. Відчуйте різницю: там готували їсти на печі та в печі, яку палили дровами, тут дрова були дефіцитом. Там готували їжу з дарів природи, лісу і городу, тут все горіло від спеки. Там корова їла тільки сіно, тут заставляли її їсти соломку. Там свині ходили вільно і могли випасатися – тут потрібно було кормити лише «хлібом». Там дітей виховували не тільки сім'я, але й церква, а тут церкви не було.

До всього цього додавалося безгрошів'я. Перші п'ять років більшість сімей переселенців харчувалася молоком, хлібом і кислим борщем чи зупою (супом).

Гроші видавали в колгоспах один раз на рік, а всі переселенці мали борги, бо виплачували позику за хату. Зерно використовувалося на корм свиням, курям і 1–2 кг давали до доїння корові. Свиню переселенець обов'язково різав на

Різдво – ця традиція залишилася і по сьогоднішній день. З сала топили смалець, якого повинно було вистачити на цілий рік, щоб смажити цибулю до борщу, намастити на хліб чоловікові на роботу і дітям до школи. Другу свиню і м'ясо з однорічного відгодованого теляти везли продавати до Одеси, аби можна було прожити до зарплати, яку в колгоспі видавали в кінці року.

Курку переселенець їв лише тоді, коли хворів. Тому люди жартували: небіжчик такий був слабкий, що лише росів (бульон) випив, а курку з'їсти вже не міг. Яйце здавали до магазину, аби придбати сірники, керосин до лампи, цигарки для чоловіка, гніт, сіль, мило, дати дітям на кіно по 5 копійок... А решту берегли, щоб одягнути до школи дітей, зібрати на посаг, якщо була дівка-відданиця.

Жінкам було дуже важко утримувати сім'ю в задовільних санітарних умовах. В Устяновій не виникало проблем з водою, білизну прали біля потоків, майже в кожному дворі була криниця, з якої брали воду для різних господарчих потреб. А в Мариновому окремим господарям доводилося йти по воду аж за 2 км.

Мені дуже запам'ятався випадок про сім'ю, де було троє дітей. Якось у школі в дітей знайшли воші. Ця звістка облетіла все село, почали засуджувати господиню, в школі почали соромити дітей на шкільній лінійці. Ми жили недалеко від них, тому я пам'ятаю, як увечері господар зарізав недогодованого до потрібної ваги кабанця і повіз в Одесу продавати. А з Одеси привіз дуже багато мила, щоб діти мали чим митися. На решту грошей купив дерев'яну бочку, яку поставив на вулиці і привозив воду для вмивання, а після цього прийшов до школи і просив директора, аби той більше не насміхався над його дітьми...

Трапляються події, про які незручно й згадувати людині чи її рідним. Такими є, зокрема, жіночі долі переселенців.

Майже в кожній родині переселених до Маринового були незаміжні жінки. Чоловіків залишилось дуже мало: одні загинули на фронтах, інших забрали німці на примусові роботи до Німеччини або в концтабори, інтелігенція під час війни

вирушила на Захід. П'ятеро устянівців влилися до лав УПА. В Устянову повернулося лише 69 фронтовиків³⁷.

Молоді дівчата, які приїхали до Маринового, спочатку навіть не ходили до клубу, бо не мали у що вдягнутися.

А ще вважалося непрестижним, коли місцевий одружувався з переселенкою, або коли переселенка виходила заміж за «москаля». Але ще в Устяновій Анастасія Кравчик вийшла заміж за Степана Шкіня. Спочатку всі здивувалися, але життя довело міцність цього шлюбу. Ця сім'я була взірцем для оточуючих. Вже у Мариновому бойкиня Ірина Загородничек вийшла заміж за росіянина Дмитра Проніна. Переселенець Федір Сушун одним із перших одружився на місцевій дівчині Афанасії Дерлюк. Але такі випадки були поодинокими. Вже в 60-70 роки почали одружуватися без застережень, а лише за покликом серця.

На жаль, багато молодих овдовілих жінок і дівчат не вийшли заміж, хоч солдати Раухівського гарнізону, розташованого за 6 км від Маринового, були частими гостями в селі, приходили на танці. За моїми підрахунками понад 250 жінок і дівчат не мали чоловіків. Це покоління представниць прекрасної статі було приречене на самотність лише тому, що народилися саме в той час і саме там, звідки їх виселили...

Проте наші красуні не розгубилися і народили стільки дітей, що довелося добудувати ще один корпус в місцевій школі. Вони виховали своїх синів і дочок у праці, навчили зберігати традиції, культуру. Діти самотніх матерів стали згодом відомими людьми. Назву лише посади, які вони займали і займають: заступник голови обласної державної адміністрації, заступник начальника обласного управління внутрішніх справ, полковник КДБ, голова райвиконкому, завідувач кафедрою медичного університету. Всі інші стали чудовими спеціалістами, мають сім'ї.

Великого значення маринівські переселенці, особливо жінки, надавали всьому, що стосується виховання дітей від самого їх народження і до (як у нас казали) «поки не пі-

³⁷ Ніточко І., Рим'як Л. Маринове. – Одеса: Астропринт, 2008.

шов у люди». При написанні цих рядків я згадав твори Івана Франка, Володимира Охримовича, а почитавши в Інтернет-виданні від 25 липня 2010 року статтю Михайла Мельникова, зрозумів, що мої спостереження стосовно звичаїв цілком підтверджуються.

В Устяновій рідко кого возили до лікарні. Майже всі діти народжувалися вдома, їх приймала «бабка-сповитуха». Так народили і мене. Мене приймала бабка Ніточканя, а була ще Карич Катерина (бабка Куруличка). Переїхавши до Маринового, спочатку дітей також народжували в домашніх умовах, хоча в дільничній лікарні працювала вже акушерка Ярослава Ридош, а згодом Євгенія Кіс.

Більшість жінок-породіль в перші роки соромилася йти до лікарні, бо була така «тіснота» (бідність), що мали лише одну пару спідньої білизни, а пелюшки робили, як правило, зі зношених сорочок чи розрізали простирадла. Вже починаючи з 1955 року з'явилися більші достатки і жінки могли собі дозволити мати «справжню» нижню білизну. Як показує демографічний розвиток в селі Маринове, саме після приїзду переселенців різко зросла народжуваність і з 1958 по 1963 роки в місцевій школі було п'ять паралельних класів. Як правило, кожна заміжня жінка – переселенка народжувала троє дітей і не було жодної незаміжньої бездітної жінки.

Новонародженим дітям готувалися колиски. Я пам'ятаю два типи колисок. Перший – коли «корзина» підв'язувалася чотирма мотузками до крюка в стелі; другий, найбільш поширений тип, це коли на схожих на букву «С» двох опорах розташовувалася дерев'яна конструкція, в якій колисали дітей. В такій колисці колисали мене і моїх сестер.

Пам'ятаю, який гарний ритуал влаштовувався після народження дитини – це перша купіль. Я старший від своєї меншої сестри на 11 років, а тому дуже закарбувалася в моїй пам'яті перша купіль улюбленої доньки моїх батьків. На дно купелі клали гроші, гребінець, дзеркальце, трохи зерна. А коли мене перший раз купали, мати розповідала, що клали цвяхи і молоток, це для того, щоб дитина виросла майстром. Все це накривали пелюшкою і заливали теплою водою, до

якої обов'язково додавали свячену воду, аби до дитини не чіплялося нічого злого. На першу купіль приходили бажані рідні і близькі. Після закінчення купелі вода виносилася далеко за межі двору і виливалася.

До сьогоднішнього дня жінкам-переселенкам вдалося донести добру традицію – протягом 10-15 днів після народження дитини ходити до породіллі з «куматою». Це вітання рідних, близьких, друзів. Обов'язково в перші роки переселення було принести курку на росів (бульйон) і солодощі, а з роками почали приносити з поздоровленнями породіллі і новонародженому дитячий одяг, пелюшки для дитини, з продуктів вишукували помаранчі, мед, яйця, сир і все інше – хто на що був здатен.

Шановний читачу, цілком зрозуміло, що так вчиняють не тільки ті особи, яких переселили, так робить більшість, як у містах, так і селах на Одещині. Я добре знаю звичаї жителів багатьох районів нашої області, але вони у кожного свої і для них це є правильним, бо це їх традиції. Я ж лише описую ставлення переселенців до новонародженої дитини, бо виховання цього «чоловічка» починається вже від дня народження і триває до виходу в «люди».

Дуже важливим кроком в сім'ях є вибір імені для дитини. Раніше більшість намагалася надати ім'я дідуся чи бабусі, ця традиція збереглася і до наших часів.

Мій батько був кумом більше півсотні разів, тому сьогодні до мене підходять уже дорослі люди і кажуть, що хрещений чи хрещена моїм батьком (на жаль, я ніколи не був кумом з цілком зрозумілих причин). Бути кумом серед переселенців дуже почесно і відповідально, бо хрещені батьки несли відповідальність за виховання дитини перед людьми, а головне, як говорив тато, – і перед Богом.

На самі хрестини куми приходили обов'язково з крижмою (відріз матерії), наші пращури вірили в магічну силу крижми. Сьогодні, як правило, дарують ще й золотий ланцюжок і хрестик.

У більшості сімей молоді батьки і до сьогоднішнього часу дотримуються обряду першого постригу за участю кумів і

рідних. Цей ритуал проходив урочисто: накривається стіл, як на велику гостину, виносять дитину, і кум вистригає волосся спочатку над чолом, потім над потилицею, над правим і наостанок над лівим вушком, що символічно означає хрест. Це волосся збирається в гарну хустинку і зав'язується вузликом, який батьки зберігають, як правило, до того часу, поки дівчина не виходить заміж, а хлопчик не жениться.

В Мариновому і до цього часу твердо дотримуються традиції, яка вміщується у вислів: «Умів народити дитину, умії і вивчити». Все своє життя батьки від народження дитини і до видання заміж дівчини чи одруження хлопця займаються їх вихованням в широкому розумінні цього слова. 30 років тому обов'язковим було для дівчини готувати посаг (придане): подушки, перину, простирадла і т. д. Хлопцям прививалася любов до роботи в дворі. Дівчатам бути господарями і вести господарство. В більшості випадків і до цього часу майже кожна маринівська дівчина вміє поратися в городі, стайні (сараї) і в кухні на рівні зі своєю матір'ю чи татом.

В більшості випадків передаються з покоління в покоління «секрети» старовинних страв, таких, як підбиваний борщ, грибна юшка, картопляники, трені плячки (драники) і т. д.

Майже кожен парубок в селі вправно володіє сокирою, молотком, пилкою, гіблем (рубанком), вміє мурувати, штукатурити, виконує інші будівельні роботи.

Маринівські батьки завжди старалися і стараються виконувати традиції своїх пращурів за допомогою прямої передачі досвіду від батька синові, від матері – доньці. З особистого досвіду і досвіду моїх ровесників пам'ятаю, що будучи школярами початкових класів ми випасали спочатку корів, потім працювали на гармані. Згодом, коли були вже підлітками, працювали підручними у майстрів на будівництві, помічниками тракториста у тракторних бригадах. Дівчата, як правило, вели всю господарську роботу вдома, бо мати і бабці працювали в колгоспі. Вони і їсти варили вже в 10 років, і корову доїли і город обробляли, а як ставали більш дорослими, працювали і вдома, і в колгоспі.

Трудове виховання у сім'ї було обов'язковим з двох причин. Перша, це традиційна для бойків: ніхто не сміє ледацювати; а друга – це вимушена праця, бо переселенці жили дуже бідно і кожна копійка в сім'ю була щастям.

Серед переселенців дуже цінувався інтелектуальний розвиток земляків. Поважали в нашому селі людей з вищою освітою. Перші з них – Проніна (Загороднічек) Ірина Степанівна – вчителька, Шимко Степан Іванович – інженер-залізничник, Загороднічек Любомир Степанович – інженер-будівельник, Курник Любомир Миколайович – інженер-атомщик. Для навчання дітей і 60 років тому і зараз батьки нічого не жалкують, віддають останнє. Прикладом може служити Карич (Бучок) Анастасія Ільківна, вдова фронтовика Карича Івана Юрійовича. Щоб дати освіту доньці Катерині і сину Івану вона всю живність, що мала вдома – корову, десяток курей і одну свиню – возила до Одеси продавати. Вдома перебивалася на хлібі, чаю, олії. Не можу забути до цього часу, як вона вийшла на просапку кукурудзи під час спеки більше 30є в кирзових чоботах на голу ногу, а сапала босою. Питають: «Тьотю Настунько, а чого ви панчохи не вділи?» Вона зніяковіла і каже: «Немає». Забути таке не можна, але освіту медичної сестри доньці Катерині дала, а сину ветеринарного фельдшера.

Ми, діти переселенців, не знали надмірної уваги, бо не було для цього умов. Але старші завжди жаліли дітей і, як з'являлось яйце – це для дитини, шматок цукру – для дитини. Пестили нас душею бабці та батьки, але це могло бути тільки на великі свята: Пасху, Різдво, Трійцю і інколи по вихідним дням, якщо такі випадали. Наші батьки навчали нас, а наше покоління, відповідно, своїх дітей (сподіваюсь, що наші діти будуть вчиняти так само), в першу чергу, на досвіді та вчинках з особистого життя. Траплялися випадки, коли неможливо було уникнути батьківського покарання, в т. ч. і автору, за що я вдячний своєму батькові. Серед переселенців особливо цінувалося і підкреслювалося виховання дитини. Якщо по вулиці йде старша людина, дитина повинна зняти головний убір та привітатися «Слава Ісусу Христу», а

якщо такого не відбувалося, то старші робили самі зауваження і в більшості випадків повідомляли батькам, що їх син чи донька не вітаються на вулиці. Це для батьків було великим ударом, бо вказувало на недостатнє виховання дитини.

Переселенці дуже бережливо ставилися до традицій і певних правил щодо виховання дітей і збереження, як сімейних, так і загальноприйнятих традицій, які були ще в Устяновій. Як правило, більшість з них дотримуються їх і до сьогоднішнього дня.

Звичайно, з роками відбулися деякі зміни у традиціях і ритуалах, деякі з них трансформувалися у нові обряди. Інші забулися. Але в цілому виховання дітей від народження до вступу у самостійне життя для бойків є святим обов'язком. Зрозуміло, що так роблять всі батьки будь-якої національності чи народності, але для нас це щось високе, надзвичайне, я б сказав святе у житті кожного переселенця. На мою думку, великий відбиток саме на виховання дітей поклало переселення. Батьки хотіли, мріяли і намагалися, щоб діти якнайшвидше при звичаїлися до місцевого життя, щоб на них не «тикали» і не виголошували, як присуд «син чи донька переселенця». А тому ми повинні бути більш вихованими, працюючими, чемними, в деякій мірі бути зразком для місцевих.

Приїхавши до Маринового, устянівські жінки були здивовані, що немає церкви, а люди на вихідні працюють в колгоспі. А місцевим важко було зрозуміти, чому переселенці в неділю не працюють, чому за покійником співають пісні, чому на Різдво печуть «струслі», чому на Трійцю будинки прикрашають зеленим віттям дерев і квітів...

До 1946 року всі українці в Устяновій були греко-католиками, а поляки – римо-католиками. На щастя, переважна більшість місцевих жителів Маринового (а особливо після повернення німців-колоністів із Сибіру) з розумінням ставилася до тих, хто хотів справити свої культові обряди. Згодом також почала підтримувати традиції і звичаї переселених. Серед переселенців були переважно православні Московського патріарху, греко-католики і римо-католики.

Католики їздили до Одеси в костел, розташований на вул. Рішельєвській.

8 березня 1946 року у Львові відбувся т. зв. Собор, під час якого Греко-католицька Церква була ліквідована. Греко-католицькі священники мали перейти у православ'я. Перший у Нижньоустріцькому районі своєї церкви зрікся парох Йосип з Устянової. Тому всі, хто народився в Устяновій після 8-го березня 1946 року, хрещені у православної церкви. Коли в 1991 р. до Маринового приїхав священник із пропозицією повернутися до лона греко-католицької церкви, громада села йому відмовила.

Ми збудували в Мариновому Свято-Миколаївський православний храм. Завдяки переселенням з Устянової жінкам, тут прижилися, в першу чергу, всі релігійні обряди, які були «вдома». Переважна більшість їх виконується і в наш час. З покоління в покоління передаються ці традиції, їх свято бережуть.

Наприклад, на Святий вечір готують 12 страв, в хату приносять соломку або сіно, ворожать, щоб дізнатися, яким буде врожай. Досі можна почути старовинні колядки.

З великодніх звичаїв збереглося урочисте освячення пасок, малювання писанок воском. Багато традицій збереглося в сімейно-побутовій обрядовості: хрестинах, весіллі, похоронах. Донині бойки стараються, щоб весілля тривало три дні, хоч тепер уже не дотримуються всіх давніх звичаїв. Одяг бойків втратив етнографічні риси. Однак жінки-пенсіонерки бойківського походження вишивають, хоча не всі їхні роботи є взірцем бойківської вишивки.

Наші дівчата і хлопці, як в Устяновій, так і в Мариновому, довгий час підтримували вікові традиції стосунків поміж собою. Попри загалом доволі вільні стосунки між хлопцями та дівчатами, ми суворо дотримувались обмежень у спілкуванні в присутності дорослих: існувало табу навіть на розмову під час танцю! Ба, навіть у проміжках між танцями хлопці та дівчата повинні були зберігати дистанцію, гуртуючись окремо. Усталений погляд на стосунки молоді переданий у коломийці:

*Ясень біля Устрік Дольніх, сьогодні відомий як святилище
на честь Богородиці Марії.*

Поштова картка 30-х років ХХ сторіччя.

Ой, любім ся, мій миленький,

Потайно, потайно.

Як підемо межи люди –

Вкупі не сідаймо.

У перші роки переселення зберігалися традиції старшого чинопочитання, перед людьми старшого покоління, вітаючись, знімали капелюха чи інший головний убор. Дотримувалася черговість вступу братів до парубоцької громади: молодший починав парубкувати «на повну» лише після одруження старшого брата. Подібна практика стосувалась також і дівчат – сестер: молодші-сестри виходили заміж лише після того, як вийде старша.

Дуже чітко зберігалась загальна підпорядкованість усіх неодружених молодих людей батьківській – материнській волі. Парубки і дівчата, як правило, беззаперечно виконували господарські розпорядження батьків і дотримувались призначених ними заборон та обмежень, коли такі були. У більшості випадків ця норма зберіглася у маринівських переселенців донині. В перші роки переселення до старших

хлопців і дівчат звертались на «ви», і перші вклонялись при зустрічі, а до старших жінок тим більше, яке б вона становила не займала у сімейній ієрархії. Так у нашій сім'ї по лінії матері всі вклонялися тітці Катерині Подобаній (в дівочтві – Бучок).

Дівчина-відданиця була оточена особливою увагою рідних. За нею пильно слідкували, аби чого не вийшло. Дівчата на виданні поводитися найскромніше, їхнім заняттям вважалося вишивання, особливо в період до сватання.

Спочатку переселенці носили той одяг, в якому приїхали. Жіночі спідниці були широкими (як говорили, «сім клинів чині лон»). Всі тканини верхнього одягу були яскравими, блюзки (кофти) – здебільшого квітчастими. Спереду на спідниці, як правило, були запаски (фартухи) зі шляркою (оборкою), у багатьох дівок і молодниць сорочки і блюзки були вишиті хрестиком. Але бойківський одяг зношувався і вже за моєї пам'яті до 1956 року майже не залишилося нашого традиційного вбрання. Моя бабця ховала у скриню (куфер) найкраще вбрання для весіль, хрестин та інших урочистостей, а дещо «на смерть». На весілля наші дружки аж до середини 60-х р. вдягали вбрання, привезене з Устянової, що додавало святу особливого колориту.

Це вже потім майстри індивідуального пошиву Марія Рим'як, Катерина Шимко, Марія Каблаш, Зоя Олійник одягали наших дівчат так, щоб вони виглядали, як моделі. А в перші роки, на жаль, стильного і модного одягу не було. Не було за що навіть купити тканину, хіба після того, як відвезеш м'ясо або яйця до Одеси.

І зараз на очі навертаються сльози, коли згадаю, як плакали мої двоюрідні сестри, бо одній мама купила тканину на спідницю і блузку, а молодшій – ні. Такі нестатки були в кожній сім'ї переселенців. Старші йшли на танці, а менші сиділи вдома, бо не мали в що вдягнутися.

Весілля завжди є радістю для будь-якої сім'ї, а в перші роки після переселення це було щастя. Ще в околиці Устрік весілля обов'язково справляли усі без винятку.

Кожна дівчина, яка виходила заміж за нашими бойківськими звичаями, мала йти «від столу» з вельоном на голові.

Для жителів Устянової характерним було те, що від «пустого столу» заміж не видавали. Так, в 1948 р. двом круглим сиротам, рідним сестрам Мані Лях і Ванді Сокіл (прізвища після одруження) близькі сусіди і просто знайомі накрили весільний стіл і в один день віддали заміж обох сестер. Шлюбні були міцними і щасливими. Я добре знайомий з цими сім'ями, бо Лях Іван Антонович мій однокласник, а Сокіл Михайло працював у моїй бригаді, коли я був інженером в райоб'єднанні «Сільгосптехніка». Випадки, коли всім селом допомагали сиротам, або людям з невеликими статками, були непоодинокими...

Перші весілля в Мариновому не були гучними і проводилися дуже скромно. Запрошувалися, як правило, тільки найрідніші люди й ближчі сусіди. Якщо було 50 гостей, таке весілля вважалося дуже великим і це міг собі дозволити тільки заможний газда.

Пам'ятаю перші весілля до 60-го року, які нагадували веселу виставу. У нареченої на голові був вінок, як правило, з парафіну, а з вінка спускався вельон. Дві дружки (згодом їх було четверо і навіть шестеро) на головах мали вінки, від яких спускалися різнокольорові стрічки. Одягалися дівчата в білі вишивані блузки і запаски, а взуті у червоні чобітки. Дружки – у вишиваних сорочках, штанах і буксових (хромових) чоботях. На весіллях, як правило, грали скрипка, гармошка і бубен. На столі вишуканих страв не було, зі спиртного пили горілку (це пізніше почали вживати вино, бо «вдома» вино було рідкістю). Весіллям керував старший староста і старший дружба.

Перші весілля тривали три дні і починалися в неділю вранці, у молодого й у молодої одночасно. А потім, згідно з традицією, весілля переходило до молодої. Там сідали за стіл, звідти йшли на розпис до сільської ради, або їхали кіньми в с. Сербку чи м. Березівку брати шлюб у місцевих храмах. Коли звучала традиційна бойківська музика, танцювали всі і весілля перетворювалося на великий мурашник. На весілля переселенців приїздили дивитися навіть із сусідніх сіл, відверто говорили, що це дуже гарно, бо, на жаль, місцеві на той час не мали таких багатих традицій. Приходили дивитися

на весілля до сільської ради, коли молоді розписувалися, а також увечері перед заходом сонця. Щедрий господар давав горілку і холодну закуску старшому старості, або старшому дружбі, щоб ті пригощали кожного, хто прийшов подивитися на весілля і поздоровити молодят. Після чергового частування танцювали вже всі – і запрошені і ті, котрі прийшли подивитися на весільне вбрання і традиції переселенців.

На весілля маринівці запрошували, як правило «своїх» устянівських музикантів. Справжніми віртуозами були М. Деркач, В. Бичковський і В. Шимко. Це тріо прекарсило б і зараз будь-яку концертну програму.

На жаль, уже через десять років після переселення почали втрачатися весільні традиції, поступово перестали одягати національний одяг молоді та свідки. Молодь почала орієнтуватися на місцеві звичаї. Кому вдавалося вступити до ФЗУ в Одесу, ті вже соромилися вдягати традиційне бойківське вбрання, щоб не потрапити під шквал принизливих зауважень і не бути посміховиськом у колективі. Дехто почав розмовляти ламаною російською, доходило навіть до курйозів. Особливо коли українські слова вимовляли по-російському, наприклад, на драбину казали «драбіна». Але незважаючи на тиск нового середовища, діти і онуки добре знають свою го-вірку, хоч використовують її все менше і менше.

Багато переселенців похилого віку в розмовах не залишають думки, що колись до України повернуться «наші споконвічні» землі. Люди мого віку і молодші вбачають в цьому деякий зиск, забуваючи про те, що поляки також були переселені, як і ми, примусово з інших земель...

Наша вже незалежна Україна і Польща ніколи не виставляли один одному земельних претензій з цілком зрозумілих причин. Теперішні кордони не буде змінено. Вони зафіксовані угодою від 18. 05. 1992 р. : «Існуючий і визначений на місцевості кордон між сторонами вважати недоторканим».

Переконаний, що про виселених 1951 р. напишуть ще не одну дисертацію, буде дано об'єктивну політичну та правову оцінку злочину, здійсненому в повоєнні роки. Відтак про пережите нами знатимуть правду і наші співвітчизники, і світова спільнота.

Спогади переселенців³⁸

Шановний читачу!

Цю главу автор вважає найголовнішою. Адже в ній зібрано особисті спогади жителів села про їх примусове виселення з Дрогобицької області. Ніхто так, як самі очевидці цієї трагедії, не зможе розповісти про неї. Також тут використано розповіді тих, кого вже нема серед живих, але їх спогади залишилися в наших записниках, щоденниках 10–20-річної давнини.

Ірина Степанівна ПРОНІНА

Спогади, спогади. Від них щемить моє серце. До 1951 року ми жили на території мальовничого Прикарпаття, а саме в селі Устянове Нижньо-Устріцького району Дрогобицької області. Велике, прекрасне село, яке простяглося вдовж тракту на 8 – 9 км.

В селі була семирічна школа, дві церкви, приватні магазини.

І мешкали там, кохаючись у народних піснях і звичаях, працьовиті люди, які жили за заповідями християнської моралі.

А навколо села — гори, ліси, сади і море квітів. З гір збігали десятки струмочків, які давали людям чисту воду і прохолоду. А яка була смачна наша вода в криницях! .

І ось в цей край прийшло лихо. Село в 1951 році переселяють в східні області України, а саме — в Маринове Березівського району Одеської області.

Людей охопили тривога, смуток. Куди їхати? Чому? І весь свій біль народ висловлював в піснях. Наприклад:

У Карпатах ми родились, У Карпатах ми росли, А тепер лихий люди В чужий край нас завезли.

Доле наша нещаслива, На чужині тяжко жить. Як згадаю про Карпати, В грудях серце заболить...

³⁸ Спогади взято з книги Ніточко І. І. , Рим'як Л. І. Маринове. – Одеса: Астропринт, 2008.

І ось настав фатальний день. Приїхали представники райкому партії і оголосили всім про переселення.

Замовкли пісні, селяни хвилюються. Куди? Чого? Німі запитання в очах односельців.

Переселили весною 1951 року, з села виїхало 30 молодих хлопців і дівчат на будівництво будинків для нас, переселенців (так стали нас називати).

25 червня 1951 року в Маринове приїхали 25 родин. А будинків нема. Де розмістити сім'ї? А родини були великими. У кожній 4–10 дітей. Розселяли до місцевих жителів, які намагались нам допомогти. А п'ять родин, в тому числі і мою сім'ю (батька, матір і п'ятеро дітей), поселили в так званому клубі. Кожному відвели певний куточок. Ми жили на сцені. Умови були жахливими. В серпні перевезли уже всіх селян. Будиночки були побудовані, але жилося в них дуже погано, особливо перші дві зими. Треба було пристосовуватись до нових умов життя.

Нам жилося трохи краще тому, що батько свій будинок перевіз у Маринове і побудував тут на диво місцевим жителям дерев'яну теплу хату. Ця хата стоїть досі в селі, в ній проживає мій брат Олексій (на вул. Фрунзе, 23).

А проблема води! Вона була жахливою. Вода погана, на все село були 4 криниці.

Але люди брались до роботи, впорядковували свої подвір'я, вибілювали хати, садили сади, квіти. І розквітало наше село. З'явилися нові будівлі, знову залунали вечорами пісні. Створили прекрасний хор, який налічував 60 чоловік. Переважно виконували українські народні пісні, і здобув хор звання народного. Він завойовував перші місця на районних олімпіадах, брав участь в обласних.

Ми намагались зберегти свої звичаї, обряди. В селі звучало рідне слово, рідні пісні, шанувались наші прекрасні звичаї хрестин, весілля, проводів в армію.

Руками наших людей було насаджено лісосмуги, зведено прекрасний будинок культури, господарські приміщення, але школа знаходилась у пристосованих будинках.

Зараз хочу окремо розповісти про нашу Маринівську ЗОШ, починаючи з 1951 року.

До нашого переселення в селі була початкова школа, в якій навчалось 20—23 учні. З нашим переселенням школа одразу стала семирічною. Учнів стало 387. Колективом початкової школи перші два роки після переселення керував Микола Маркевич Кімаченко, учителями були Надія Охримівна Байрук, Зінаїда Миколаївна Кімаченко. Відчувалась нестача педагогічних кадрів. І тому директор школи запропонував мені працювати в школі вчителем початкових класів (я закінчила в 1950 році Нижньо-Устріцьку середню школу).

Я, звичайно, погодилась. Бо було моєю заповітною мрією стати вчителем, вчителем рідної мови. Мрія здійснилась. 1960 рік. Я успішно заочно закінчила Одеський університет ім. І. І. Мечникова (філологічний факультет, відділення української мови та літератури). І досі працюю в стінах рідної школи.

Приміщень для навчання дітей не вистачало. Навчання велось в дві зміни, а 2 класи (3-й—4-й) навчались у приміщенні колгоспного складу. Ось там і розпочалась моя педагогічна праця.

Весною 1952 року силами колгоспу, батьків, педагогічного колективу, учнів розпочали ремонт військового шпиталю, який був зруйнований у роки Другої світової війни. Це приміщення знаходиться біля нової школи, в ньому розміщалася лікарня. Там стали навчатись учні 6-х і 7-х класів.

Навчання було не легким, не вистачало підручників, зошитів. Велось воно у дві зміни. Взимку працювали при лампах.

У 1954 році було побудовано приміщення на 3 класні кімнати і кабінет директора школи.

Школа перейшла на однозмінне навчання. Появляються нові вчителі, жвавішою стає творча робота учнів, педколектив — учасник усіх сільських справ, особливо — художньої самодіяльності.

З 1959 року школа стає середньою. Створюються кабінети, впроваджується кабінетна система навчання з окремих предметів. Але матеріальна база школи не відповідає вимо-

гам навчання. У 1964 році середня школа стає восьмирічною. В таких умовах школа працювала до 1988 року.

Педколектив в школі був стабільний, давав міцні знання учням, які успішно навчались потім у вищих навчальних закладах, закінчували їх і зараз займають важливі посади у нашій країні, області, районі, селі.

Всі мешканці села, педколектив втілювали мрію збудувати нову середню школу в селі. Але питання це було дуже важко зрушити з місця.

Та мрія наша збулася!

У 1985 році розпочалось будівництво нової школи на 393 учнів. Школу здали в експлуатацію в серпні 1988 року. Першим директором нової школи була О. А. Дубна.

Школа була і є осередком культури, осередком знань, яскравим променем в житті наших дітей. Вона — окраса села! Гордість моїх односельчан.

Директорами школи були Микола Маркевич Кімаченко, Іван Іванович Ніцелля, Костяний Васильович Корнієнко, Іван Федорович Овчаренко, Тамара Василівна Штаталюк, Віра Марківна Базелюк, Микола Іванович Крохмаль, М. Передеренко, Т. А. Каймонова, П. І. Сікорський, І. С. Проніна, О. А. Дубна, О. С. Курник.

Від авторів. *Ми не коментуємо спогадів наших земляків і лише перед цим одним спогадом хочемо висловити свої думки з приводу...*

Багато років у селі не було церкви, споруджувати її на кошти жителів Маринового почали аж у 1990 році. Тривалий час без церкви, без місця для спілкування з Богом, позначився на житті сільчан. Почалися негативні процеси: стало більше пиятик, з'явилися крадії, грабіжники, люди перестали цікавитися культурою, мистецтвом, збідніли душею.

На наше глибоке переконання, наявність церкви, відвідування церковних служб, шанування традицій і святкування релігійних свят допомагають зменшити негативні прояви у житті.

Багатьом і по сьогодні, на жаль, не зрозуміло, чому у своїх проповідях настоятель Свято-Миколаївського храму отець

Федір закликає прихожан повернутися до Бога. А тому, що іще євангеліст Лука писав: Повернення необхідне тому, що ми залишали Бога.

Маринове, зрозуміло, не було відокремлене від зовнішнього світу невидимим муром, і всі процеси, що відбувалися в державі з комуністичною ідеологією, не могли не вплинути на окремих громадян, а особливо на молодь, яка про церкву знала тільки з розповідей бабусь чи мам.

Ми з великою вдячністю вміщуємо спогади Катерини Василівни Кавчак про відродження традицій і повернення багатьох жителів села до віри в Бога. З її спогадів зрозуміло, як не просто було збудувати перший в районі Божий Храм.

Катерина Василівна КАВЧАК

Коли переселяли нас із с. Устяногого, це був просто жах. Обжиті будинки, рідні ліси, гори, потічки, стежки, де ми ходили босоніж, — все це було важко, а залишатися теж не було можливості. Нам розповіли, що за деякий час це буде територія Польщі, що йде обмін територіями між Польщею і Україною, їхали в товарних вагонах по 2 — 3 сім'ї в кожному. Плакали, молилися, складали пісні та співали.

В селі було гарно,

В селі було тихо,

Аж нараз до села приїжджає лихо.

Приїжджає лихо попід наші хати

І говорить людям: «Будем виселяти».

«Будем виселяти до моря і мраку,

Вашу рідну землю віддамо полякам».

Поїзд сколихнувся в далеку дорогу.

Хай ще раз подивлюсь

На високу гору.

(Малася на увазі гора Жуків).

Всі западенці — побожні люди. А в Мариновому церкву зруйнували. Ми їздили в с. Сербку і в м. Березівку.

В 1990 році ми ще їздили до церкви в Березівку, це був простий будинок, обладнаний під церкву по вул. Миру, 46.

Тодішній отець Федір всім нам зробив оголошення, що будуть відновляти колишній храми в Березівці і в районі, попросив пожертвувати на нього, хто скільки може. В церкві із Маринового нас було 3 жінки: були я, Розалія Григорівна Фір та Катерина Ільківна Ніточко. Ось ми і вирішили просити тодішнього голову сільської ради Любов Іванівну Рим'як допомогти в усьому.

22 травня 1991 року освятили землю під храм і почали копати фундамент, а далі і будувати церкву.

На все були потрібні кошти. Ми всі, жінки, нижче згадані, ходили з хати в хату по окружних селах колядувати, просто просити, аби нам допомогли, хто чим може, А. В. Іванів, Р. Г. Фір, К. І. Ніточко, А. Ф. Орловська, К. В. Кавчак. Першими жертвували суму у 160 крб. К. В. Кавчак, А. Ф. Орловська, Г. І. Орловська, Г. М. Лісовська, М. М. Охота, Г. М. Дубна, М. Й. Халус, М. Д. Шимко, І. Г. Зінкевич, М. С. Охота, М. І. Охота, А. І. Сабрам, Г. Ф. Хань, А. В. Кореневська, Г. Д. Болтун, М. І. Каблеш, Р. М. Костик, К. М. Лишковят, К. М. Медведєва, Г. І. Мельник, К. І. Белей, К. М. Очередникова, І. І. Науменко.

Водій автобуса В. В. Допілко возив нас по всіх окружних селах. Тодішній голова КСП М. О. Ромазов виділяв нам автобус, ніколи не відмовляв у проханні.

Дуже гостинно приймали нас в селах Черногірка, Балайчук, Шевченкове. В с. Розквіт нас запросили до лікарні, там головному лікарю ми співали колядки і віншували К. В. Ковчак:

Віншую, господарю, Святою колядою

З небесною зізвздою Сьогодні новина:

*Пречиста Діва Сина породила, А ми ідем від хати до хати,
Щоб Ісуса прославляти. Дай Вам, Боже, цей рік прожити
Без горя, нужди та біди. Низько вклоняємося, Христос Рож-
дається!*

Їздили ми і з благодійними концертами місцевої художньої самодіяльності — зав. будинком культури В. І. Неведюк та художній керівник О. С. Загороднічок, місцеві жителі. Всі зібрані кошти віддавали на будівництво Храму.

Фундамент копали маринівські чоловіки, а заклала фундамент бригада сезонних працівників із Львівської області під керівництвом І. І. Махніцького.

Василь Михайлович Шимко займався всіма будівельними роботами, керував будівельниками: Ф. А. Пацкань, М. І. Шимко, Р. І. Шимко, М. С. Іванів, М. В. Орловський, І. В. Богайчик, П. В. Кавчак, І. Д. Лісовський, П. П. Очередників, М. Г. Каблаш, М. В. Щидовар, С. М. Щидовар, О. М. Щидовар, Г. Ф. Гуцуляк, М. Я. Крупа, І. Й. Халус, М. І. Халус, Й. М. Дубна, М. А. Карич, А. К. Скиба, І. Д. Мельник, С. С. Каблаш, В. І. Пилевич, В. І. Кавчак, М. П. Кавчак, М. В. Кореновський, В. І. Чиряк і М. В. Гошкович.

Вікна та двері зробили А. К. Скиба та І. Д. Мельник.

Грати металеві на вікна зробив М. П. Кавчак.

Вівтарь в Храм привезли Валентин Олійник (зять Я. М. Крупи) та його колега.

Ліс на дах привезли із с. Сколе Львівської області шофери Кореновський С. В. , К. В. Кавчак та тодішній голова КСП «Маринівське» Ромазов М. О. — в обмін на консервовані овочі, які виділило правління КСП.

Часто позичали гроші в КСП, а потім збирали і повертали борг.

Дах робили В. М. Шимко, В. І. Пилевич, М. В. Кореновський.

Залізо на покрівлю Храму допомогла нам придбати тодішній головний бухгалтер Г. Д. Сивак.

В перевезенні всіх будівельних матеріалів допомагали шофери О. С. Власов, С. М. Миник, С. В. Кореновський, І. А. Лях, М. В. Карич, В. К. Лебеденко, І. В. Допілко.

Речі на Храм із с. Ваньовичі Львівської області привезли С. М. Миник та А. Ф. Орловська. В 1951 році туди при переселенні передали всі церковні речі із колишнього нашого Храму с. Устяногого. Привезли хоругви (6 шт.), образ, свічники. Все інше було ще до їх приїзду передане в сусідні храми.

В м. Старий Самбір віддали з нашої Устянівської церкви Євангеліє та Плащаницю, яку незабаром викрали злодії із нашої Маринівської церкви, потрапивши до неї через вікно.

Настоятель церкви отець Роман Михайлович Федак одразу ж придбав нове Євангеліє у м. Львові. Всі інші речі, які на цей день є в церкві, знесли місцеві мешканці с. Маринового.

Допомагали і колишні мешканці Маринового. Віктор Михайлович Карич, що мешкає в м. Южному, за свій рахунок взяв в організації, де працює, великий підйомний кран встановити хрест і купол, всю необхідну кількість води для будівництва Храму перевіз шофер Ананій Юхимович Лотвін.

Постійними помічниками в будівництві Храму (цемент, пісок, заливання розчином підлоги, лиття вікон та дверей, готування обідів та ін.) були А. Ф. Орловська, К. В. Кавчак, М. І. Каблаш, І. І. Науменко, Є. А. Худенко, Г. Ф. Хань, К. Х. Дубна, М. І. Пилевич.

Лінолеум на підлогу нам допоміг придбати тодішній голова Березівської райдержадміністрації І. І. Ніточко. Він виділив кошти, та додав ще трохи тодішній заступник директора заводу «Більшовик» з м. Одеси В. В. Дмитренко, в минулому — голова нашого колгоспу ім. Димитрова; він встановив хрест на Храмі.

Щоб влізти на стрілу автокрана для встановлення Хреста, не можна було знайти сміливця, адже це висота. Виявив бажання допомогти в цьому мешканець м. Одеси Олег Юрійович Сирота (мати — Марія Петрівна Кавчак (Худьо)).

Хрест зроблено руками колишніх наших односельців, нині мешканців Одеси Валентина Гуцуляка та Івана Ханя.

Куполи на церкву зроблено місцевими мешканцями: В. М. Шимко, В. І. Пилевич, М. В. Кореновський та С. С. Каблаш, І. Д. Мельник, А. К. Скиба, М. Я. Крупа.

В 1994 році закінчили будівництво Храму.

Спочатку це був Свято-Миколаївський Храм, а потім за пропозицією отця Федора з Березівського Храму його було перейменовано в Свято-Успенський — 28 серпня 1996 року.

Я, К. В. Кавчака А. Ф. Орловська поїхали до Благочинного отця Миколая, який проживав в Роздільній, і просили, щоб нам надав священика-українця, оскільки ми — переселенці із Західної України.

З 1995 року в нас служить отець Роман Михайлович Федак.

У складі церковного хору нині матушка Тетяна, А. В. Кореновська, І. І. Кравчишин, О. А. Кравчишин, К. В. Кавчак, М. Ф. Когут, Г. І. Мельник, Г. М. Дубна, К. І. Белей, Г. Ф. Хань, А. І. Сабрам, С. В. Богайчик, К. М. Медведева, Л. Б. Возна, В. І. Пилевич, О. В. Курник, М. В. Возна, М. Я. Крупа, М. А. Карич, С. М. Миник, І. І. Науменко.

Олександр Степанович БІЛЕНКО

Народився і виріс в с. Мариновому. До школи ходив в нульовий клас до колишнього старого клубу. Вчився букви писати, палички лічити. Через рік перевели мене в школу, там я закінчив 7 класів. Учився разом з хлопчачами-німцями, тому німецькою мовою розмовляв теж добре.

Пішов працювати в колгосп ім. Димитрова. Тут почалася Велика Вітчизняна війна. Всі чоловіки пішли воювати, а нас, хлопчаків, залишили на великі муки. Ми з мішками на спині сіяли вручну поля пшеницею, вівсом, ячменем. Запрягали корів, орали землю. Корови не слухалися, били нас рогами, топтали нам ноги. Орали двокорпусним плугом.

Важка, непосильна праця нам набридла, і ми з друзями вирішили, що краще йти на війну.

Зібралися Іван Маркевич Болтун, Павло Іванович Шуліченко і я — та пішки пішли до Березівського військкомату. Тут нам відмовили, бо ще неповнолітні, а ми сказали, що будемо писати Клименту Ворошилову. Коли побачили нашу наполегливість, наказали чекати на повістки.

Повістки прийшли незабаром. Всю ніч ми з місцевими дівчатами пили, гуляли (Н. К. Частокольська, Н. М. Болтун). Вранці прийшов додому (будинок, де зараз проживає Л. М. Возна, вул. Фрунзе, 121), попрощався з батьками, взяв рюкзак, на 15 діб продуктів (так було в повістці) і пішов до підводи, яка везла нас в райвійськкомат. Там нас повели в баню, а потім всі пішки пішли на Мостове, Доманівку, Первомайськ Миколаївської області. Тут, у Первомайську, ми в одній з лікарень були 20 діб, чекали на ешелони. Відправили нас в Москву. Тут я із Павлом Івановичем Шуліченком попав в військову частину, яку відправляють в Білорусію, а

колегу Івана Маркевича Болтуна відправили в іншу військову частину — в Прибалтику. Пішки ми йшли на Білорусію, Польщу, через Одер; дійшли до Берліна, брали рейхстаг. Тут я, в Берліні, залишився на 4 роки, був перекладачем при військовій комендатурі. Так що німецька мова мені згодилася. В 1947 році в Мариновому була голодівка, і батько написав: «Що робити, сину, куди податися, щоб вижити?» Мій генерал Котиков порадив мені написати, щоб вони поїхали в Середню Азію, там проживала батькова рідня (м. Фрунзе, тепер м. Бишкек). По приїзді туди батько раптово помер, брат там одружився, а мати повернулася в Маринове. В 1949 році я повернувся з Німеччини, і коли в 1951 році приїхали сюди переселенці, я одружився на одній з них — Анастасії Йосипівні Сабрам. Батько її загинув в боях.

Пам'ятаю, що до війни в с. Мариновому було 4 колгоспи, потім укрупнили, стало 3, 2 і 1. Я працював різноробчим, пожежником та об'їзником на двоколці. Кобилка звалася Куклюю.

Колгоспи — Димитрова (голова Микола Терніков), Тельмана, Фрунзе (голів колгоспів не пам'ятаю), III Інтернаціонал (Хоменко Олена).

Сільська рада була на вул. К. Маркса, 17. Голова сільської ради — Грунтман (імені та по батькові не пам'ятаю). Був дуже добрий керівник, але на початку війни виїхав.

Коли прийшли німці в село, один із місцевих німців (працював водовозом, потім заступником голови колгоспу) сказав: «Зерно від сміття треба відділити». Сміття — це ми, українці. Атому всі стали виїжджати в навколишні села, вони на виїзд нам дали 24 години. Наша сім'я виїхала в с. Червоний Агроном Березівського району.

Були серед німців і людяні, хороші люди. Коли їх почали мобілізувати в армію, деякі говорили: «За що ми будемо вбивати українців, адже ми разом жили з дитинства — як брати, як друзі». А тому один із них, Шпрінгер (мешкав в будинку Ганни Василівни Белей на вул. К. Маркса), відрубав собі сокирою 2 пальці, аби нас не вбивати. За що був суворо покараний: 25 нагайок (це в них була така міра покарання). А другий — Буркардт — повісився в себе на горищі, аби не воювати проти нас.

Магазини були внизу, на розі вулиць Леніна, Фрунзе і Держинського (біля будинку, де проживає тепер Ярослав Степанович Кореновський). Другий магазин, де живе Сергій Колосков, вул. Леніна, в тодішньої господарки Емми Гаак.

Кінна бригада була там, де зараз проживає Василь Дмитрович Дубна, в той час у цьому будинку проживав голова колгоспу Микола Терніков — на вул. К. Маркса (під цвинтарем).

За млином в балці проживав дід-мельник І. С. Божко. Там було ще 2 будинки. Дитячий садок був на вул. К. Маркса, 27 (будинок Миколи Миколайовича Танасійчука). На вул. Леніна, 28, був — довгий будинок (лісозахисна станція), бригадир Михайло Кравець. Там же був і колгоспний винзавод. Державний винзавод був поряд (біля Івана Семеновича Шуліченка), на вул. Леніна, 32. Сюди з усіх колгоспів навколишніх сіл привозили виноград.

На той час в селі було лише 2 вулиці (К. Маркса і Леніна — теперішні), ще був хутір Олександрополь (вул. Фрунзе, біля лікарні). Будинок від будинку був далеко. Переважно німці займалися виноградарством та зерновими. Вино утримували в підвалах— в бочках. А були такі, що тримали вино в цистернах, які щільно закривали і при потребі відкривали.

Топили соломою, гноєм, сміттям, палками від соняшнику та кукурудзи, бур'яном, будяками.

Була в селі і церква, але її було зруйновано. Довго ще стояла вона з хрестом, ніхто не наважувався на таку висоту лізти, аби його зняти. Пам'ятаю, що наш земляк Семен Іванович Шуліченко, тодішній пожежник колгоспу, не знаю яким дивом, виліз нагору, зачепив хрест шнуром (чи тросом), тоді кинув його вниз, а там чоловік із 50 чекали. Почали тягнути вниз до балки (де зараз побуткомбінат). Хрест впав, а всі чоловіки покотилися в балку. Падаючи, хрест поламав дерева, які росли біля церкви. Тоді головою колгоспу був Йосип Антонович Ладченко.

Лідія Миколаївна ВОЗНА (Целік)

Народилася в с. Завадівці. У 1946 році дядько Максим Іванович Целік працював директором Маринівської школи,

і за ним поїхав і наш батько. Проживали в будинку, де потім був старий сільський клуб. Батько працював завідуючим господарством, мати готувала їсти дітям, які дуже голодували і падали в школі, пухли з голоду. А ще мама в школі технічною працювала. Це був 1947 рік — найбільша голодовка.

Найбільше голодувала малеча з сімей Дмитра Івановича Шуліченка (діти Валентин, Олена та Світлана), Дубовицької Поліни (син Леонід), Шапоренко Ксенії (діти Валя та Віктор).

Варила мама — Ольга Іванівна Целік — «супчик». Тобто латуру із соєвої муки — і то тільки по кілька ложок на одну дитину. Ще — по одному млинцю із тієї ж соєвої муки.

Ми з сестрою Марією (добре пам'ятаю) змогли собі купити трохи макухи, яку розпарювали біля буржуйки в школі. Батьки ще трохи мали грошей від проданого будинку в с. Завадівці. Але на хліб не розраховували, бо дуже був дорогий. Батько сподівався, що на сої і макусі ще трохи можна прохарчуватися і протягнути до кращих часів.

Я не можу без сліз згадати, як старалася вмовити сестру Марію, аби мені трохи більше з'їсти макухи, як я її прохала, які знаходила слова! Голод — це страшно.

Була в селі лікарня — на вул. Фрунзе, де і є по теперішній час. Лікар — Ніна Леонардівна Кирилович, санітарки Шуліченко, Євдокія Іванівна Мякіна, О. І. Целік, Г. П. Чемерис, А. П. Гуцуляк. Харчували хворих тричі. Кухарі — Г. П. Гошкович, Н. І. Дембіцька, Л. М. Возна.

Була в селі церква на вул. Леніна, та за розпорядженням голови колгоспу Й. А. Ладченка її було переобладнано під сільський клуб та їдальню для переселенців.

Згодом церкву зовсім розібрали, з каменю збудували електростанцію в 1956 році, а сільський клуб знаходився на вул. Леніна до 1965 року. Стало трохи краще жити, коли запрацювала електростанція, легше було навчатися, читати. Обслуговували її І. В. Богайчик, І. М. Курник, М. Кащук, І. П. Худенко, П. М. Возний, І. П. Куц, В. Г. Беккер, М. В. Орловський. Був у селі один магазин на вул. К. Маркса. Першими продавцями були Микола Курник, І. М. Кімоченко. Директором сільСТ був Лебедев.

На цій же вулиці в одному приміщенні поряд з магазином була пошта, якою завідувала К. І. Бучок та сільська рада (голова сільської ради — Ліверко).

Оскільки в селі був свій винзавод, реалізували вино в ларку (бадезі) на вул. Леніна, продавці Григорій Іванович Целік та Михайло Кравець.

Марія Михайлівна РИМ'ЯК

У квітні 1951 року зібрали всіх жителів с. Устяного Н.-Устріцького району Дрогобицької області в сільському клубі. Приїхали представники з м. Березівки Одеської області — Савченко, тодішній завгосп Куцюруб та міліціонер Кучма — з агітацією. Тут нам сказали, що будуть виселяти з села в Одеську область.

Всі жителі Устяного дуже були незадоволені, вони плакали, сперечалися, але нам пояснили, що іде обмін територіями між Україною та Польщею — і тому справі не можна заперечувати, а то...

Сказали, що необхідно, щоб в першу чергу їхала молодь на відбудову села, а потім будуть перевозити сімейних та весь колгоспний інвентар і худобу, коней. Назвали 80 людей, з них старших сімейних п'ятеро, в тому числі і я. Це був жах. Як ми всі плакали! А ще більше плакали наші батьки. Я не можу без сліз згадати, як ми вже всі були в ешелоні, ось-ось нас мали відправити, та прибіг по залізниці мій батько (на той час бригадир монтерів залізниці). Ще здалеку я бачила, як він гірко плакав та витирався своєю фуражкою, а ще більше мені запам'яталося, як рушив поїзд, а він, не оглядаючись, ішов дуже швидко — і я бачила, доки була можливість, як він витирав сльози. Адже на цей час, крім кравецької справи, я не знала ніякої роботи.

У зв'язку з тим, що в ешелоні були відправлені громадяни трьох сіл Н.-Устріцького району (с. Лобізва, с. Рівня та Устянове), ми їхали з понеділка до п'ятниці. Громадян із с. Лобізви залишили в Роздільній Одеської області, із с. Рівні — у Первомайську Миколаївської області. Ну а нас, із с. Устяного, довели до станції Раухівка, де на той час ніхто

не зустрічав. Ми звільнили вагони, очистили від дошок, які служили полицями, від січки, підмели. Як тут розпочалася злива. Сховатися не було куди, і ми з речами знову — по вагонах. Але ненадовго: приїхали за нами машини, на них передовики села М. І. Іщенко, О. Науменко, Н. Ліверко, Г. Глоділіна, Г. Маркіна, Г. Осадча, М. Красночубенко. Приїхали з музикою (баян), почали танцювати з нашими хлопцями і так нас розвеселили. Приїхали в село, хлопців поселили в гуртожиток. А нас, дівчат, — по домівках місцевих жителів. На другий день нам зробили загальний святковий стіл на честь нашої зустрічі. Пригощали вином та бараниною. Вина ми ніколи не пили, а коли пригостилися, то трохи сп'яніли і тоді вже без сорому дуже плакали, адже побачили сумну картину. Проти нашої природи тут не було трави, на городах пилюка, нічого не росло, до того ж не було дерев. Ця пустеля навіяла на нас ще більший жах, нестерпна спека дуже розморила, не було сили. Тоді ми зрозуміли, чому на ст. Раухівка по перону бігали люди з мішками і кожного з нас запитували — чи не продамо хоч відро картоплі.

Працювали тяжко. Розбирали зруйновані німецькі будівлі, складали камені, навантажували в кар'єрі пісок, із Зарічанського ставку ланцюжком передавали відра з водою, заповнювали баки, возили на будівництво. А вечорами збиралися біля колишньої церкви співати церковні пісні, доки місцеві керівники не заборонили: мовляв, ми ведемо релігійну агітацію.

З травня до вересня ми відбудовували село. Тут були будівельники з багатьох областей. А навесні прийшов ешелон з сім'ями, їх розселяли до місцевих жителів, по 2 — 3 сім'ї. Останнім ешеленом привезли колгоспний інвентар, худобу, коней. Тодішній голова сільської ради І. М. Баршівський прибув з першими сімейними громадянами. Останнім же ешеленом прибув тодішній голова колгоспу Михайло Іванович Дубна.

Нас супроводжував із Устянового до району Н.-Устріки, а потім і до Раухівки представник Н.-Устріцького району Олександр, єврей. По батькові та прізвище його не пам'ятаю.

Старався нас заспокоїти, а ми за тиждень дороги складали різні пісні.

Через те, що ми всім селом проживали разом, то дотримувалися своїх звичаїв. Перед релігійними постами збиралися в одному із будинків, в останній день перед Великим постом варили яйця, пили, гуляли, це свято називали Запусти.

У піст ніхто не співав і не танцював. До церкви ходили пішки за 12 км — до с. Сербки Комінтернівського району. Там зазвичай хрестили своїх дітей.

Коли пішов перший рейсовий автобус, зручніше стало їздити в берегівську церкву.

Коли збудували коробки, зробили дахи, в ті немазані, нештукатурені будинки заселяли під зиму сім'ї, які тулилися у місцевих мешканців.

Були суворі зими, палили палками від соняшнику, соломою, гноєм овець — плитками, які роздавали на кожний двір. Від такого палива тепла не було, камені в хаті вкривалися інеєм, замерзала до ранку вода, яку на коромислах носили за кілька кілометрів.

Згодом стало трохи краще жити. Домівки навесні помазали, вже насадили городи, заробляли трудодні: отримували натурою, а гроші на зарплатню видавали раз на рік. Годували свиней, рогату худобу, та з цього не можна було прожити. М'ясо було дешеве, а зерна ніхто не купував, свого вистачало.

В колгоспі почали висаджувати лісосмуги, ми біля домівок садили акацію, абрикоси — більше нічого не приживалося.

На чолі із М. Кравцем, С. Оскоріб городні та польові бригади закладали сад в 1953 році.

Коли приїхали у Раухівку, я думаю, всім зрозуміло, що ми хвилювалися за наше майно, яке ми мали одержати на другий день. Та яке там «велике» майно! Але воно було нажите нами. При собі мали лише клунки... Майно одержали за три дні. А ліс, який завантажили вдома, чекали більше місяця. Коли отримали, то з'ясували, що третину розкрадено. Корови йшли пішки з Раухівки в Маринове. Боже! Що це за тяжкий шлях нам тоді був, коли така спека, а пилюка — наче

перець, дихати неможливо. Навіть зараз, проживши вже 55 років в цьому кліматі, важко пройти цю відстань. Ми прижилися в цьому кліматі, а корови всі через 2 — 3 місяці померли, тварини не витримали. Я і зараз сумую за нашим лісом, горою Жуків, за нашим повітрям. Навіть інколи сниться...

Ганна Федорівна КАРИЧ

Народилася я в селі Устянове — це моя батьківщина. Там народилися мої батьки, мої діди та прадіди.

Дитинство моє було не дуже веселим. Два рази поляки забирали територію, на якій розташоване наше село, а мешканців переселяли з одного кінця села в інший. Потім прийшла жахлива звістка, що нас переселяють назавжди з рідної домівки на Одещину. Мешканці села, що були за національністю поляками, залишилися, а ми за 24 години повинні були зібрати свої речі. Приїхали поліцаї для того, щоб забивати дошками вікна та двері. Тих, хто не хотів їхати, силоміць виганяли з хати і саджали в машини. Всі речі, які ми не змогли забрати з собою, залишилися там, і можливість забрати їх вже не з'явилася ніколи.

Жахлива була картина від'їзду: навкруги стояв сильний плач, крик, виття собак, що назавжди лишалися без хазяїв. У поїзд повантажили, як тварин: три сім'ї їхали на одній полиці, не було води і їжі. Подорож тривала три доби.

Коли приїхали на станцію Раухівка, до поїзда підігнали машини, і ті сім'ї, в яких були чоловіки, завантажили своє майно та поїхали до села Маринове. А в моїй сім'ї не було чоловіків (брат служив в армії, батько помер), і ми вимушені були ночувати на станції.

Коли приїхали до села, то обіцяних ключів від хати не побачили. У ньому було тільки десять німецьких хат, люди спали у погребі, в клубі. В хатах спали по 5 — 6 сімей. А мені ще у віці 13 років довелося вести корову зі станції Раухівка 12 км пішки. Дуже хотіла пити, та води ніде не було. Цей тяжкий момент я згадую все життя. Пригнавши корову, завела її у чужу стайню та сиділа коло неї всю ніч, через те, що корова злякалася та застрягла рогами в дірці, яка була в стіні стайні. Довелося бігти до хазяїна стайні та просити

врятувати її. Та довго тішитися худобою нам не довелося, бо вся вона через три місяці повиздихала через погані умови утримання та «страшний» клімат.

Мою сім'ю поселили до хазяїна німецької хати Гниди В. Д. по вул. Дзержинського. Було нас в тій хаті 12 чоловік. Щоб прогостуватися, я вимушена була працювати в свої 13 років нарівні з дорослими.

Зараз мені вже 72 роки, та я досі пам'ятаю своє рідне село. То моя радість, то моя печаль. Нехай зараз моє Устя-нове знаходиться на території іншої країни, але це все одно моя батьківщина, яка завжди буде у серці.

Світлана Лук'янівна КАГАН (Колісниченко)

Сім'я складалася з 8 чоловік, батька не було.

Після закінчення 8 класів пішла працювати до колгоспу Димитрова на різні роботи, далі вчитися не було можливості.

Проживали в одному селі ми — українці і німці. Під час війни німців виселили до Сибіру, а нас залишили. Моя сестра Марія копала окопи, бо дуже бомбили наше село Маринове. В 1951 році в село приїхали переселенці з Польщі, з с. Устянового. До нас підселили 2 сім'ї: Федора Даниловича Сабрама та Івана Михайловича Баршівського. В хаті було, як в рукавичці. Спали на столах, бо ліжок не вистачало, спали і на стільцях, де хто зміг.

Варили їсти кожна сім'я окремо, палили сміттям, соломою та ін.

Тут від нас вийшла заміж Марія Михайлівна Баршівська за свого односельця (їх сім'я була на підселенні по сусідству) Івана Івановича Рим'яка, який щойно прибув сюди з Німеччини. Це було перше весілля новоприбулих восени 1951 року. Через 2 роки цим сім'ям виділили типові будинки, і вони перейшли туди жити.

Марія Миколаївна ОХОТА (Халус) та Олександр Миколайович ХАЛУС

Переселення, яке довелося пережити у роки юності, залишило незабутній слід у серцях людей, що пройшли це тяжке

випробування. Марія Миколаївна та Олександр Миколайович Халуси теж перегорнули цю трагічну сторінку у своєму житті. Марія Миколаївна згадує...

«Наше дитинство пройшло у чудовому селі Устянове Нижньо-Устріцького району Дрогобицької області. Територія цієї малої батьківщини належала Україні. Але після підписання у 1951 році польсько-українського договору про обмін територіями наш район перейшов до території Польщі. І щаслива юність закінчилася.

5 червня 1951 року нас, молодих, привезли товарним по-тягом на станцію Раухівка Березівського району. З тим майном, що можна було нести в руках, нас усіх розташували у нових будинках. Та їх спорудження ще було не закінчене — у багатьох не було вікон, дверей. Але тоді ми були молодими і змогли пережити всі негаразди. Наприклад, вода у цій місцевості була дуже солоною, пити було її тяжко. Та з часом ми звикли і до цього.

Невдовзі нас відправили на цегельний завод до Одеси, де ми займалися виробленням цегли для спорудження будинків сотням переселенців, що приїхали у Маринове.

Під кінець 1951 року до Березівського району переїхала вся моя сім'я: батько, мати, бабуся, сестра та троє братів. Молодшому з них виповнився всього один рік. Розташувалася наша сім'я в одному з незавершених будинків. Ми змушені були все робити своїми силами і за допомогою тих будівельних матеріалів, які десь самі могли роздобути.

Так з плином часу ми й звикли до нового місця. Хочеться згадати своїх сусідів — Катерину Іванівну Рим'як, Михайла Якимовича Крупа, Михайла Івановича Дубна. Ми підтримували одне одного у нашому новому житті. Перші роки спогади були сильніші за ті проблеми, які потребували вирішення у той час. Але проходили роки, ми дорослішали, створювали нові сім'ї, батьки працювали в колгоспі. Із пам'яті поступово зникали деякі спогади минулого, та до цього часу перед очима стоїть моє рідне село Устянове, батьківська хата, річка Стряжик, що тече через наш садок... »

Олександр Миколайович в сім років пішов до Маринів-

ської середньої школи. Будівля школи була старою, навчальні класи розташовувались у кількох спорудах, які знаходились у різних місцях. «Моїми вчителями були К. Є. Базелюк, В. М. Базелюк, Т. С. Шаталюк, А. Т. Вайнер, 1. 1. Крохмаль. Вчився добре. Брав активну участь у художній самодіяльності школи. Зі своїм шкільним другом Анатолієм Юр'євим виступав на концертах: виконував роль Штепселя, а Анатолій — Тарапуньки. Моїм улюбленим заняттям було малювання. Багато малюнків були представлені на шкільних і районних виставках. Вчителі і учні школи бачили в мені майбутнього художника, але, крім малювання, у мене було покликання до спорту, особливо — до футболу. Пам'ятаю, що у нашому селі було чотири футбольних стадіони, на яких молодь грала в м'яча. В селі було багато хороших і талановитих футболістів, з яких вибирали найкращих для збірної команди села. Я гадаю, що наші футболісти моли б грати навіть у футбольних клубах країни. Але ми, звичайно, грали тільки за Березівський район. Якщо капітан команди Іван Ляхвацький казав мені: «Ну що, Лесько, сьогодні ти повинен забити гола!» — то я старався і забивав.

Час ішов, я закінчив вісім класів маринівської школи, пішов працювати у колгосп. Був на різних роботах— вантажником, в бригаді будівельників. Після роботи продовжував навчання у вечірній школі. Часто там не було світла, ввечері доводилось займатися при газовій лампі. У вільний від роботи і навчання час грав у футбол.

Після закінчення вечірньої школи захотів вчитися далі. Поїхав в Одесу і там вступив до Будинку народної творчості на відділення художників-оформлювачів. Після отримання спеціальності працювати за фахом довелося дуже мало, але я все-таки залишив свій слід у Мариновому. У селі був величезний винзавод. Його директор попросив зробити художнє оформлення заводу — намалювати плакати, таблиці, заклики. Я добре виконав цю роботу, і директор заводу залишився задоволений.

У 1965 році я вступив у ряди Радянської армії і з другого вересня почав службу у місті Миколаєві. Після служби в

армії повернувся до Одеси і пішов працювати на завод ім. Жовтневої революції. Працював у механічно-складальному цеху художником-оформлювачем. Жив у гуртожитку. Потім вступив до Московського народного інституту мистецтв. На вихідні завжди приїжджав у Маринове до батьків.

Тепер всі живемо в Одесі. Часто зустрічаємося у нас вдома. Коли збираємося усі разом, онучки завжди просять розказати про моє село Устянове, яке зараз знаходиться на території Польщі. І я з задоволенням розповідаю їм те, що розказували мені батьки: село Устянове дуже гарне, розташоване поблизу Карпатських гір. Поряд з будинком, де ми жили, тече річка Стряж, знаходиться великий садок. Мої онучки, як і я, дуже хочуть побачити, яке ж воно зараз — село Устянове».

Марія Іванівна МАРУСЯК

До останнього дня мені не вірилося, що ми таки покинемо наше Устянове. Коли прийшов вже час сідати до вагонів і я зрозуміла, що вже назад не приїду, то найшла така туга, що почала не плакати, а ридати — і всю дорогу плакала.

У мене так боліла голова, що в дорозі нічого не бачила, але запам'ятала сморід у вагоні і солону, яка чомусь нагадувала сміття, яке ми підмітаємо від скирди.

На станції Раухівка, де нас розвантажили, стало страшно від того, що була велика спека, і чомусь вода, яку ми пили, мала неприємний смак. А місцеві жителі, які хотіли купити картоплю, дали зрозуміти, що тут її обмаль. І від того ще стало сумніше, бо для нас картопля була основним продуктом харчування.

Коли ми дісталися до Маринового, де нас мали чекати «хороми», про які говорили вдома, зрозуміли, що то все була брехня.

Восени заходили в будиночки, які були збудовані на швидкуруч — і стіни світилися. В хаті було волого і пахло півницею (погребом).

Зима була нестерпна, дуже зимно (холодно), в кого були перини, то накривалися по дві штуки і спали одягненими.

Іван Федорович ПАХУЛЬЧИШИН

Коли я вже приїхав в с. Маринове і потрібно було принести води, мені показали напрямок, де її потрібно брати. Пішов за 2 км по воду — це до криниці, яка зараз біля сільського стадіону. Витягнув баддю, набрав два відра і хотів напиться, а з води пішов якийсь неприємний запах. Ну, думаю, все — отрута. Але випив — на смак не така вже і погана. Приніс додому і ввечері в цебрику хотів помити голову. Та волосся чомусь стало, як дріт. Потім дали місцеві жителі пораду, що потрібно додавати один жовток від яйця. Але цього ніхто не робив, бо яйце було — розкіш.

А з Устяного мені запам'яталося на все життя, як я вікна забивав дошками навхрест, вікна в моїй рідній хаті. Потім набрав в хустятко землі з двору, поцілував Кути і покинув хату. Сіли на фуру і поїхали на станцію. За нами всю дорогу біг наш пес, але ми його не взяли з собою. І до цього дня на серці тяжко, що так вдіяв, бо чув від людей, які приїхали слідуєчим ешеломом, як пси і коти за господарями банують.

Михайло Васильович ГАЙ

Коли нам розказали, що будуть переселяти до Чорного моря, де не тільки море води, а і море хліба, причому білого, де за землю не потрібно переживати, як тут — за кожний метр борозни, з початку було видно, що це нещиро. Був агітатор з Березівського району, здається Савченко. З нас ніхто не радів цій «радісний» звістці, та ми вже знали, що робить репресивна система. З ними був міліціонер, а в наших краях це недобра прикмета. Мовчки «погоджувалися», бо боялися, щоб нам не «пришили» політику. Повернути назад їхнє рішення все одно вже було неможливо. Ми не вірили в щасливе життя на Одещині, а особливо — у колгоспах, бо ті земляки, які бачили колгоспи, розповідали про це «велике щастя». А ще ми були свідками того, як у 1933 та у 1947 роках до нас в Устріки заходили голодуючі із колгоспних сіл. Пам'ятаю, що вони, бідні, нічого не просили, а дивилися такими очима, що останнє віддав би, аби ті очі засвітилися. Отже, ми не хотіли виїжджати. Та й хто хоче з насидженого

місця кудись їхати? Навіть зараз — примусово з Маринового в будь-яке сусіднє село, а не на чужину. Коли вже точно відчули, що їдемо, прийшов потяг на станцію, лягла туга на душу. Нічого не хотілося ні їсти, ні пити, навіть — розмовляти. Спочатку думав: втечу на Жуків. Але розказували, що поради, як задумали, все одно вивезуть. У лісі стоять їхні люди: спіймають, припишуть статтю «націоналіст» — і посядять. Це було правдоподібно, так робили. І я заплакав. Взяв шматок землі в клопоть матерії, сховав за пазуху. Пішов на город до яблуні-красуні, обійняв її і зарідав. А потім — як у кіно. Шум, гомін, завантажування майна у вагони — і ми вже в дорозі. Чим далі на схід, тим менше дерев, а дихати у вагоні нема можливості. Три сім'ї нас їдуть; вибачте — навіть нужду не було де справити: везли нас, як худобу.

На станції Раухівка — спека, а води немає. Принесли, а її пити неможливо, не той смак. Це не наша — гірська. Сонце там пекло, що мусили пити води багато, а тому так спротивила ця вода, що досі звикнути не можу.

Коли місцеві почали просити картоплі продати чи поміняти на станції Раухівка, стало зрозуміло, що не таке добре життя в Мариновому, як його малювали агітатори.

Василь Михайлович ЛАЗУРЧАК

Приїхавши в Маринове, я був першим трактористом, бо до переселення закінчив школу механізації, 6-місячне навчання в с. Рудки, — і отримав посвідчення тракториста. Тому прийшлося вчити багатьох новоприбулих хлопців водити трактор та виконувати необхідну роботу.

Спочатку мене відправили будувати греблю на маринівському ставку, а потім перевели як кращого тракториста у тракторну бригаду № 15 МТС ім. Шевченка, після її реорганізації знову перевели в колгосп ім. Димитрова. На цей час в колгоспі було 2 трактори ДТ-54, 2 комбайни С-6, 6 автомашин.

Потім приїхали до колгоспу мої односільчани, які навчалися теж у школі механізації в с. Рудки: І. М. Шимко, І. В. Богайчик, Я. М. Курник, М. М. Курник.

З місцевих трактористами були Т. Дембіцький, І. П. Худенко, Ф. Гавриленко.

Десь починаючи з 1965 року нас почали у тракторній бригаді годувати; перший кухар — О. М. Шимановська. Шоферами працювали І. А. Внученко, М. В. Карич, І. В. Допілко, В. К. Лебеденко, В. В. Допілко.

Зінаїда Іванівна ШУЛІЧЕНКО

З діда-прадіда проживала сім'я Шуліченків в с. Мариново-му. Проживали на хуторі біля лікарні, який називали Олександрополь, а трохи нижче вже було німецьке село Маринове.

Батьки утримували велике домашнє господарство, та ще були виноградники — біля теперішнього кладовища. За наказом голови сільської ради Ліверка їх розорали, а це були виноградники сімей І. І. Шуліченка, Болтун-Селіванової, Кушнірів. Та ніхто не питав, переорали без їх відома.

Коли розпочалася війна, один із місцевих німців зібрав збори і оголосив таке: «Так, як пшениця заважає ячменю, так і ви, українці, — нам».

Одразу ж всіх українців почали виселяти із села. Нашу сім'ю Шуліченків переселили в с. Червоний Агроном Березівського району. А також сім'ї — Чех, Біленко, Шуліченко П. Я. та інших.

Сім'ї, де був хоч один з німців, залишалися в селі. Так, наприклад, сім'я рідного нашого дядька Дмитра Івановича Шуліченка. Дружина його була німецького походження, тому їх залишили в селі.

Під час війни почали виселяти з села і німців. Оскільки батько був мотористом, за ним приїхали представники колгоспу і повернули в село Маринове, щоб працював на місцевому млині. Батько і два його сини Володимир та Олександр працювали на млині, де завідуючою була Ірина Колісниченко. Біля млину був склад, де ми сім'єю проживали, доки не купили собі землянку.

У 1956 році повернулися сюди всі, кого німці виселили; село для нас було рідним.

Михайло Андрійович КАРИЧ

Прибув разом з мамою, батько поїхав першим, разом з молоддю — на відбудову села. Мені було 10 років. Пам'ятаю, що нас пропускали через санвузол (баню), а потім товарним поїздом везли в Маринове. На станції Раухівка нас зустрів батько, приїхав автомобілем шофер м. Березівки Павло Міщенко.

Дуже боявся, коли побачив, в яку домівку мене завели. Небілена і немазана, тільки що вкрита черепицею (по вул. Шевченка, 24). Прибули ми у вересні, але до зими встигли помазати і побілити, щоб не пліснявіли мокрі ще стіни. Будівельниками були Гайдаржі, Заславський, І. Петренко.

Пішов до школи разом з братом Євгеном. Класним керівником в першому класі у мене був вчитель С. О. Шкінь, директор — І. М. Кімаченко. Навчався у нижньому корпусі по вул. Леніна.

Часто ходив на місцевий винзагод: пив сік, приносив додому виноград. Виноград возили бідарками — і не тільки з нашого колгоспу, а й з навколишніх сіл Чорногірка, Балайчук, Чигирин, Новоселівка, Карногорове.

Бондарем на винзаводі працював В. Смородський.

Винороби — М. Оскоріб, М. Ф. Сабрам, М. Сокіл, Ванда Сокіл, І. Д. Дубна, О. Л. Дзядуш, І. Черняк, М. Ляхвацький, Й. М. Карич, М. Г. Зінкевич, 1. 1. Кравчик.

На той час головою колгоспу був Іван Онуфрійович Черняк, його заступником — Іван Михайлович Сухий.

Михайло Федорович СМІСЬКО (був переселений у Маринове, а потім повернувся в Устянове)

Ми доїхали до Раухівки і дещо звикли до тої природи, яку бачили через вікно. Думалося: нічого страшного. Але коли піднявся невеличкий вітерець, і не було чим дихнути, а пилюка була схожа на перець, на серці стало так боляче, що нас навіть місцеві жителі заспокоювали. Думали вони, що стала якась біда, а яка ще гірша біда могла бути? Карпатське повітря змінили на пилюку, і нею потрібно було дихати. Я так і досі пам'ятаю наше устянівське повітря.

Нам дещо легше стало: наш будинок був вже готовий, але без вікон і дверей, не було черепиці. Але ми через 2 дні зайшли в хату, а поки жили у місцевих жителів.

Ірина Іванівна Колісниченко не могла зрозуміти, чому потрібно було солону кидати у глину, для того щоб мазати хату — і взагалі до чого тут глина? А ще більше вразило те, що не було підлоги, а землю потрібно мазати кіз'яком — кінським гноєм. І ще ми побачили, що надворі варять їсти в «кабицях», а свині пасуться на шнурку, прив'язані — наче телята.

Катерина Михайлівна ЛОТВІНА

Дуже боляче згадувати, як ми проживали в рідному Устяновому. Адже там ліси, гори, потічки, ягоди, фрукти, свіже повітря, смачна вода.

Виселяли всіх українців, везли товарними вагонами. На сім'ю давали 24 години — і двері та вікна забивали нахрест. Ще й треба було залишити в своїй рідній домівці повний порядок, замести підлоги, подвір'я.

Не тільки нам було боляче, навіть собаки і коти «плакали». Цього не можна без сліз розповісти.

Якщо на 2 — 3 сім'ї давали один вагон товарний, то на нашу одну дали вагон, тому що батько на той час служив сержантом міліції в м. Устріки. Нас батько відправив в с. Маринове, а сам залишився, бо з РОВД не відпустили.

Лише в грудні до нас приїхав і тато, але одразу ж викликали його в райвиконком у Березівку, запропонували служити в міліції і далі — в м. Одесі. Надавали і житло для сім'ї, та мама не погодилася ще на один переїзд.

Ми приїхали сюди влітку. Що вразило мене, то дуже велика кількість на полях будяків та «баранчиків». Босоніж, як вдома, в Устяновому, тут не походиш.

По дорозі люди молилися, переважно плакали без зупину. Не знали, куди їдуть, і дуже боляче було: чому на їх долю випало отаке нещастя — звикати в незнайомій, чужій стороні.

Зустріли нас місцеві жителі, підселили до сім'ї Івана Миколайовича Науменка, а згодом виділили будинок (коробку), який потребував добудови.

Десь в 1956 році повернулися декілька сімей колишніх місцевих німців, яких під час війни виселили до Сибіру. Важко працювали в колгоспі.

Надія Василівна ІВАНІВ

Ми приїхали у 1951 році — 30 дівчат і 15 хлопців з Дрогобицької області, Нижньо-Устріцького району з Устяногово.

Зустрічали нас на станції Раухівка кращі трудівниці села Маринове Марфа Іванівна Іщенко, Шура Науменко, Ніна Ліверко, Ганна Гладіліна, Галина Маркіна, Маня Красночубенко, Ганна Осадча.

Нас, дівчат, забрали жителі по своїх домівках, а хлопці наші жили у гуртожитку. Ми працювали на будівництві, скла-дали камінь, возили з Березівки черепицю, шифер, цеглу на будівництво наших будинків. В селі було мало людей. Багато з них були з Київської і Волинської областей.

Коли вже приїхали наші рідні — почалися роботи в полі.

Три місяці не було дощу. Коли ми їхали зі ст. Раухівка, дивилися на поля чорні. Пшеничка така низенька 30 см.

Була Трійця. Вночі пішов сильний дощ, всі дуже раділи — казали, що цей дощ привезли ми. Так ми почали тут своє життя.

У селі було багато розвалених домів. Ми, дівчата, розбирали те каміння і складали в купи. Возили з Березівки черепицю, цеглу, шифер. Хлопці робили інше, возили ліс. В червні вже приїхали перші сім'ї. Тут, у селі було мало людей з нашого Устяногово, приїхало людей багато вже у 1952 р. Приїхали бригади з Молдавії, почали нам будувати доми, організовувалися бригади. В городній бригаді працювали старші жінки А. Курник, Р. Баршівська, М. Масна, А. Лукоцька, А. Ридощ, А. Кіс, А. Ружинська, М. Масна, П. Шуліченко і багато інших.

Ми отримали на трудовні по 3 кг пшениці, кукурудзи.

В колгоспі було мало тракторів. Трактористами були Пантелей Цапкаленко, Микола Довгий з нашого села, Василь Лазурчак, Ярослав Курник і Михайло Курник, Федір Гавриленко, Іван Потоцький, шофери — Заславський, Внученко, Петренко.

В ланці Надії Частокольської було 50 дівчат і жінок.

Були перша і друга бригади.

Бригадиром першої бригади був Дмитро Чех, а в другій бригаді — Замрій.

Була бригада кормодобування, бригадиром був Дмитро Шимко, садо-виноградна городна — бригадири С. Оскоріб, О. Танасійчук, І. Рим'як. У селі був винзавод, з сусідніх сіл привозили виноград, робота йшла вдень і вночі.

Побудували гарні корівники. Будівельниками були І. Кореновський, Ф. Сушун, І. Іванів, В. Шимко. Ковалями в кузні були М. Іванів, М. Допілко, зав. фермою був Іван Федорович Ніточко.

Були гарні ферми: тисячі корів і телят. Передові доярки — Р. Фір, М. Кімеле, М. Белей, Н. Охота, Г. Охота, М. Куц, М. Самборик, І. Сабрам, М. Добровольська.

Було багато курей і свиней. Працювали свинарки М. Баршівська, Г. Баршівська, М. Рим'як, З. Шуліченко, В. Осадча, С. Сабрам, курятниці — Н. Сабрам, Н. Лях, Н. Чиряк, Г. Карич.

Марія Іванівна ЛАЗУРЧАК

Сім'я складалася із 5 чоловік. Планували будувати новий будинок, вже і ліс заготували. А тут почалася війна, і на самому її початку тата, Івана Сеньковича Лазурчака, забрали на фронт.

В першому ж бою він загинув. Пам'ятаю, як татів колега написав нам листа і відправив посилку, яку тато так і не встиг відправити. В листі писалося: «Дорога Ганно, висилаю Вам посилку та листа, яку Ваш чоловік так і не дочекався відправити, в першому бою снайпер влучив йому просто в голову».

Пам'ятаю, як ми всі гірко плакали, мама залишилася з нами — трьома дітьми. Мені було 7 років, Миколі — 5 і сестрі — один рік. Мені було і так дуже тяжко, а тут ще перше переселення в 1948 році. Нас переселили в село Гошівчик, де ми прожили 3 роки. І коли дуже бомбили і стріляли, ми всі троє з мамою ховалися за ліс, який тато заготував на хату.

В той час з нами проживали і німці, в нас і їдальня для них була, їм привозили багато продуктів харчування — цу-

кор, рибні та м'ясні консерви. Ми дуже хотіли їсти, а особливо — цукру, хоча б шматочок. Але вони ні разу нас не пригостили. Ми харчувалися тільки картоплею та молочними продуктами.

В 1951 році нас вдруге переселили в с. Маринове Одеської області. І взагалі тоді переселили весь наш Н. -Устріцький район. Дуже важко нам було завантажуватися у вагон — товарний. Мама одна, а ми всі малі. Тягнули все в вагон, як мурахи. Вагон нам дали на 3 сім'ї, їхали разом мама, Ганна Ільківна Лазурчак і 3 дітей, Анастасія Ільківна Карич і 2 дітей, наша бабуся Ганна Григорівна Бучок, у якої чоловік теж загинув в бою, Марія Іванів (Сербан) і 3 дітей, чоловік теж загинув в бою.

Це на один вагон 3 вдови — учасників Великої Вітчизняної війни.

їхали довго, було і холодно, і голодно, але хоч в одному нам пощастило: нас висадили вже не в Раухівці, а просто в Мариновому, легше було перевозити майно.

Тут вже я пішла у п'ятий клас, одягу і книжок не було. Мама нам із матеріалу, яким тато в війну обшив посылку, зробила дві хустинки. Та була в посылці курточка, яка була нам на всю сім'ю. Далі я вчитися не змогла, не було можливості, і мама віддала мене до нашої землячки Марії Рим'як вчитися шити, бо я ще за віком не могла працювати в колгоспі. Через рік я почала вже шити вдома, трохи стало краще жити.

В 1969 році в селі відкрили побутокмбінат по вул. К. Маркса, 31. Завідувала ним Катерина Федорівна Шимко, людина з великим досвідом роботи. Швачок було 4 — я, М. І. Каблаш, С. І. Олейникта Г. П. Шевченко. Згодом на вул. Леніна, 65, збудували нове приміщення, де я працювала 4 роки.

Марія Іванівна ОХОТА

Наша сім'я була дуже великою: дід Дмитро Іванович Кравчишин, баба Катерина Луківна Кравчишина, батько І. Д. Кравчишин і мати Єва Ільківна Кравчишина. На рік остаточного виселення нас (дітей) було 5: Ганя, 1934 р. н. , Катя,

1938 р. н. , я, Марія, 1942 р. н. , Іра, 1944 р. н. , та найменший брат Іван, 1950 р. н. Всього 9 чоловік. Перед самим від'їздом помер наш дід Дмитро Іванович, який був дуже роботящою людиною. Він не боявся труднощів. Два рази їздив в Америку (мабуть, в Аргентину). Заробив гроші на землю з 13 моргів та ділянку десь близько 3 — 5 моргів. Звичайно, після Другої світової війни це все забрали. Дід дуже переживав, захворів й помер весною 1951 року, саме перед нашим виїздом з Устяного в Одеську область. Ще до оголошення про виселення дід нам, старшим дітям, розказував, що скоро поїдемо геть. В очах його були сльози, які він ховав від нас.

Наше Устянове було дуже красиве. Через село протікала невелика річка, проходила залізнична вітка та дорога на Устріки. Сестра Ганя ходила пасти корову, і я інколи ходила з нею.

І ось прийшла страшна звістка. Будуть виселяти, як співали люди, — «До моря, до мраку». Перед тим до нас в Устянове приїжджали агітатори з Одеської області і обіцяли людям «золоті гори» — хати впорядковані, роботу— всі умови. Але насправді! .

Першими з Устяного поїхали молоді дівчата і хлопці 1922 — 1931 років народження, а потім почалася масова висилка партіями. Ми поїхали десь в червні місяці. Було надано один вагон на три сім'ї. З нами їхали наша тітка Катерина Ніточко з свекрухою та сином Іваном, якому було 2 роки — та з чоловіковою сестрою Ганною, її чоловік Іван на той час служив в Радянській армії, десь в Горькому. Третьою сім'єю була Катерина Красневич з дітьми. Везли ми з собою нехитрий скарб.

Прибули ми на ст. Раухівка, і з неї безтарками нас привезли в село Маринове, де влада визначила для нас місце проживання. На той час село було після війни напівзруйноване. Де-не-де стояли німецькі хати, бо воно було німецькою колонією. Влада до цього вислала німецьких колоністів до Сибіру. Для переселенців тільки будували стандартні коробки 5х9 метрів. Майбутні наші хати.

Село зустріло нас страшною спекою, до якої ми не звикли. Людей підселяли в хати, де жили місцеві та переселенці з

Волині. Ми переночували в сім'ї Порфирія Клеца. Лягали спати, хто де, більша частина — на вулиці. Вранці господиня подоїла корову і дала частину молока матері, щоб нагодувала нас, дітей. Мати підійшла до нас і каже: «Нате, діти, покуштуйте, яке тут в степах одеських молоко». Я до сих пір пам'ятаю його гіркий смак. Чому так? Та тому, що в цих степах, коли великі трави вигоріли, ріс лише полин. Яке могло бути молоко?

Потім нас поселили в будинку Івана Танасійчука, де ще з нами жила сім'я Логвінів. Голова колгоспу Й. А. Ладченко визначав, де буде чия хата. Наша була недалеко від Танасійчуків.

Так почалось наше важке життя. Влітку спека, на дорозі попіл. Взимку холод. Палити не було чим. Основне паливо солома, перекотиполе та палки від соняшнику, які треба було назбирати і привезти. Потім деякі діставали обрізки дерев з лісосмуг біля залізниці.

В селі були спочатку декілька колгоспів, а потім був утворений колгосп ім. Димитрова. Людей було багато. Створили 2 польові бригади — Д. Чеха і Г. Замрія. Городньою бригадою керував Олексій Танасійчук, кормодобувною — П. Клец. Була створена також бригада з насадження лісосмуг між сільськогосподарськими угіддями під керівництвом Михайла Кравця.

Наша сім'я активно трудилася в колгоспі і добудувала нашу хату та побутові приміщення. Старші сестри Ганя й Катя працювали в полі. Батько став будівельником — будував переселенські хати, деякий час був бригадиром на будівництві. Мати працювала в городній бригаді. Я і сестра Ірина вчилися до 7 класів в Маринівській школі. Брат був малий. А в 1953 році у нас з'явилася ще одна сестричка, яку назвали Ярославю. Я, а потім і Іра на шкільних канікулах з 12 років трудилися також в колгоспі. Життя було важке. Дуже дошкуляв холод зимою. Стіни з каменю і без штукатурки, а тільки помазані глиною — проти теплих дерев'яних хат Устянового було страшне випробування. Всіх людей в селі гріла лише одна думка: скоро повернемося додому — в рідне Устянове. Але не судилося. Деякі з наших земляків виїжджа-

ли в Західну Україну. Так, в 1957 році батьків брат Микола Кравчишин поїхав в Жидачів з сім'єю та ще з десяток сімей. Лише поляки, які поїхали з нами, могли повернутися в Устянове. З тих, хто поїхав, пам'ятаю сім'ю Юзефчиків. Брат нашого діда Михайло Кравчишин поїхав тому, що його жінка була полькою.

А ми всі залишилися. Поступово стали звикати до всього.

Після школи пішла працювати в колгосп — у степ, потім 5 років попрацювала технічною в сільській раді. І знову рідний колгосп: цукрові буряки, кукурудза та інші важкі роботи. Батько наш в 1956 — 1957 роках важко захворів, і в 1958 році 9 травня його не стало. Колгосп наш міцнів. Збудували будинок культури на 560 місць. До речі, в ньому виступала знаменита радянська кіноартистка Зоя Федорова.

В різні часи колгоспом керували І. О. Черняк, І. В. Васильєв, В. В. Дмитренко та інші; головами сільських рад при моїй роботі там були І. Шателюкта М. Синявський.

В 1967 році вийшла заміж за І. В. Охоту. Чоловік був механізатором в сільгосптехніці. За сумлінну працю отримав орден Трудової Слави III ступеня. Хочу додати про те, як молодь веселилася уже в с. Мариновому. Молоді дівчата й хлопці сходилися, наприклад, співали українські пісні. Танцювали, накривали невеликий стіл, їли квашену капусту, сало, пили вино, танцювали під гармошку. Найкращим гармоністом був О. Куц. Його велика сім'я приїхала в Маринове з Волині. Дуже весело проходили великі свята: Святий Вечір, Різдво, Водохреща, Світле Христове Воскресіння (Пасха). Молодь ходила від хати до хати з вертепом, колядували, співали воскресні пісні. Таким чином, ми, українці, продовжували традиції і звичаї українського народу всім селом. Крім того, в селі хрестили дітей, справляли весілля — все за нашими обрядами. Церкву в селі знищили. Люди їздили в сусіднє село Сербку, а потім — в районний центр. Там вони вінчалися, хрестили дітей. І зараз ми в селі продовжуємо ці славні традиції українського народу, навчили своїх дітей цьому, а тепер навчаємо наших внуків і правнуків.

Ганна Іванівна ОРЛОВСЬКА (Зінкевич)

Я народилася 17 грудня 1931 р. в селі Устянове. Батька не пам'ятаю. Мама все життя працювала на залізниці. Жили в Устріках, у приміщенні залізничної станції на другому поверсі.

У 1941 році мого старшого брата Івана німці загнали на роботи в Німеччину (на той час він закінчив 7 класів). Більше ми його не бачили.

У 1947-у, коли мені було 15 років, мама померла, я залишилася сиротою. Забрав мене дядько, мамин брат, у нього була велика сім'я 12 душ, нам дуже важко було жити.

Знайшлася добра людина, пожаліла мене, сироту, Баршівська Марія Іванівна, визвала мене в сільраду, запропонувала роботу завідуючої бібліотеки, але для цього мені потрібно було вступити до комсомолу.

У 1950 р. я закінчила культпросвіттехнікум «на відмінно» і почала працювати завідуючою бібліотеки в с. Устяновому. Потім мене вибрали секретарем комсомольської організації і депутатом сільської ради.

У 1951 р. нас змусили переїхати на Одещину. Я була членом комісії з переселення. Також входили до комісії Белей Іван Ількович — секретар сільради с. Устянове, Красневич Ніна Іванівна — вчителька місцевої школи, і уповноважений з Дрогобича (прізвище не пам'ятаю). Коли приносили повістки, люди дуже плакали, кричали, неприємні, а уповноважені з Одещини заспокоювали, обіцяли «золоті гори» — і ключі від готового житла, і гарні умови для роботи. Але то все виявилось неправдою.

Першою поїхала молодь на відбудову житла. Моя подружка, Загороднічек Ірина Степанівна, написала мені листа з Маринового: «Дорога моя подружко, тут так тяжко на чужині, нема де жити, жара +40, травички для корів немає, вода дуже погана, пити не хочеться, навіть пташки не так співають. Я їхала в Маринове в шостому, останньому ешелоні, де їхали люди похилого віку та члени комісії. Ми вже не так дуже плакали, як в перших ешелонах, бо потроху змирилися, але туга за батьківщиною була така, що несила терпіти. Серце розривалося, але що вдієш, потрібно було жити далі... »

Перша зима в Мариновому була дуже холодною. Іній виступав на стінах, вода замерзала у відрах, грубу палили соломною, дров не було. Нормального хліба спекти було неможливо, він був глевкий, несмачний. Діти дуже мерзли, хворіли. Я відразу пішла на роботу завбібліотекою і секретарем комсомолу.

Коли мій двоюрідний брат Зінкевич Іван Григорович брав шлюб з Сабрам Ганною Федорівною, я була дружкою. Ми були одягнені в народні українські костюми з гарною вишивкою, вінки зі стрічками, червоні чобітки. Місцевим жителям дуже сподобалося, такого вони ніколи не бачили. Вінчати молодих поїхали в сусіднє село Сербку, бо в Мариновому церкви вже не було (в приміщенні церкви розташували клуб).

А на другий день секретар райкому комсомолу приїхав звільнити мене з роботи за те, що я була дружкою в церкві. Я дуже плакала, і мене залишили.

Коли помер Сталін ми слухали про цю звістку в голові сільської ради Ліверка Степана Лук'яновича по ламповому радіоприймачу. Одні смерть Сталіна сприймали як горе, плакали, але більшість переселенців раділи. Я не плакала, а голова сільради підійшов, вдарив мене в обличчя й запитав, чого не плачу. Я вже плакала від болю та образи...

Дмитро Миколайович ПРОНІН

Немного о себе. Родился в Воронежской области, Токаевском районе, в поселке Родничек в 1930 году 2 февраля, окончил 6 классов в довоенное и военное время. Во время войны работал в свои детские годы в колхозе на разных работах: и пахал, и сеял, и убирал, и возил зерно на элеватор за 25 км на лошадах.

За добросовестный труд в период войны был награжден медалью «За доблестный труд в Великой Отечественной войне».

В 1947 году в марте месяце отправили в школу ФЗО. Я попал в Ленинград, после окончания учебы получил специальность слесаря-сантехника 5-го разряда и был направлен

на работу в Литву, в Клайпеду. Там проработал 3 года и был мобилизован в Советскую армию в г. Одессу.

Прошел курс молодого бойца. Прошел курсы радиотелеграфистов, этап начальником радиостанции РАФ-5. В 1953 году был направлен на точку — село Мариново за железной дорогой.

В 1956 году демобилизовался и приехал на постоянное место жительства в с. Мариново.

В ноябре месяце 1956 года принят в колхоз. Председателем его в то время был Иван Ануфриевич Черняк.

Работал грузчиком на машине Ивана Афанасьевича Внученко, потом пошел слесарем на ферму. Стал газосварщиком, механиком, занимался механизацией фермы. Сделали автопоение, механическое доение коров, установили во всех помещениях навозные транспортеры для молодняка КРС. Были установлены кормораздатчики.

Сделали летний лагерь для коров на 600 голов, полностью механизировали. В то время главным механиком был Вадим Петрович Галита, председателем колхоза — Иван Васильевич Васильев. Слесарями работали Михаил Михайлович Смаркуцкий, Иван Войткович Орловский, Василий Генрихович Беккер (слесарь-электрик), Михаил Андреевич Карыч, Иван Антонович Стащицак, которые выполняли все работы.

Самостоятельными силами колхоза занимались электрификацией села; работала своя электростанция, где были установлены 3 дизельных двигателя, на которых работали Николай Кащук, Гавриленко, Иван Худенко, Иван Васильевич Богайчик, Дмитрий Николаевич Пронин.

Сделано было около 11 км водопровода по селу, установлены 50 водоколонок. Все сварочные работы и монтаж колонок проводил Д. Н. Пронин.

В 1958 году колхоз укрупнился в него вошли села Балайчук, Мариново, Черногорка, Донская Балка. Общая площадь пахотной земли составляла свыше 20 тысяч га.

Начали строительство дома культуры. Председателем колхоза был Абрам Исакович Гольдман, секретарем парткома — Иван Васильевич Васильев, Д. Н. Пронин — секретарем парторганизации.

В 1962 году колхоз разъединился. Мариново стало снова колхозом им. Димитрова, председатель — И. В. Васильев, Д. Н. Пронин — секретарь парторганизации и заместитель председателя колхоза, где отработал больше 20 лет.

В 1965 году закончили строительство дома культуры. Был организован и работал хоромой коллектив (свыше 50 человек), выступал даже в театрах Одессы. Заведующим домом культуры был Иван Афанасьевич Танасийчук.

Колхоз был не ниже первой пятерки по урожайности в районе, тракторная бригада была передовой почти постоянно, помогали близлежащим колхозам по завершению колхозных работ осенью. Бригадиром тракторной бригады был Степан Демьянович Гуральнюк — замечательный руководитель.

Валентин Дмитриевич Шуличенко награжден орденом Славы III степени, Виктор Дмитриевич Чех, Михаил Петрович Каган, Николай Александрович Карачун, Александр Александрович Карачун, Григорий Федорович Гоцуляк награждены орденами Трудового Красного Знамени, Антон Иванович Чуйко — орденом Октябрьской революции.

Ниточко Иван Федорович был примерным заведующим фермой КРС и бригадиром комплексной бригады, награжден орденом Ленина за трудовые заслуги. Заведующий свинофермой Василий Ефимович Самборик в трудных зимних условиях справлялся с работой; замечательными доярками были Тереза Сушун, Анна Басюк, Розалия Фир, Дария Возна, Анна Кавчак и многие другие.

Я работал заведующим кирпичным цехом, карьера по добыче пиленого штучного камня. Отходы от камня и пыль от камнеразрезной машины использовали для изготовления кирпича, производили до тысячи за рабочий день, камня производили до 250 шт. Работали, в основном, водители из гаража. Работал я и заведующим пекарней, выпекали до 700 буханок хлеба в день. В пекарне работали Ирина Зинкевич, Галина Кавчак, Галина Чех, Наталия Козакевич, Елена Возна.

Нижче подано спогади мого двоюрідного брата, що не ввійшли до книги «Маринове».

Йосип Федорович ПОДОБАНИЙ

(с. Устянове Нижньо-Устріцького району, проживає в смт Рожнятів).

Немов чорна хмара звалилася весна 1951 року на жителів с. Устянова колишньої Дрогобицької області.

В районі тоді проживало близько 60 тис. українців. Але цю територію Сталін пообіцяв віддати Польщі, звичайно, без населення.

І от ранньою весною 1951 року війська вступили в наші села і почали виселяти людей у східні і південні області України: Донецьку, Херсонську, Миколаївську.

По селу було чути плач і стогін людей. Плакали старі і малі, бо мусили покинути все рідне, прощатись із могилами своїх батьків, цілувати рідну землю, рідні пороги, церкви, в яких брали шлюби, хрестили дітей.

Гірські жителі, переселені на південь, ніяк не могли звикнути до південного клімату, до степів. Старі люди вмирили, молоді покидали степи, вертались в передгір'я Карпат, без яких не уявляли собі життя. Але на рідну землю нас не пустили огорожі з колючого дроту та прикордонники...

Розсіяли нас по всій Україні... Пройшли роки, минув не один їх десяток, та хіба ми можемо забути свої домівки, своє дитинство, свої пишні ліси і зелені гори?

Родини депортованих, що опинилися далеко від рідної землі, на новому місці старалися добре працювати. Як могли, налагоджували своє господарство. Вони і нині відомі своїм умінням працювати, газдувати – таких у кожному селі більшість.

Назву для прикладу хоч кілька. Зокрема, родина Андрійків з с. Креховичі. З часом і хату побудували, і дітей в люди вивели, іншим людям допомагають. Такими господарями є родини Вишньовського Василя Михайловича, Вовк Галини Іванівни, Бабака Василя Дмитровича, Марущака Івана.³⁹

³⁹ Русин К. Обереги. - Бескидів-Брошнів, 2000.

Доля переселенців⁴⁰

Мабуть, вже так написано на роду нашим землякам бути в пошуку кращої долі — чи то з власної волі, чи примусово з різних причин. Наші діди служили в австро-угорській і російській армії в ті далекі часи до Першої світової війни. Перекази «западенців» донесли до нашого часу таку історію: була велика битва на Станіславщині (теперішня Івано-Франківська область), на полі бою залишилося багато вбитими і пораненими. Поряд лежать два вояки і обидва просять Бога українською мовою, щоб прийшла швидше смерть або щоб хтось пристрелив їх, бо страждань вони не могли витримати... Українці воювали проти українців... А в п'ятдесяті роки УПА і УОН — з одного боку, НКВС з іншого: знову брат проти брата воював...

Ці події сприяли еміграції. Перша світова війна започаткувала воєнну еміграцію, між першою і другою світовою війнами була політична еміграція. Лихоліття в зв'язку з розкуркуленням і створенням колгоспів призвело до того, що лише за 1 день 27 жовтня 1947 року було вивезено півмільйона людей до Сибіру. У 1951 році примусове переселення українців у південні області України 29 сільських рад, 42 населених пункти, лише з Н.-Устріцького району 32066 людей, які не мали права обирати собі майбутнє місце проживання; було вивезено (Н. Кляшторна. «Акція-51. Останні свідки», ст. 193) 1172 сім'ї робітників і службовців, а також 152 сім'ї інтелігенції та 33 сім'ї колгоспників, в т. ч. 7 родин колгоспників з Устяногового.

До речі, за офіційними даними поза межами Батьківщини сьогодні проживають близько 15 мільйонів українців. За даними перепису 1989 р. , в Російській Федерації, переважно в містах, проживало 4 млн. 362,9 тис. українців, що становило 3% всього населення країни. На думку фахівців, реальна чисельність осіб українського походження в Росії значно біль-

⁴⁰ Главу взято з книги Ніточко І. І., Рим'як Л. І. Маринове. – Одеса: Астропринт, 2008.

ша й оцінюється цифрою від 10 до 20 млн. Частина українського населення Російської Федерації проживає на землях, які українці освоювали самі або спільно з росіянами (Курська та Воронежська області, Кубань, Ставропольський край, Поволжя, Далекий Схід, Сибір).

Приблизно дві третини українців у кінці 1980-х рр. проживали в європейській частині Росії та трохи більше однієї третини — в азійській (у Сибіру й на Далекому Сході). 31,5 млн. українців азійської частини Росії 583,8 тис. осіб проживали у Західному Сибіру, де це становило 3,9% усього населення, й 279,5 тис. — у Східному Сибіру (3,7% населення).

Різні причини політичного та соціально-економічного характеру зумовили міграцію мільйонів українців в інші країни.

Розповідав наш дід про життя в Америці, де він працював на шахті в Чикаго бригадиром. Про те заморське добре і тяжке життя. До речі, джинсові комбінезони вже тоді були, бо він привіз їх додому. Вважалося, всі, хто приїздив з Америки, були дуже освіченими людьми.

У 1892 році почали виїжджати устянівці в Америку. Скільки їздило — важко сказати. Вони діставалися до Щеціна, Гданська (Польща) і там сідали на шифи (пароплави), відправлялися світ за очі. Ніхто навіть не знав, скільки будуть пливти. А тривало плавання 7 — 8 тижнів. Допливали не всі, померлих викидали за борт, — рідко повідомляли рідним про загибель, бо не всіх знали прізвища...

На жаль, не всі поверталися додому. Як правило, поверталися додому ті, хто дуже любив своїх дружин, дітей і Україну. Чимало наших земляків залишилось на постійне проживання, кидаючи сім'ї, дітей. Багато колишніх жителів і в с. Устянового проживають в Канаді, США, Австралії. Більшість тих, що залишилися за кордоном, пам'ятали і пам'ятають про покинутих рідних і близьких, про сімейну економічну скруту — і висилали дорогі на наше тодішнє розуміння посилки.

Особливо відчутною була їхня підтримка, коли рідних примусово переселили в с. Маринове. Про це розповідає Розалія Подобана, батько якої залишився у США. Дуже цінними були хустята (платочки), матерія на сукенки і спідниці.

Під кінець п'ятдесятих років радянські органи почали перевіряти посилки, встановили норму — одну посилку на рік; потім і зовсім заборонили.

Вже в час незалежності України приїздять до родин в Маринове рідні з-за кордону. Важко спостерігати за такими зустрічами без сліз, що хоч на старості літ рідним можна поспілкуватися.

На щастя, Маринове не зазнало великих утисків спецслужб у зв'язку з тим, що рідні сільчан мешкають за кордоном. Але багатьом нашим вченим, інженерам, талановитим людям було заборонено їздити за кордон, бо їхні родичі в третьому поколінні проживали в Америці. І автор цих рядків (І. Н.) перший раз був за кордоном в складі урядової делегації лише у 1996 році, бо наша тітка проживала в Канаді.

До початку Другої світової війни Устянове, як і весь Нижньо-Устріцький район, входило до Ліського повіту Львівського воєводства. У 1939 році Нижні Устріки і прилеглі населені пункти аж до р. Сян увійшли до складу СРСР. З того часу існував Нижньо-Устріцький район Дрогобицької області, в якому проживало 24,8 тис. населення і який мав 33 кілометри спільного кордону з Польщею у Карпатських Besкидах. До складу району входило 29 сільських рад, які об'єднували 42 населених пункти.

Так сталося, що після війни через наше село проходив кордон, який розділив Устянове на дві частини: одна була територією Польщі, а друга — України. Як раділи люди, що залишаються в Устяновому! Але потім в селі поставили заставу, яка почала роботу з перенесення кордону на схід, і таким чином наша земля залишалася під Польщею, а нас вирішили виселяти. Це було щось страшне, люди ходили селом похмурі, знервовані, часто плакали. Коли нам сказали, що виселять обов'язково, люди з розпачу стали вирубувати дерева. Причому найкращі, які згодилися на будівництво. Одні рубали по-господарськи, а інші — на збитки, ніби хотіли помститися за примусове виселення.

Коли настав час їхати, на все село найшла туга, наче була жалоба за чимось великим і значним. Десь серцем люди від-

чули, що відбувається щось страшне і незворотне. Для того, щоб легше було розставатися (на думку влади), на станції Нижні Устріки грав духовий оркестр, але ніхто його не чув, всі прислухалися до звуків своєї душі, яку так зневажливо принизили і змусили покинути все нажите, рідне — свою малу батьківщину. В Устяновому оркестру не було і просто заганяли людей, як худобу, до вагонів.

Свідченням цинічного ставлення до наших земляків було те, що їхали групи з молодих устянівців без врахування того, хочуть вони чи ні. Багато людей залишали свої родини, і це сіяло ще більший відчай, збільшувало страждання.

Для нас, переселенців, вагони були «пульмани». Люди не знали, де зупиниться і скільки буде стояти поїзд на тій чи іншій станції. Багато земляків не хотіло їхати. Вже коли подали вагони, їх обов'язково супроводжували до вагонів наче арештантів. Догляд за худобою, харчування — все лягло на плечі наших земляків. Про санітарні норми, про догляд за малими дітьми, про окреме харчування не могло бути і мови.

Іван Ількович Бучок розказував, що все те було дрібниці, страшніше стало, коли приїхали на станцію Раухівка і побачили випалений сонцем степ нашої Березівщини. «Такого страхіття ще не бачив», — говорив шановний Іван Ількович. Горяни не могли спочатку пристосуватися до місцевих кліматичних умов: дехто з них вдень сидів у підвалах (півницях), ховаючись від спеки. А ще дуже великою проблемою була відсутність житла. Нас підселяли до місцевих жителів, нашу сім'ю (І. Н.) — до Володимира Давидовича Гниди, який мешкав по вул. Дзержинського, 11. Розповідає наша тітка Ганя Карич, що корову не було куди поставити, то загнали у напіврозвалений сарай; корова засунула голову в дірку і ледь не вдавилася. Мої батьки переїхали в свою хату в 1953 році і завжди з вдячністю згадували про сім'ю Володимира Гниди. Вони товаришували, справляли разом запуси, ходили в гості один до одного. До речі, місцеві жителі дуже добре зустріли виселенців і допомагали, чим могли, за що їм велика подяка, і по сьогоднішній день навіть діти товаришують з дітьми тих родин, де прийшлося проживати їхнім батькам.

Горе всьому навчить, люди почали пристосовуватися, але якби їм дозволила влада, абсолютна більшість повернулася б назад, додому — в Устянове. Проте жити потрібно було в Мариновому, а в перші роки було це дуже важко, до колгоспної системи не звикли, тягнулися за своїм добром, берегли його, слідкували за ним до останнього, не зважаючи, що воно вже було колгоспне.

Так, важко було жити в перші роки в Мариновому. І в першу чергу — через обман людей. З цього приводу навіть відбулося засідання бюро Одеського обкому КП України 24 листопада 1952 р. (ф. П-11, оп. 14, спр. 166, арк. 1), на якому серед інших обговорювався пункт 9 і питання «Про господарське забезпечення переселенців».

Виконком обласної ради депутатів трудящих та обком КП України підкреслювали недостатню роботу райкомів КП України та виконкомів районних рад депутатів трудящих з господарського устрою переселенців Доманівського, Мостівського, **Березівського**, Іванівського, Цебриківського районів.

Виконкоми райрад депутатів трудящих та райкомів КП України цих районів не забезпечили виконання постанов № 102. 10. 1102 про закінчення будівництва та встановлення будинків для переселенців до 1 жовтня 1952 року, а ми переїхали в 1941 р.

Через незадовільну організацію будівництва для переселенців в Доманівському районі не забезпечено житлом 220 сімей переселенців, в Мостовському—126 сімей, в **Березівському**— 108 сімей, в Іванівському— 102 сім'ї, в Цебриківському — 59 сімей.

Ряд сімей переселенців були розміщені у недобудованих будинках, напівзруйнованих будівлях, затісно: люди знаходилися в дуже тяжких умовах.

У деяких колгоспах та радгоспах переселенцям були не виділені присадибні ділянки, не надана допомога в придбанні корів, не видані обмінні квитанції на сільськогосподарські харчі, не було допомоги в забезпеченні переселенців на зиму паливом та кормами для худоби особистого використання.

Така неувага до стану господарського устрою переселенців є наслідком того, що секретарі райкомів КП України та голови виконкомів райрад депутатів трудящих Доманівського (тт. Надольнякта Приходько), Мостівського (тт. Орлов та Соболюкин), **Березівського (тт. Хомко та Васильєв)**, Іванівського (тт. Чивильта Стенгач), Цебриківського (тт. Ковтун та Луговий) недооцінили цього важливого державного заходу та особисто не вжили належних заходів до виконання постанов виконкому облради депутатів трудящих і обкому КП України від 16 червня 1952 року.

Задля негайного усунення вказаних недоліків з господарського устрою переселенців і для виконання постанов Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України виконком облради депутатів трудящих та обком КП України постановили:

зобов'язати у 3-денний термін розглянути стан будівництва домів для переселенців по кожному колгоспу, відповідно до рішення обласної ради депутатів трудящих від 3 листопада 1952 року № 1938; вжити необхідних заходів для безумовного виконання плану будівництва домів переселенців 1952 року з обліком забезпечення усіх переселенців житловими приміщеннями...

Але було нормою не виконувати рішення, постанови партійних і господарських органів як області, так і району—з так званих «об'єктивних» причин. І це рішення не було виконане. Лише у 1955 році переселенці села були забезпечені «нормальним» житлом — 1 кімната в сільській хаті, збудованій на глині; камінь-бут, фундамент 25 — 30 см, залитий «чамуром» (глина, розведена водою). Вкрита будівля черепицею місцевого виробництва, яка щільно не прилягала, і щілини затикали бавовною, яку тоді вирощували в Мариновому. Столярка світилася на кожному стику, а у віконних блоках такі малі простори були для скла, що швидше нагадували (і зараз це видно) бійниці, а не вікна. Такі витвори будівельної майстерності витримали по 30 років і зазвичай давали осадку. Стіни в тріщинах, черепиця — як решето...

Треба відзначити, що такі «зразки архітектури» не були огорожені парканом, не мали веранди; рідко де були стайні

чи сараї для тварин. Все це справляло враження окремих «дотів». А якщо врахувати, що після виселення місцевих жителів (німців-колоністів) село вкрилося повієм (дерезою), то враження і до цього часу залишається не дуже яскравим. Завжди люди згадують про перші роки з гіркотою на душі: чому так мало статися?!

Ми цілком згодні з Наталією Кляшторною, яка в своїй книзі «Акція-51», останні свідки» про все це написала, а також про змінені роки народження переселенців, які на 5 — 7 років пізніше йшли на пенсії. Для того, щоб уникнути рабської праці в Німеччині, багато людей, як і моя бабуся Катерина Іванівна Ніточко зробила молодшим нашого батька. Цьому сприяв греко-католицький священник, який коригував дані в метриці. Так він допоміг багатьом устянівцям уникнути рабської праці — вони стали молодшими.

При переїзді в Маринове спочатку не дуже було сумно, бо всі сподівалися скоро поїхати додому. Ніхто не хотів вірити в те, що Маринове — вже друга їх батьківщина. Щоб якось розвеселити себе, розігнати тугу, переселенці співали пісні, складали вірші, вірніше — рифмували слова. Відомими співаками і співачками 60 років були Катерина Іванівна Рим'як, Настасія Василівна Іванів, Кравчишина (Мельник) Ганна Іванівна, Ганна Федорівна Карич, Катерина Михайлівно Шимко-Очередникова, Марія Михайлівна Рим'як, Катерина Ільківна Ніточко та багато інших.

Але досі старожили нашого Маринового при розмові між собою говорять «тут» — це означає в Мариновому, а «вдома» або «там» — то на батьківщині.

Ілько Васильович Ніточко був їздовим в бригаді, але вже за віком не встигав за молодими. Я (І. Н.) йому пропонував покинути коней, це важка робота. Він мало не заплакав: «Іване, та на цьому возі заднє колічко і ця кобила (звали її Шпулька) із Устянова. Як я покину?» А це був вже 1972 рік. Потім ще багато років дідусь Ілько працював, але вже не в бригаді, а на легшій роботі, проте колічко беріг до останнього.

Чоловікам прижитися було легше, багато пішло працювати на колію, у МТС (машинно-тракторну станцію), буді-

вельну бригаду колгоспу — сіли на коней, як в Мариновому кажуть. А жінки, як завжди, на жаль, — дуже тяжко приживалися, бо «вдома» такої роботи не робили, а тут мусили. Порахуй сам, читачу, з чим вони зустрілися в Мариновому: спека, а на полі, де гони до 2000 метрів, сіють невідомі культури — бавовну, рицину, цукровий буряк, соняшник. Все це потрібно сапати за нормами, бо восени не дадуть соломи, палок соняшнику, щоб палити, і коней, все це привезти додому. Хоча тоді колгосп давав дуже багато зерна пшениці і кукурудзи, але це не було в радість за практично рабську працю. На фермах жінки мусили доїти вручну від 17 до 25 корів, годувати вручну від 50 до 150 телят. Носити корми — на день до 3 т силосу і соломи, переносити відрами гній. На свинофермах робота була легшою. Треба врахувати те, що було і своє господарство, бо маринівська газдиня не уявляє свого життя без господарства, а особливо — без корови, яку потрібно три рази на день доїти, а до доїння — дати трави, напоїти. Бідолашні їздили на поля возами, приходили на обід пішки доїти корів... і знову їхали. В кого були діти — ціла трагедія: спочатку ще дитячих ясел не було, а потім зробили їх в хаті Заславського по вул. Леніна і Танасійчука по вул. К. Маркса. Потрібно було самому завести дітей в садок і корову в череду, господарство обійти. Наші переселенці — матері, тітки і сестри — витримали, все охопили своєю героїчною працею, вони заслужили від нас найбільшої поваги і шани, хоча б тому, що ніхто не бачив їхніх сліз. А вони важко це пережили, годуючи сім'ю, виховуючи дітей.

Побачивши це страхіття, яке навалилося на наших земляків, сім'ї, які мали польське коріння, після смерті Сталіна при першій можливості виїхали в Польщу, наприклад— Ельза Іванівна Ханейко та Михайло Петрович Ковчак.

Як відомо, не самим хлібом живе людина. Життя йшло. Були проводи до війська, весілля, хрестини, були й похорони. Переселенці зберігали свої звичаї і традиції довго, деякі дійшли і дотепер, особливо — весільні. На Різдвяні свята колядують, на Пасху пишуть писанки, жінки вишивають, плетуть.

Місцеві корінні жителі с. Мариново, як і ті, хто народився після 1960 року, не могли зрозуміти, чому так переселені

не люблять колгосп і радянську владу. Зрозуміло, ніхто відкрито про це не вів розмови, але при найменшій можливості йшли на виробництво — тому, що це було ближче по духу, в якому виховувалися батьки: самостійно вести яку б не було господарку.

Після прожитих років розуміємо, що то була за ситуація: в Радянському Союзі колгоспи були вже в середині тридцятих років, радянська влада прийшла після 1917 року, а до устанівців всі ці «радощі щасливого життя» прийшли в 1939 році 17 вересня. А у 1941 році Велика Вітчизняна знову стала на заваді тим реформам, що вже проводилися скрізь, зокрема і в Березівському районі.

Шановний читачу, поміркуй сам: з 1917 року до нашого переселення у 1951-му пройшло 34 роки, і весь цей час радянська пропаганда поступово і наполегливо проводила свою політику побудови комунізму, добровільно-примусової колективізації, в т. ч. на Березівщині. Це їм, як ми знаємо, вдалося, і вже люди звиклися з тією ситуацією, що їх розкуркулили, забрали землю, майно, поділили всім потроху, розстріляли тих, хто не згоден був з такою політикою, багато емігрувало.

Нашим переселеним землякам запропонували добровільно-примусово вступити до колгоспу ще на батьківщині, а в Мариново ніхто не питав: ти будеш вести своє господарство чи ні. Та і не всі переселенці були селянами, була і інтелігенція, вчителі, культпрацівники. В колгосп — і крапка! Яке мізерне майно не було у переселенців, все пішло до колгоспу...

Всі горяни в будь-якій точці земної кулі — волелюбний народ, і жителі Бескидів — не виняток. А на Березівщині вже була радянська влада, суворий тоталітарний режим, і мушили при ньому жити... За що було любити владу — за те, що примусово переселили? За те, що загнали в колгосп? За те, що розвалили церкву?

Шановний читачу, коли пишуться ці рядки, в Мариново, як і в інших сільських населених пунктах, дуже важке життя, тому, що немає де чесно заробити на життя. Всі біди списують на те, що розігнали колгоспи. Це дійсно так, бо з 1951-й по 2001-й — 50 років ми мушили жити або в колгоспі, або

в радгоспі — іншого сільськогосподарського устрою ми не знали і навіть не здогадувалися, що без цього «колгоспного щастя» люди в інших країнах живуть набагато краще.

Я, Іван Іванович Ніточко, працював головою колгоспу 9 років, обидва автори працювали бригадирами в колгоспі, головами сільської ради. Ми дивувалися — і повір, читачу, соромилися самі себе тому, що колгоспниця стоїть під дверима голови колгоспу з випискою на січку, олію, муку, а м'ясо — це вже щастя. А це все вирощено на її землі. В Мариновому ця несправедливість більше відчувалася, ніж в інших селах.

Відомий указ Президента України від грудня 2002 року «Про реформування аграрного сектора економіки» провів раптову «розпайовку» — несправедливу роздачу землі; колгоспи розігнали безглуздо. Все, що було зроблено за роки, розікрали і розвалили. А при всіх недоліках колгоспної системи, підтиском чи без нього, було багато зроблено.

Поки ми не працювали на керівних посадах, часто дивувалися: чому багато фактів, подій, навіть історичні процеси з плином часу трактуються по-різному. Стало все зрозуміло тепер, і деякі події можна аналізувати з висоти прожитих років. З тими викликами історичного минулого, які пережили наші односельці, змиритися неможливо — і не вдається, особливо коли ми озброєні фактами, а тим більше — архівними матеріалами.

Вважалося, що переселяли лише з території Польщі, і до недавнього часу нам не було відомо, що у 1948 році в с. Маринове (колгосп ім. Тельмана) з Румунії було переселено 11 сімей українців, а саме: Кузьменки — Денис Іванович, Петро Іванович, Федосій Іванович, Аврам Іванович, Зіновій Миколайович, Ліонтієві — Василь Степанович, Юхим Полікарпович, Лаврентій Васильович, Михайленко Федір Сидорович, Яковенко Семен Дмитрович та Гончаренко Мирон Степанович. Але з Польщі переселенців прибуло більше: 159 сімей, що складались з 1236 осіб. Серед них — 619 непрацездатних осіб. Вибуло лише 3 сім'ї.⁴¹

Отака доля переселенців...

⁴¹ ДАОО. — Ф. Р. - 6271. — Оп. 1. — Спр. 6. — Арк. 3

РЕЕСТР

описей на оставленное имущество переселенцами,
переселившимися с Драгобической области в колхоз
имени Димитрова Мариновского с/совета Березовского
района Одесской ооласти, которые подлежат передаче
Одесскому Облфинотделу.
(Надруковано без змін)

№	Фамилия, имя, отчество	сумма
1.	Маков'як Василь Іванович	1781
2.	Марусяк Йосип Васильович	5355
3.	Баран Анастасія Василівна	1989
4.	Возний Михайло Лукович	2539
5.	Кравець Дмитро Михайлович	1839. 50
6.	Зінкевич Василь Андрійович	2303
7.	Лазор Катерина Йосипівна	3149
8.	Ковчак Іван Миколайович	3851
9.	Зінкевич Ганна Петрівна	1382
10.	Каган Ганна Лешківна	1972
11.	Сабрам Іван Данилович	2740
12.	Крупа Яким Михайлович	2443
13.	Кравчишин Микола Дмитрович	2604
14.	Возний Федір Степанович	924
15.	Фір Устім Ількович	1519
15.	Кореновський Василь Іванович	3325
17.	Шимко Василь Михайлович	1534
18.	Кравчик Марія Іванівна	1290
19.	Дубна Ганна Григорівна	2531
20.	Бучок Юлія Войтківна	2157
21.	Оскоріб Ганна Ільківна	1426
22.	Баршівський Михайло Іванович	1974
23.	Шимків Федір Петрович	2379
24.	Бучек Григорій Іванович	2030
25.	Мекета Анастасія Семенівна	5071
26.	Масний Василь Іванович	1783
27.	Шимко Василь Петрович	3134
28.	Дзядуш Іван Іванович	2047
29.	Пахольчишин Дмитро Андрійович	1380

30.	Курник Федір Лукович	2574
31.	Деркач Микола Іванович	2955
32.	Гошкович Єва Михайлівна	1703
33.	Баршівський Іван Лукович	4258
34.	Юзефчик Йосип Антонович	2542
35.	Лукацька Катерина Іванівна	3200
36.	Лазурчак Марія Йосипівна	3542
37.	Карич Михайло Антонович	1738
38.	Орловський Войтко Стефанов	1392
39.	Войтович Микола Васильович	1078
40.	Лешега Анастасія Петрівна	1335
41.	Лукоцький Стефан Лукович	2552
42.	Лисовський Дмитро Юркович	2388
43.	Фір Катерина Петрівна	903
44.	Белей Ілько Васильович	3223
45.	Ридош Михайло Васильович	2211
46.	Ляхвацька Ганна Дмитрівна	3543
47.	Красневич Катерина Михайлівна	3975
48.	Зінкевич Розалія Іванівна	2002
49.	Дубна Дмитро Федорович	1335
50.	Оскоріб Стефан Васильович	2923
51.	Кавчак Петро Степанович	312
52.	Ривак Марія Іванівна	4533
53.	Коралевич Євгенія Степанівна	4533
54.	Загородничек Михайло Михайлович	2977
55.	Ридош Катерина Василівна	2803
56.	Загородничек Анастасія Іванівна	2529
57.	Свенткевич Станіслав Мар'янович	2163
58.	Когут Розалія Василівна	518
59.	Кравчик Ганна Михайлівна	3132
60.	Кравчик Іван Михайлович	3744
61.	Каблаш Микола Григорович	1407
62.	Каган Дмитро Михайлович	2520
63.	Дубна Ілько Дмитрович	1513
64.	Допілко Йван Михайлович	3360
65.	Курньк Йван Васильович	4114
66.	Баршівська Катерина Йосипівна	5132

67.	Допілко Павлина Данилівна	2140
68.	Данильчак Стефан Васильович	3540
69.	Курник Микола Васильович	2642
70.	Курник Микола Іванович	2579
71.	Допілка Марія Дмитріївна	2290
72.	Возний Андрій Степанович	558
73.	Ридош Андрій Васильович	2937
74.	Шевчик Катерина Онуфріївна	2115
75.	Шимків Іван Федорович	4182
76.	Подобана Катерина Ільківна	2827
77.	Ніточко Катерина Іванівна	2544
78.	Кравчишин Розаля Антонівна	3202. 95
79.	Допілко Василь Михайлович	4503
80.	Карич Анастасія Ільківна	3463
81.	Лазурчак Ганна Ільківна	4110
82.	Баршивська Ганна Іванівна	3610
83.	Кавчак Марія Федорівна	2853
84.	Красевич Марія Іванівна	1953
85.	Кравчик Іван Васильович	4681
86.	Оскоріб Іван Васильович	1956
87.	Цимбала Марія Михайлівна	1984
88.	Сотун Федір Андрійович	4194
89.	Сабрам Федір Данилович	2056
90.	Деркач Андрій Ількович	1731
91.	Ханейко Іван Михайлович	2386
92.	Кавчак Розаля Михайлівна	2482
93.	Іванів Марія Йосипівна	1772
94.	Лахвацька Марія Григорівна	1238
95.	Шимко Михайло Іванович	3959
96.	Кравчиш Іван Дмитрович	3940
97.	Павлишин Йосип Миколайович	2041
98.	Каган Петро Миколайович	3929. 75
99.	Халус Антон Юліанович	2474
100.	Дудяк Іван Лукович	1373
101.	Шимко Дмитро Михайлович	1330
102.	Карич Михайло Ількович	2209
103.	Зінкевич Григорій Іванович	2304

104.	Дубна Йосип Михайлович	5332
105.	Шимко Іван Іванович	1210
106.	Допілко Петро Михайлович	1553
107.	Пахольчишин Йосип Андрійович	3570
108.	Карич Катерина Василівна	3055
109.	Витяж Єва Дмитрівна	335
110.	Ніточко Ганна Іванівна	5133
111.	Охота Розаля Василівна	3135
112.	Белей Ганна Василівна	3360
113.	Добрянська Розаля Михайлівна	2570
114.	Охота Пазя Степанівна	2324
115.	Римяк Іван Павлович	2388
116.	Кравець Ганна Іванівна	2815
117.	Соколовська Марія Іванівна	4170
118.	Загороднічек Степан Карлович	1830
119.	Охота Василь Іванович	1770
120.	Белей Микола Андрійович	2579
121.	Штим Катерина Степанівна	3058
122.	Допілко М[і] Михайлович	1532
123.	Ляхвацький Михайло Іванович	1706
124.	Курник Степан Васильович	3534
125.	Красневич Володимир Михайлович	5793
126.	Стадник Михайло Михайлович	3882
127.	Нись Ганна Андріївна	4431
128.	Боршивський Іван Андрійович	9770
129.	Охота Михайло Васильович	2453
130.	Войтович Василь Степанович	1623
131.	Семко Василь Миколайович	6002
132.	Кріль Василь Петрович	1861
133.	Шимко Михайло Петрович	3380
134.	Кореновський Іван Васильович	2423
135.	Стащицак Антон Іванович	2018
135.	Дубна Юрка Іванович	1955
137.	Возний Михайло Михайлович	2081
138.	Потоцький Михайло Андрійович	2754
139.	Лазурчак Е[л] Михайлівна	2550
140.	Каган Іван Карлович	2893

141.	Граї Василь Іванович	1519
142.	Дубна Михайло Іванович	2453
143.	Рим'як Розалія Андріївна	2008
144.	Халус Микола Ульянович	2534
145.	Ніточко Михайло Федорович	4460
146.	Боршивський Іван Васильович	6110
147.	Боршивський Іван Васильович	748
148.	Іванов Іван Степанович	3377
149.	Мощок Анастасія Григорівна	3449
150.	Подоляк Дмитро Дмитрович	1723
151.	Соколовський Іван Іванович	2371
152.	Белей Іван Васильович	8039
153.	Охота Федір Іванович	1770
154.	Халус Катерина Федорівна	3935
155.	Чер'як Василь Іванович	1164
156.	Лазорь Катерина Йосипівна	3300
157.	Бучек Марія Яценитівна	2383
158.	Кравчик Михайло Федорович	3500
159.	Стадник Іван Михайлович	1910

Зав. Березовским райфинотделом: (Іванов)
 Главный бухгалтер Березовского
 райфинотдела: (Коваленко)⁴²

Згідно з постановою Ради Міністрів СРСР від 30 липня 1949 року, переселенцям надавали одноразову грошову допомогу: 700 крб. — на голову сім'ї і по 250 крб. — на кожного її члена. На новому місці переселенці на два роки звільнялися від сплати податків⁴³.

⁴² ДАОО. - Ф. Р-6271. - Оп. 1. - Спр. 15. - Арк. 4

⁴³ Кляшторна Н. Акція-51. Останні свідки. - Вінниця, 2006. - С. 49

Післямова

Моїм ровесникам і молодшому поколінню примусово переселених мало відомо про свій край, історію, труднощі, пов'язані з переселенням. Автором планувалася ця книга не як розповідь, а як джерельна база, звідки сьогодні можна брати інформацію про страшні події 1951 року. Тут вміщено те, що залишилося в пам'яті колишніх мешканців с. Устяного. Пройде ще кілька десятиріч і вже не залишиться людей, що мають спогади про край, де народились мої пращури. На жаль, зібрано не так багато, як хотілося б.

Переконаний, що ця тема цікава для майбутніх істориків, архівістів, соціологів. Нові покоління більш детально будуть вивчати вчинки урядів СРСР і Польщі, що змінили життя тисяч людей. Я думаю, що матеріали і спогади, надані в книзі, також будуть мати значення для майбутніх досліджень.

Мене тішить, що читаючи рукопис цієї книги, мої земляки з Маринового, Єреміївки, Новоукраїнки схвально відгукались не в бік стилю подання матеріалу, а стосовно теми книги. Мене підтримали у цьому починанні, так як подібні вчинки проти свого народу будь-якого уряду треба вивчати і досліджувати.

Мені хотілося показати не стільки страшні переселенські будні перших років переселення, як згуртованість людей, постійну підтримку один одного. Завдяки цьому ми легше пережили переселення. Також мав за мету розповісти про збереження основних традицій і звичаїв переселенців. А найбільше хотілося висвітлити мудрість, терплячість і працьовитість переселенок. Якщо мені це хоч трохи вдалося, то вважаю, що багаторічні мої спостереження, дослідження і записи щодо подій 1951 року пройшли не марно.

Дуже багато мешканців Маринового надали свої фотографії, або рідних і близьких. Мною відібрано найбільш характерні з них періоду перших років переселення, відбудови колгоспів. Також відібрано фото типових родин. Такі фотографії зберігає майже кожна переселенська сім'я. Я не брав

фото портретного характеру, щоб не робити на сторінках книги фотоальбом. Також не розмістив творчі праці переселенців – вірші, оповідання, гуморески, так як вони не несуть додаткової інформації стосовно теми переселення і не мають художньої цінності. Але всі вони зберігаються у фонді Державного архіву Одеської області за номером 8233, і при бажанні можна відвідати читальний зал нашого архіву та познакомиться з ними.

Народна мудрість говорить: «Хочеш прочитати хорошу книгу – напиши її сам». Такою для мене могла б стати книга про примусове переселення моїх земляків з Нижньоустрицького району, так як жодна з прочитаних книг на цю тему не давала мені відповіді на всі поставлені питання. Але не вдалося висвітлити все, що замислив. Я звертався до вже надрукованих праць Н. Кляшторної, Д. Петречко, тому у мене вийшло більше довідкове видання, ніж розповідь. Не висвітлено багато болючих питань, які майже неможливо розглянути, бо будь-яка «примусовщина» має свої емоційні складові у осіб, проти яких її скоєно. Мабуть, мета досягнути таємниці переселення виявилася для мене недосяжною, але знаю одне: якщо буде написано хоча б стільки – все більше людей дізнаються про жахливі події 1951 року.

Вже завершуючи свою книгу, побачив на каналі «Інтер» сюжет про переселення. Його ведуча попросила кожного глядача дати особисту оцінку цим подіям. Я теж замислився і зробив висновок, що зрозумів дії Сталіна. Як сказав Спіноза: «Не плакати, не сміятися, не проклинати, а розуміти». Для мене розуміння – це найвища нагорода, яку я отримав, багато років збираючи матеріали для написання книги. Розуміння і було змістом моєї праці. Я зрозумів, що ми народилися, виховувалися і вирости в країні, яка ніколи не знала, що таке гідність, воля і права людини.

Може виникнути цілком зрозуміле питання: а чи є ці блага в нашій теперішній державі – в Україні? Кожен з нас має свою думку з цього приводу. Історія розсудить.

Висвітлюючи події примусового переселення, намагався спиратися на архівні матеріали та вже опубліковані факти і

спогади очевидців тих подій, узагальнюючи їх без ідеологізації та політизації.

Погодьтеся, що всі ми в Одеській області приїжджі, бо наш край – це край переселенців: чи то висланих Катериною II старообрядців, чи запрошених сюди німців-виноградарів, чи висланих Сталіним, чи приїхавших на вільні степи Бессарабії селян-кріпаків і багатьох інших людей, які з різних причин опинилися на території сучасної Одещини. Тому я впевнений, що ця книга буде цікава не тільки переселенцям 1951 року, а всім мешканцям Одещини, пращури яких колись теж були переселенцями – добровільними чи примусово переселеними.

Переселенці пройшли дуже важкий життєвий шлях. Та все ж ми щасливі, що опинилися саме в Одеській області. Тут ми збудували своє нове життя, виростили та виховали своїх дітей, вивчили цікаві народні традиції південного краю. Багато нащадків переселенців досягли великих успіхів у житті: Богдан Іванович Сушинський став академіком, письменником; Федір Іванович Костев – завідувачем кафедри Одеського національного медичного університету; Орловський Іван Йосипович – відомим одеським бізнесменом; Анатолій Андрійович Страшний – начальником Одеської обласної податкової адміністрації; Анатолій Іванович Дуда – професором, народним артистом України, директором Одеського оперного театру; Василь Михайлович Моцьо – директором Львівської опери; Володимир Миколайович Новацький – головою Одеської обласної ради; Богдан Федорович Шимко – головою райвиконкому Красноокнянського району. І це далеко не повний перелік переселенців, які прославили свій край видатними справами.

Я особисто став тут головою колгоспу, секретарем Березівського райкому партії, головою Березівської райдержадміністрації, отримав велику кількість нагород. Мій батько був нагороджений багатьма орденами і в тому числі орденом Леніна. Свою книгу про переселення я написав в пам'ять про тих людей, які втратили все: Батьківщину, майно, рідний край. А головне – задля того, щоб пам'ятали це нащадки і не повторювали наших помилок.

Додатки

Додаток №1

Тема переселення 1951 року в документах ДАОО

Документ №1

Приложение № 6 к пост. ОИКа и
Обкома КП(б)У №6\8\310 от 26 февраля 1951 г.

СПИСОК

уполномоченных исполкома облсовета и обкома КП(б)У
по переселению в области выхода переселения

1. т. Рудченко Ф. А.	Инспектор отдела переселения исполкома облсовета депутатов трудящихся	в Винницкую область
2. т. Устинов	Зам. председателя исполкома В. Михайловского райсовета	в Дрогобычскую область
3. т. Юрченко	Инструктор исполкома облсовета	в Житомирскую область
4. т. Савченко	Зам. председателя исполкома Березовского райсовета	в Киевскую область ⁴⁴

⁴⁴ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 19

Документ №2

Приложение № 10 к пост.
№ 6\8\310 от 26 февраля 1951 г.

СПИСОК

уполномоченных исполкома облсовета и обкома КП(б)У
по делам переселения по районам области

№№ пп	Наименование района	Фамилия упол- номоченных	Занимаемая долж- ность
1.	А. Ивановский	Петренко	Нач. упр. юстиции
2.	Беляевский	Шалимов	Нач. упр. сберкас- сами
3.	Березовский	Даценко	Нач. упр. по делам репатриации
4.	В. Михайловский	Маринич	Упр. Промбанком
5.	Доманевский	Пилипенко	Упр. Облмельтрест
6.	Ивановский	Андреев	Зам. Уполминзага
7.	Коминтерновский	Ананко	Зав. Облкульт- просвет
8.	Красноокнянский	Чугунков	Секретарь партор- ганизации «Глав- морстроя»
9.	Мостовской	Прожегурин	Нач. Облдоротдела
10.	Николаевский	Коваленко	Нач. Главкинопро- ката
11.	Октябрьский	Телетниченко	Упр. Сельхозбанка
12.	Одесский приг.	Ясиновский	Пред. комит. по де- лам физкультуры и спорта
13.	Овидиопольский	Иванов	Нач. упр. кинофи- кации
14.	Раздельнянский	Павлов	Упр. конторой «Облзаготзерно»
15.	Цебриковский	Сенкевич	Зам. зав. облсобеса

16. Чернянский	Костин	Упр. облконторой
Госбанка
17. Ширяевский	Коваленко	Парторг ЦК пор-
та ⁴⁵

Документ №3

Приложение № 1 к решению
ОИКа № 512 от 4 апреля 1951 г.

РАЗНАРЯДКА

на выдачу картофеля переселенцам по обменным
квитанциям в районах заготовительной деятельности
потребкооперации

№.№ ПП	Наименование районов	Количество (тонн)
1.	А. Ивановский	20
2.	В. Михайловский	20
3.	Доманевский	30
4.	Кр. Окнянский	20
5.	Мостовской	30
6.	Н. Николаевский	10
7.	Октябрьский	20
8.	Первомайский гор.	15
9.	Цебриковский	20
10.	Чернянский	10
11.	Ширяевский	10
	Итого	205 тонн ⁴⁶

⁴⁵ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 23

⁴⁶ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 33

Документ №4

Приложение № 2

РАЗНАРЯДКА

на выдачу картофеля переселенцам по обменным
квитанциям в районах заготовительной деятельности
Облуправления местными торгами:

№№ пп	Наименование районов	Кол-во тонн	Кто	Откуда	Сколько получает
1.	Беляевский	100	III РПТ	из Первомайского РПС	100
2.	Березовский	100	II РПТ	из Ольшанского РПС	10
				из Красноокнянского РПС	90
3.	Ивановский	125	IV РПТ	из Доманевского РПС	100
				из Октябрьского РПС	25
5.	Коминтерновский	150	IV РПТ	из Октябрьского РПС	75
				из Чернянского РПС	75
6.	Овидиопольский	15	II РПТ	из Ольшанского РПС	15
7.	Одесский гор.	10	III РПТ	из Первомайского РПС	10
8.	Одесский приг.	50	III РПТ	из Первомайского РПС	50
9.	Раздельнянский	125	I РПТ	из Гайворонского РПС	10
				из Кодымского РПС	100
				из Ульяновского РПС	15
	Итого	675 тонн ⁴⁷			

⁴⁷ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 33

Документ №5

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

исполнительного комитета Одесского областного Совета
депутатов трудящихся и обкома КП(б)У
г. Одесса № 18\13\712 27 апреля 1951 года

О мероприятиях по выполнению постановлений Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У от 14 апреля 1951 года № 742-60 и Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У от 24 апреля 1951 года № 902-74 «О строительстве домов и хозяйственном устройстве переселенцев, переселяемых из Дрогобычской области»

Придавая большое значение хозяйственному устройству и строительству домов для переселенцев, переселяемых из Дрогобычской области в соответствии с постановлениями Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У от 14 апреля 1951 года № 742-60 и от 24 апреля 1951 года № 902-74с, – Исполком областного Совета депутатов трудящихся и Обком КП(б)У ПОСТАНАВЛЯЮТ:

1. Утвердить план расселения населения с Дрогобычской области по районам и колхозам Одесской области, согласно приложению № 1 (секретно).

2. Утвердить график строительства и восстановления домов для переселенцев, согласно приложению № 2.

3. Утвердить ответственных уполномоченных исполкомов райсоветов и райкомов КП(б)У за прием, расселение и хозяйственное устройство переселяемых колхозов и единоличных крестьян в колхозах вселения, согласно приложению № 3.

4. Обязать исполкомы райсоветов депутатов трудящихся и райкомы КП(б)У Раздельнянского, Вradiевского, Березовского, Цебриковского, Кривоозерского, Троицкого районов и г. Первомайска:

а) выделить ответственных районных уполномоченных по переселению и к 5 мая 1951 года командировать их в отдел

переселения исполкома Облсовета депутатов трудящихся для инструктажа и направления их в Дрогобычскую область.

К этому же сроку направить в отдел переселения по два представителя от каждого колхоза вселения с целью направления их в приселяемые колхозы Дрогобычской области;

б) в соответствии с планом переселения, в 4-х месячный срок закончить строительство, ремонт и восстановление домов для переселенцев. Включить в состав колхозных строительных бригад прибывающих переселенцев;

в) в пятидневный срок отвести в натуре приусадебные участки для наделения переселенцев за счет приусадебного фонда колхозов, а при отсутствии такого на землях, выделенных из общественных земель колхозов, расположенных смежно с населенным пунктом.

Размер приусадебных участков для переселенцев устанавливается по нормам, предусмотренным Уставом сельскохозяйственной артели.

Для оказания практической помощи колхозам в этой работе, направить в каждый колхоз доприселения землеустроителя, агронома, зоотехника и инженера строителя.

К этому же сроку произвести посадку огородов для прибывающих переселенцев и содержать их в чистоте от сорняков состояния.

г) оказать помощь переселенцам в освоении выделенных им приусадебных участков;

д) составить детальный план строительства и восстановления домов для переселенцев с установлением сроков начала и окончания строительства с тем, чтобы дома переселенцам были построены не позже 1-го сентября 1951 года;

е) провести тщательную подготовку к приему, производственно-хозяйственному и жилищному устройству переселяемых колхозов;

ж) организовать заготовку местных строительных материалов для строительства и восстановления домов (камень саман, кирпич, глина, песок, известь, камыш и т. д.).

В соответствии с планом строительства домов, довести колхозам задание с указанием количества и сроков заго-

товки местных строительных материалов с расчета полного выполнения этих заданий до 1 июля.

В декадный срок сообщить Исполкому Облсовета и Обкому КП(б)У доведенные задания колхозам;

з) обеспечить выделение в каждом колхозе расселения переселенцев, постоянных строительных бригад и транспорта для обеспечения указанного строительства.

Рекомендовать колхозам, принимающим переселенцев, привлекать, при необходимости, на договорных началах, строительные бригады других колхозов, а также нанимать квалифицированных рабочих, относя эти расходы за счет кредита, отпускаемого переселенцам на строительство домов и по мере прибытия переселенцев производить передачу им домов.

Срубы домов, госфондовые дома, имеющиеся на месте, а также незакрепленные дома из переходящего строительства, представлять в первую очередь инвалидам Отечественной войны и труда, вдовам военнослужащих и партизан, погибших и без вести пропавших на фронтах Отечественной войны, семьям, сын которых или сам глава находится на действительной военной службе в Советской Армии, Военно-Морском Флоте или в пограничных и внутренних войсках, нетрудоспособным и престарелым.

Одновременно с передачей домов, оформлять на переселенцев обязательства Сельхозбанку на сумму кредита, использованного на строительство и восстановление дома.

5. Утвердить список постоянных уполномоченных Исполкома Облсовета и Обкома КП(б)У по колхозам вселения, согласно приложению № 4, возложив на них ответственность за организацию заготовки местных строительных материалов, отвода приусадебных участков, за строительство и восстановление домов.

6. принять к сведению, что постановлением Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У для переселенцев выделяются срубы домов, числящихся в госфондах, в селах Станиславской, Дрогобычской и Ровенской области.

Обязать райисполкомы, райкомы КП(б)У выделить уполномоченных для посылки в западные области в количе-

стве, согласно приложению № 5, для осуществления контроля за работой по отбору строений и осуществления контроля за работой по их разборке, за своевременной подвозкой деталей, разобранных строений к станциям железных дорог и погрузкой их в вагоны, а также за правильностью оформления документов по передаче отобранных строений колхозам Одесской области.

Обеспечить приезд в Облисполком выделенных уполномоченных 5 мая в 12 час. дня.

Обязать Исполкомы Райсоветов депутатов трудящихся и райкомы КП(б)У организовать перевозку срубов и надворных построек со станции прибытия в полной сохранности и обеспечить их восстановление.

7. Разрешить исполкомам Райсоветов депутатов трудящихся передачу госфондовых домов и надворных построек для нужд переселенцев производить по страховой оценке, с учетом их износа.

Облфинотделу (т. Винниченко) не позже 5 мая сего года дать соответствующие указания финансовым органам области о порядке оформления передачи колхозам для нужд переселенцев госфондовых домов и зачисления полученных средств в доход местного бюджета.

Установить, что стоимость строений, расходы по разборке и восстановлению их относятся за счет переселяемого хозяйства.

8. Для восстановления перевозимых срубов домов из западных областей, предназначенных для переселенцев, обязать Облпотребсоюз (тов. Мельникова) и Областную контору Укрсельстройснаба (т. Каминского) в мае – июне месяцах 1951 года завезти в колхозы области 20000 кубм. Деловой древесины хвойных пород, согласно приложению № 6, с оплатой колхозами указанного леса за счет кредитов, получаемых для переселенческого строительства.

9. Установить, что переселение населения производится после обеспечения строительства местными строительными материалами, завоза леса и срубов домов в места вселения переселенцев.

10. Обязать Управление по делам сельского и колхозного строительства при Облисполкоме (т. Финогина) установить контроль и техническое руководство за восстановлением и строительством домов для переселенцев.

11. Обязать начальника облуправления сельского хозяйства (т. Козлова) к 5 мая 1951 года направить в Раздольнянский, Цебриковский, Кривоозерский, Троицкий, Первомайский гор., Врэдиевский и Березовский районы специалистов – землестроителей, агрономов и зооветработников для оказания практической помощи колхозам в выделении приусадебных участков и посадке огородов.

12. Начальнику облуправления по делам сельского и колхозного строительства (т. Финогину) обеспечить разбивку приусадебных участков и планировку строительства домов для переселенцев в доприселенных колхозах.

13. Обязать начальника Одесской железной дороги (т. Сущенко) с момента поступления эшелонов с переселенцами на Одесскую железную дорогу, установить строгий контроль за передвижением эшелонов до станции назначения имущества переселенцев и лесоматериалов для них.

О прибытии эшелонов своевременно докладывать Исполкому Облсовета и Обкому КП(б)У.

14. Обязать управляющего Облсоюззаготтранса (т. Козинец) и управляющего Облавтогостреста УССР (т. Пастухова) по заявкам исполкомов райсоветов депутатов трудящихся немедленно предоставлять необходимое количество автотранспорта для перевозки переселенцев и их имущества.

15. Обязать облздравотдел (т. Куркудыма) обеспечить санитарное обслуживание переселенцев на станциях разгрузки, а также в колхозах.

16. Обязать уполномоченного Министерства заготовок СССР по Одесской области (т. Николаенко) и управляющего Облзаготскот (т. Рябова) командировать в Дрогобычскую область своих представителей для оказания помощи переселяемым колхозам, колхозникам и единоличным крестьянам в своевременном оформлении обменно – сдаточных

квитанций за сдаваемые сельхозпродукты и скот, а также справок о бескровности.

Обеспечить выдачу колхозам и отдельным хозяйствам переселившимся на территорию Одесской области в возмещение озимых и яровых посевов, оставленных в Дрогобычской области в соответствии с пунктом 12 постановления Совета Министров СССР от 2 апреля 1951 года № 1063-535.

17. Уполномоченному Министерства заготовок СССР по Одесской области (т. Николаенко), Облзаготскот (т. Рябову), Облзаготсено (т. Данилевскому), Облпоотребсоюз (т. Мельникову) обеспечить в десятидневный срок после прибытия переселенцев во вселяемые колхозы выдачу им по обменным квитанциям сельскохозяйственных продуктов и равноценного скота.

18. Управляющему Сельхозбанка (т. Телетниченко) представлять кредит колхозам на заготовку леса, строительных материалов на строительство и покупку домов и приобретение скота для переселенцев, а также усилить контроль за правильностью использования колхозами кредитов.

19. Возложить ответственность за вселение и хозяйственное устройство переселенцев в колхозах области на председателей исполкомов райсоветов и секретарей райкомов КП(б)У:

1. по Раздельнянскому району	т. Жилина
	т. Стасюка
2. по Кривоозерскому району	т. Сычева
	т. Гацуц
3. по Цебриковскому району	т. Лугового
	т. Ковтуна
4. по Троицкому району	т. Салтановского
	т. Васильева
5. по Вradiевскому району	т. Степанова
	т. Прадько
6. по Березовскому району	т. Котенко
	т. Хомко
7. по Первомайскому району	т. Сирош
	т. Емец

20. Утвердить уполномоченным исполкома Облсовета и Обкома КП(б)У по переселению из Дрогобычской области инструктора сельхозотдела Обкома КП(б)У т. Алексеенко А. Т.

21. Обязать исполкомы райсоветов депутатов трудящихся и райкомы КП(б)У Раздельнянского, Кривоозерского, Цебриковского, Троицкого, Врадиевского, Березовского районов и г. Первомайска о ходе переселения и хозяйственного устройства переселенцев докладывать исполкому Облсовета депутатов трудящихся и Обкому КП(б)У 10, 20 и 30 числа каждого месяца.

22. Довести до сведения исполкомов райсоветов и райкомов КП(б)У, что в соответствии с постановлением Совета Министров Союза ССР от 20 апреля 1951 г. № 1063-535 колхозам, колхозникам и единоличным крестьянам отселяемых из Дрогобычской области, в соответствии с указанным постановлением, установлены следующие льготы:

а) отселяемым рабочим и служащим выдается единовременная денежная помощь в размере 700 рублей на главу семьи и по 250 рублей на каждого члена семьи, при условии, что эти рабочие и служащие не получают пособие по КЗОТу в порядке перевода на другую работу в другую местность;

б) стоимость оставляемого переселяющимися колхозами и населением недвижимого имущества возмещается за счет государства: колхозам по балансовой стоимости, а населению по описям (имущества, оцененного по установленным страховым оценкам для Дрогобычской области УССР. Возмещение стоимости оставляемого недвижимого имущества переселенным колхозам и населению производить в местах вселения натурой или деньгами; посевов;

в) колхозам и отдельным хозяйствам переселяющимся выдается в возмещение озимых и яровых посевов зерновых культур и картофеля, оставленных на участках при наличии соответствующих документов по 400 кгр. , озимых и 300 килограммов яровых зерновых одноименных культур за гектар оставленного посева, 30 процентов картофеля за гектар оставленного посева и 12 центнеров сена за каждый гектар

оставленных посевов трав (клевер, тимофеевка и вика с овсом);

г) за счет государства принять 50% кредита, выдаваемого на строительство и ремонт домов колхозникам и единоличным крестьянам, а также имевших собственные дома рабочим и служащим, отселяемых с участка в другие районы западных областей УССР;

д) переселенцы колхозники и единоличные крестьяне освобождаются сроком на два года, следующие за годом переселения от всех денежных налогов, страховых платежей и по обязательному окладному страхованию и от поставок сельхозпродуктов государству;

е) с переселенцев колхозников и единоличных хозяйств слагаются все числящиеся за ними недоимки прошлых лет по поставке сельхозпродуктов, денежным налогам, а также отсрочивается просроченная задолженность по ссудам сельхозбанка на три года с погашением со второго года после вселения;

ж) переселенцам предоставляется бесплатный перевоз к месту вселения имущества и лесоматериалов для чего выделяется в среднем по 1 вагону на двор, а рабочим и служащим по 1 вагону на семью;

з) выдается кредит на строительство домов переселенцам, для которых привезены за счет государства принадлежащие им лесоматериалы в размере до 6 тыс. рублей на одно хозяйство, а переселенцам, приобретающим лесоматериалы в местах вселения до 10 тысяч рублей на одно хозяйство сроком до 10 лет, с погашением, начиная с 3-го года после получения кредита;

и) выдается кредит на ремонт домов в размере до 3 тысяч рублей на одно хозяйство сроком до 5 лет с погашением, начиная со второго года после получения кредита;

к) выдается кредит на приобретение скота, в размере до 1300 рублей на одно хозяйство, сроком 5 лет, с погашением, начиная со второго года после получения кредита;

л) переселенцам – колхозникам и единоличным крестьянам предоставляется продовольственная ссуда в зависимость

ти от нуждаемости, в размере 1,5 центнера на главу семьи и 0,5 центнера на каждого члена семьи, с погашением этой ссуды натурой в течение двух лет со дня выдачи;

м) освобождаются, сроком на 2 года, от обязательных поставок с\х продуктов государству вновь организуемые колхозы из переселенцев, а также колхозы, принявшие в свой состав переселенцев, по числу доприселенных хозяйств;

н) распространено на колхозы, колхозников и единоличных крестьян, отселенных из Дрогобычской области льготы и преимущества, предусмотренные постановлением Совета Министров Союза ССР от 30. УП. 1949 года № 3277 и распоряжениями Совета Министров СССР от 21. III. 1951 г. № 1790 от 30. У. 1950 г. № 7829 и от 18. 01. 1951 г. № 579.

23. Контроль за выполнением настоящего постановления возложить на секретаря Обкома КП(б)У тов. Федосеева и заместителя председателя исполкома Облсовета тов. Гуреева.

Председатель исполкома
Облсовета депутатов
трудящихся
К. Караваев

Секретарь Одесского Обкома
КП(б)У

А. Епишев⁴⁸

⁴⁸ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 47-53

Документ №6

Приложение № 1
к постановлению ОИКа и Обкома КП(б)У
№ _____ от « ___ » мая 1951 г.

ПЛАН расселения переселяемых колхозов из Дрогобычской области в колхозы Одесской области

№№ пп	Наименование переселяемого колхоза	№№ бригад	К-во се- мейств	Наименование районов и колхозов вселения	При- меча- ние
1.	им. Молотова	1	106	<u>Раздельнянский</u> <u>район</u> к-з им. III Интер- национала с. Еремеевка	
		2	129	к-з им. Чапаева с. Бицилово	
		3	175	к-з им. Буденного с. Буденновка	
	Итого		410		
2.	им. Дзержин- ского	1	104	<u>Врадиевский район</u> к-з им. Сталина с. Н. Павловка	
		2	95	к-з им. К. Маркса с. Буденного	
		3	132	к-з им. Буденного с. Агафьева	
		4	60	к-з им. М. Горького с. Ивановка	
	Итого		391		
3.	им. Ворошилова	1	192	<u>Березовский район</u> к-з им. Димитрова с. Мариновка	

	2	199	г. Первомайск к-з им. Ленина
Итого		391	
4. им. Калинина	1	51	<u>Цебриковский район</u> к-з им. Лысенко с. Земиново
	2	53	к-з «Сталинская Победа» с. Цебриково
	3	216	к-з им. Сталина с. Сталино
	4	51	к-з им. Маленкова с. Цебриково
Итого		371	
5. им. Булганина	1	59	<u>Кривоозерский район</u> к-з им. Сталина с. Кривое Озеро
	2	108	к-з «Заповит Ильича» с. Кривое Озеро
	2	100	к-з им. Свердлова с. Кривое Озеро
Итого		267	
6. им. Ватутина	1	70	<u>Троицкий район</u> к-з им. Чапаева с. Николаевка
	2	33	к-з им. Молотова с. Николаевка
Итого		103 ⁴⁹	

⁴⁹ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 54-55

Документ №7

РЕШЕНИЕ

исполнительного комитета Одесского областного совета
депутатов трудящихся
г. Одесса № 797 19 мая 1951 года

Об отсрочке платежей Сельхозбанку по ссудам, выбывших из Одесской области переселенцев из Польши

На основании распоряжения совета Министров СССР от 27 апреля 1951 года № 6313-р об отсрочке платежей Сельхозбанку по ссудам выбывших из Одесской области переселенцев из Польши, – Исполком Облсовета депутатов трудящихся РЕШИЛ:

1. Отсрочить на три года погашение задолженности по ссудам Сельхозбанка в сумме 3190, 3 тыс. рублей, числящейся за переселенцами из Польши, выбывшими из Одесской области.

Поименный список переселенцев по районам области, согласно приложению № 1.

2. Обязать Исполком райсоветов депутатов трудящихся и Областную контору Сельхозбанка для розыска выбывших переселенцев наметить конкретные меры и установить постоянный контроль за их выполнением.

3. Контроль за выполнением настоящего решения возложить на управляющего Областной конторой Сельхозбанка т. Телетниченко, которому 10 октября текущего года доложить Облисполкому о результатах розыска выбывших переселенцах-заемщиков банка.

Зам. председателя исполкома облсовета
депутатов трудящихся
Секретарь исполкома облсовета
депутатов трудящихся

Н. Гуреев
И. Никифоров⁵⁰

⁵⁰ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 64

Документ №8

РЕШЕНИЕ

Исполнительного комитета Одесского областного
совета депутатов трудящихся

г. Одесса

№ 942

15 июня 1951 года

О плане переселения и плане железнодорожных перевозок
с участка территории Дрогобычской области, отходящего
к Польше

Исполком областного Совета депутатов трудящихся РЕ-
ШИЛ:

1. Довести до сведения исполкомов Березовского, Врэдиевского, Кривоозерского, Первомайского городского, Раздельнянского, Троицкого и Цебриковского райсоветов депутатов трудящихся о том, что Совет Министров УССР своим постановлением от 4 июня 1951 года за № 1281 УТВЕРДИЛ:

а) план переселения колхозов и колхозников с участка территории Дрогобычской области, отходящего к Польше;

б) график отправки эшелонов с переселенцами, их имуществом и лесоматериалами в июне месяце 1951 года, согласно приложению № 2.

2. Обязать председателей исполкомов вышеуказанных районных Советов депутатов трудящихся и начальника Одесской железной дороги т. Сущенко подготовить станции железных дорог, на которые будут прибывать переселенческие эшелоны из Дрогобычской области, обеспечить разгрузку этих эшелонов на заранее подготовленные площадки и организовать перевозку в колхозы переселенцев, их имущества и лесоматериалов сразу же после прибытия эшелонов. Возле имущества и лесоматериалов, временно оставленных на станциях разгрузки ставить надежную охрану.

Зам. председателя исполкома облсовета

депутатов трудящихся

М. Пахомов

Секретарь исполкома облсовета

депутатов трудящихся

И. Никифоров⁵¹

⁵¹ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 117

Документ №9

Приложение к пост. ОИКа и Обкома КП(б)У
№ 34\2\1121 от 27 июля 1951 г.

ГРАФИК составлен из расчета 40 дней
с 20 июля по 1 сентября 1951 года

ГРАФИК

Строительства жилых домов переселенцам, прибывшим
из Драгобычской области и 18 колхозах нашей области
в 1951 году

№№ п/п	Наименование рай- онов и колхозов	На 1951 год			Всего осталось построить	В т. ч. по декадам				
		план	построено	в строи- тельстве		План июль I декада	План август I декада	План август II декада	План август III декада	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Раздельнянский район										
1.	К-з им. III Инте- рационала	110	-	40	110	40	30	26	15	
2.	мм. Чапаева	135	-	40	135	40	40	30	25	
3.	Буденного	183	3	65	180	60	50	50	20	
	Всего	428	3	145	425	140	120	105	60	
Врадиевский район										
1.	К-з им. Буденного	135	-	110	135	50	30	30	25	
2.	им. Горького	65	-	52	65	20	20	15	10	
3.	им. К. Маркса	100	-	109	100	30	30	20	20	
4.	им. Сталина	110	-	79	110	40	30	20	20	
	Всего	410	-	350	410	140	110	85	75	
Березовский район										
1.	К-з им. Димитрова	232	8	88	224	70	60	50	44	
Первомайск город										
1.	К-з им. Ленина	208	-	65	208	60	60	50	38	
Цебриковский район										
1.	К-з им. Лысенко	55	18	38	37	15	11	11	-	

2.	К-з им. Сталина	270	27	98	243	80	80	50	40
3.	Сталинской Победы	55	23	32	32	15	10	7	-
4.	К-з им. Маленкова	55	15	32	40	20	10	10	-
	Всего	436	83	200	352	130	111	78	40
Кривоозерский район									
1.	К-з им. Сталина	63	-	63	63	30	30	13	-
2.	К-з Заповит Ильи- ча	110	-	108	110	40	30	20	20
3.	К-з им. Свердлова	105	-	100	105	30	40	20	15
	Всего	278	-	271	278	100	90	53	35
Троицкий район									
1.	К-з им. Чапаева	75	-	75	75	25	25	15	10
2.	К-з им. Молотова	35	2	33	33	40	10	7	6
	Всего	110	2	108	108	65	35	22	16
	ИТОГО	2100	96	1219	2004	675	586	448	300 ⁵²

Документ №10

РЕШЕНИЕ

исполнительного комитета Одесского областного
совета депутатов трудящихся

г. Одесса

№ 1102

26 июля 1951 г.

О распределении по районам кредита Сельхозбанка
на строительство домов переселенцам и приобретение
для них скота

В связи с открытием Советом Министров УССР колхозам
Одесской области дополнительного кредита в сумме семь
миллионов рублей на строительство домов переселенцам
и приобретение для них скота, а также учитывая изменив-
шуюся потребность отдельных районов в кредите на пере-
селенческие мероприятия и фактические затраты колхозов,

⁵² ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 132

произведенные за счет кредита, открытого в начале текущего года, – Исполнительный комитет Облсовета депутатов трудящихся РЕШИЛ:

1. Открытый Советом Министров УССР колхозам Одесской области на 1951 год кредит Сельхозбанка на переселенческие мероприятия в общей сумме 19 миллионов рублей, распределить по районам Одесской области, согласно приложению № 1.

2. Обязать исполкомы райсоветов депутатов трудящихся установить строгий контроль за правильным использованием колхозами кредита и обеспечить своевременное окончание переселенческого строительства.

Зам. председателя исполкома Одесского
облсовета депутатов трудящихся
Секретарь исполкома Одесского
облсовета депутатов трудящихся

Н. Гуреев

И. Никифоров⁵³

⁵³ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 133

Документ №11

Приложение № 1 к решению ОИКа
№ 1102 от 26 июля 1951 года

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ кредита Сельхозбанка, открытого колхозам на переселенческие мероприятия на 1951 год по районам Одесской области

№№ пп	Наименование районов	Сумма кредита (в тыс. руб.)
1.	Одесский городской	425
2.	Одесский пригородный	1270
3.	Первомайский городской	735
4.	А. Ивановский	330
5.	Беляевский	730
6.	Березовский	1175
7.	В. Михайловский	525
8.	Врадиевский	1575
9.	Доманевский	930
10.	Ивановский	910
11.	Коминтерновский	1640
12.	Красноокнянский	420
13.	Кривоозерский	1150
14.	Мостовской	1200
15.	Овидиопольский	145
16.	Раздельнянский	2270
17.	Троицкий	600
18.	Фрунзовский	50
19.	Цебриковский	1109
20.	Ширяевский	856
21.	Долинский	50
22.	Николаевский	345

23.	Октябрьский	555
24.	Чернянский	505
	Всего	19000 ⁵⁴

Документ №12

ГРАФИК

Вызова на исполком и Обком КП(б)У руководителей районов по строительству домов переселенцам на II квартал 1951 г.

№№ пп	Наименование районов	План стр-ва домов на 1951г.	Пост-роено на 1 апреля	Дата вызова и где слушается			Фамилия, председатель РИКа и зав. стройотделом
				апрель	май	июнь	
1.	А. Ивановский	275	28	-	Исполком - 25 мая	-	Фабрика С. П. Скупченко Н. Е.
2.	Беляевский	440	22	-	Обком 25 мая	-	Давиденко Аникин А. В.
3.	Березовский	500	95	Обком 17 апреля	-	Исполком 26 июня	Котенко С. М. Ивашков Ф. С.
4.	В. Михайловский	295	4	Исполком - 18 апреля	-	Исполком 19 июня	Семенов М. Я. Макшаков М.
5.	Доманевский	550	8	1 апреля	-	Обком 15 июня	Приходько А. Б. Полищук Е. С.
6.	Ивановский	540	9	1 апреля	-	Обком 1 июня	Стенгач Г. И. Гришин С.
7.	Коминтерновский	650	20	1 апреля	-	Обком 1 июня	Соболькин Н. Я. Цебренок Ю. С.

⁵⁴ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 134

8. Кр. Окнянский	140	1	18 апреля	-	Исполком 19 июня	Бурнашев И. К. Бойко П. А.
9. Мостовской	550	24	Обком 18 апреля	Обком 11 мая	26 июня	Орлов П. А. Романенко П.
10. Николаевский	165	4	Исполком - 18 апреля	-	Обком 15 июня	Старков М. И. Росик З. Н.
11. Овидиопольский	65	8	1 апреля	-	19 июня	Негурль Ф. Ф. Фельдман М. Н.
12. Одесский пригородный	220	8	-	Исполком - 25 мая	-	Александров В. Я. Руденко Е.
13. Октябрьский	330	10	Обком 1 апреля	Обком 11 мая	-	Огренич Г. С. Дмитриев М.
14. Раздельнянский	550	23	17 апреля	-	Исполком 19 июня	Жилин Решетников
15. Цебриковский	550	35	Исполком 17 апреля	Исполком 16 мая	-	Луговой В. П. Якимчук М.
16. Чернянский	165	7	-	16 мая	-	Цебулевский П. С. Коваленко Ф.
17. Ширяевский	220	7	-	16 мая	Исполком 26 июня	Подолян Гонтмахер
18. Одесский городской	45	5	-	11 мая	-	Степаненко Рыков
19. Первомайский городской	110	2	-	11 мая	Исполком 26 июня	Сырош Угнивенко
Всего	6360	320 ⁵⁵				

⁵⁵ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 142-143

Документ №13

Приложение № 1 к постановлению
ОИКа и Обкома КП(б)У № 39\14\1409
от 7 сентября 1951 г.

ПЛАН Переселения в колхозы Одесской области

№№ пп	Наименова- ние областей выхода пере- селенцев	Наименование районов вселения	План все- ления семей	Приме- чание
1.	Винницкая	г. Одесса	26	
		Беляевский	230	
		Николаевский	140	
		Овидиопольский	60	
		Одесский пригородный	195	
		Чернянский	151	
	Итого		802	
2.	Дрогобычская	Раздельнянский	480	
		Врадиевский	391	
		Березовский	193	
		г. Первомайск	199	
		Цебриковский	443	
		Кривоозерский	267	
		Троицкий	103	
		В. Михайловский	169	
		Доманевский	437	
		Мостовской	93	
	Итого		2774	
3.	Житомирская	Ивановский	400	
		Коминтерновский	399	
		Красноокнянский	158	
		Ширяевский	176	
	Итого		1133	

4. Киевская	А. Ивановский	167
	Октябрьский	138
	Березовский	65
Итого		370
Всего в колхозах	5079	5079 ⁵⁶

Документ №14

Приложение № 1 к решению ОИКа
№ 1427 от 10 сентября 1951г.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ

кредита Сельхозбанка, открытого колхозам
на переселенческие мероприятия на 1951 год
по районам Одесской области

№№ п/п	Наименование районов	Сумма кредита (в тыс. руб.)
1	2	3
1.	Одесские городской	425
2.	Одесский пригородный	670
3.	Первомайский городской	935
4.	А. Ивановский	330
5.	Беляевский	1030
6.	Березовский	1375
7.	В. Михайловский	725
8.	Врадиевский	2175
9.	Доманевский	1330
10.	Ивановский	1010
11.	Коминтерновский	1940
12.	Кривоозерский	1150
13.	Мостовской	1400
14.	Овидиопольский	195

⁵⁶ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 154

15.	Раздельнянский	2570
16.	Троицкий	600
17.	Фрунзенский	50
18.	Цебриковский	1459
19.	Ширяевский	506
20.	Долинский	50
21.	Николаевский	445
22.	Октябрьский	705
23.	Чернянский	505
	Всего	22000 ⁵⁷

Документ №15

Исполнительный комитет Одесского областного совета
депутатов трудящихся

РАСПОРЯЖЕНИЕ № 307

г. Одесса

3 октября 1951 г.

В соответствии с распоряжением Совета Министров
УССР за № 1179-р от 12 сентября 1951 г. :

1. Обязать Одесский областной топливный трест Министерства местной топливной промышленности УССР (т. Николаенко) завезти в 1951 году 1400 тонн каменного угля для нужд переселенцев в районы, согласно приложению № 1.

2. Обязать исполкомы райсоветов депутатов трудящихся Березовского, Вradiевского, Кривоозерского, Первомайского городского, Раздельнянского, Троицкого и Цебриковского районов реализации топлива организовать исключительно переселенцам.

Зам. Председателя исполкома облсовета
депутатов трудящихся

Н. Гурев⁵⁸

⁵⁷ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 160

⁵⁸ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 169

Документ №16

Приложение № 1

РАЗНАРЯДКА

на завоз каменного угля по районам для нужд переселенцев

№№ п/п	Наименование районов	Количество завоза каменного угля в т
1.	Березовский	120
2.	Врадиевский	300
3.	Кривоозерский	250
4.	Первомайский городской	110
5.	Раздельнянский	300
6.	Троицкий	70
7.	Цебриковский	250
	Итого	1400 тонн ⁵⁹

Документ №17

Исполнительный комитет Одесского областного совета
депутатов трудящихся

РАСПОРЯЖЕНИЕ

г. Одесса

№ 358

5 ноября 1951 г.

Разрешить исполкомам Раздельнянского, Березовского и Кривоозерского райсоветов депутатов трудящихся направить излишний лесоматериал переселенцев, имеющийся в колхозах:

им. III Интернационала (Раздельнянского р-на)	140 куб. м.
им. Чапаева (Раздельнянского р-на)	250 куб. м.
им. Димитрова (Березовского р-на)	530 куб. м.
им. Сталина (Кривоозерского р-на)	60 куб. м.

⁵⁹ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 169

на строительство домов переселенцев животноводческих и других производственных построек в других колхозах района.

Зам. председателя исполкома облсовета
депутатов трудящихся

Н. Гуреев⁶⁰

Документ №18

РЕШЕНИЕ

Исполнительного комитета Одесского областного Совета
депутатов трудящихся

г. Одесса № 1904 29 ноября 1951 г.

О проведении расчетов с колхозами и населением,
переселенным с участка государственной территории,
отошедшей к Польше

В соответствии с постановлением Совета Министров УССР № 3461 от 21 ноября 1951 г. «О проведении расчетов с колхозами и населением переселенными участка государственного территории, отошедшей к Польше» и Постановлением исполкома областного Совета депутатов трудящихся и Обкома КП(б)У № 18\13\712 от 27 апреля 1951 года – о строительстве домов и хозяйственном устройстве переселенцев, переселяемых из Дрогобычской области, Исполнительный комитет областного совета депутатов трудящихся РЕШИЛ:

1. Обязать исполкомы Березовского, В. Вradiевского, Кривоозерского, Первомайского городского, Раздельнянского, Троицкого и Цебриковского райсоветов депутатов трудящихся по 20 декабря 1951 года обеспечить полное проведение денежных расчетов с колхозами и населением за имущество, которое оставлено ими на территории отошедшей к Польше.

⁶⁰ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 174

Денежные расчеты провести в полном соответствии с «положением о порядке расчетов за имущество, оставленное колхозами и населением Дрогобычской области в связи с обменом участков государственных территорий между Союзом ССР и Польской Республикой», утвержденным постановлением Советом Министров УССР от 23 мая 1951 года № 1174.

2. Облфинотделу (т. Винниченко) и управляющему Облконторой сельхозбанка (т. Телетниченко) установить строгий контроль за тщательной проверкой райфинотделами описей имущества, которые предъявляются к оплате и за правильным проведением расчетов.

3. Обязать уполномоченного Министерства заготовок по Одесской области т. Николаенко, Облзаготсено т. Данилевского до 20 декабря 1951 года обеспечить проведение расчетов с колхозами и населением, которые переселились с участка, отошедшего к Польше, за сданные ими под обменные квитанции сельскохозяйственные продукты и за оставленные посеvy.

4. Исполкомам райсоветов депутатов трудящихся, Облфинотделу, Облконторе Сельхозбанка, Уполминзагу и Облзаготсено ежедекадно докладывать исполкому облсовета о ходе проведения взаимных расчетов с переселенцами.

Контроль за выполнением настоящего решения возложить на переселенческий отдел (т. Баранова).

Председатель исполкома

облсовета депутатов трудящихся

Секретарь исполкома

облсовета депутатов трудящихся

К. Караваев

И. Никифоров⁶¹

⁶¹ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 175

Документ №19

РЕШЕНИЕ

Исполнительного комитета Одесского областного Совета
депутатов трудящихся

г. Одесса

№ 2012

18 декабря 1951 г.

О состоянии хозяйственного устройства переселенцев
с участка государственной территории, отошедшего
к Польше и проведении с ними расчетов
за оставленное имущество

Исполком областного Совета депутатов трудящихся отмечает, что исполкомы районных Советов депутатов трудящихся Б. Вradiевского, Раздельнянского, Первомайского городского, Березовского, Цебриковского, Кривоозерского и Троицкого районов не приняли надлежащих мер по выполнению постановления исполкома Облсовета и Обкома КП(б)У от 7 апреля 1951 года «О строительстве домов и хозяйственном устройстве переселенцев с участка территории, отходящего к Польше».

В результате этого, несмотря на полную обеспеченность колхозов, принимающих переселенцев с участка территории, отошедшего к Польше, лесными и другими строительными материалами, задания по строительству домов для переселенцев не выполнены.

По состоянию на 10 декабря 1951 г. в колхозах Раздельнянского района незакончено строительство 156 домов, колхозе им. Ленина г. Первомайска 80 домов и колхозе им. Сталина Цебриковского района 57 домов. Особенно плохо строятся дома в колхозах Б. Вradiевского района, где из плана строительства 410 домов, построено только 216 домов.

Невыполнение задания по строительству домов для переселенцев привело к тому, что часть переселившихся семей размещена в порядке доприселения в домах колхозников. Исполкомы райсоветов указанных выше районов не приняли мер к своевременному проведению расчетов с пересе-

ленцами с участка, отошедшего к Польше, за оставленные ими имущество и посевы, а также за сданные под обменные квитанции заготовительным организациям сельхозпродукты и скот.

Вовлечение переселившихся колхозников в производственную и общественную жизнь колхозов, проводится крайне медленно. Трудоспособные члены переселившихся семей не заняты на строительстве домов, принимают слабое участие в сельскохозяйственных работах, а часть из них совершенно не работает в колхозах.

Такое состояние хозяйственного устройства указанных переселенцев и расчетов с ними является следствием того, что райисполкомы слабо занимаются этими вопросами, недооценивают всей важности хозяйственного устройства переселившихся семей и проведения среди них массово-политической работы.

Исполком Облсовета депутатов трудящихся считает такое отношение к переселенцам с участка, отошедшего к Польше, со стороны райисполкомов нетерпимым и требует решительного улучшения работы среди переселенцев.

Исполком Облсовета депутатов трудящихся РЕШИЛ:

1. Обратить внимание председателей исполкомов райсоветов депутатов трудящихся Б. Врადиевского района т. _____ и Раздельнянского т. Гуминского на неудовлетворительное руководство строительством домов и хозяйственным устройством переселенцев.

2. Обязать управление сельского и колхозного строительства (т. Финогина), райисполкомы Б. Врადиевского, Раздельнянского, Первомайского городского, Цебриковского, Кривоозерского, Троицкого и Березовского районов:

а) в пятидневный срок провести проверку качества каждого выстроенного и восстановленного дома для переселенцев, установить стоимость каждого дома по действительным затратам стройматериалов, рабочей силы и других расходов и обеспечить в декабре 1951 года передачу этих домов переселенцам с переоформлением на переселенцев кредитов Сельхозбанка, затраченных на строительство домов.

При переоформлении кредитов на переселенцев относить 50% стоимости домов за счет переселенцев, а остальные 50% в соответствии с постановлением совета Министров УССР и ЦК КП(б)У от 14 апреля 1951 года № 742-60, относить за счет госбюджета.

Обеспечить полное завершение строительства домов, в которых уже вселены переселенцы и переоформить на них кредиты;

б) принять меры и обеспечить в декабре 1951 года окончание всех начатых строительством домов и передачу их переселенцам;

в) работы по строительству домов в зимнее время не прекращать, а проводить их с расчетом окончания строительства всех домов не позднее 1 мая 1952 года, для чего в зимний период 1951-1952гг. заготовить и завезти на строительные площадки необходимое количество леса и других строительных материалов, организовать изготовление на месте кровельных материалов, оконных переплетов, дверных полотен, скобяных изделий, печного литья, а также заготовить необходимое количество камыша для крыш. Кладку стен проводить из имеющихся стеновых материалов;

г) организовать в зимний период 1951-1952 гг. строительство для переселенцев надворных построек;

д) в пятидневный срок произвести точный учет всех прибывших переселенцев и организовать в декабре 1951 г. проверку хозяйственного устройства каждой переселенной семьи (обеспеченность жильем, топливом, коровами, кормами для скота, выдача продовольственной ссуды, состояние торгового обслуживания и пр.);

е) проверить состояние охвата детей переселенцев школьным обучением, организацию ликвидации неграмотности и малограмотности взрослого населения, состояние медико-санитарного обслуживания и принять меры к устранению выявленных недостатков.

3. Обязать Облфинотдел, Облсельхозбанк и исполкомы райсоветов организовать до 20 декабря 1951 года обеспечить проведение расчетов с переселенными колхозами и пере-

селенцами с участка территории, отошедшего к Польше за оставленное ими имущество. Для чего в ближайший срок обеспечить окончание получения от переселенческих семей и колхозов документов на оставленное ими имущество, проверку их в райфинотделах, рассмотрение и утверждение расчетов райисполкомами.

4. Обязать уполномоченного Министерства заготовок по Одесской области (т. Николаенко), Облзаготскот (т. Рябова), Облзаготсено (т. Данилевского), Облпотребсоюз (т. Мельникова) до 20 декабря 1951 года обеспечить выдачу колхозам и колхозникам сельхозпродуктов и скота по обменным квитанциям, а также по актам за оставленные посевы колхозниками.

5. Обязать областное управление сельского хозяйства и исполкомы райсоветов:

а) в трехдневный срок организовать в каждом колхозе комиссии в составе представителей райисполкомов, райотделения сельхозбанка или Госбанка, ревизионной комиссии колхоза и представителей из числа переселившихся колхозников, возложив на указанную комиссию проверить в срок до 20 декабря 1951 года поступление денежных средств на счета колхозов и оприходование имущества, скота, сельхозпродуктов и передачу документов в колхозах вселения от колхозов и бригад, переселенных с участка, отошедшего к Польше. По результатам проверки составить акты, которые обсудить на общих собраниях колхозников и на заседаниях райисполкомов, приняв меры к поступлению и оприходованию всего имущества, сельхозпродуктов и денежных средств по назначению;

б) установить строгий контроль за правильным проведением расчетов с переселившимися колхозниками за выработанные трудодни до момента прибытия их в колхозы вселения.

Выдачу натуральной и денежной оплаты переселившимся колхозникам закончить до 1 января 1952 года за счет сельхозпродуктов и денежных средств, поступивших от колхозов мест выхода переселенцев.

в) проверить состояние оформления переселившихся колхозников в книгах учета членов колхоза и их семей, открытие лицевых счетов на трудоспособных колхозников, а также наделения колхозников приусадебными участками и состояние записей приусадебного пользования колхозников в колхозников в колхозных земельно – шнуровых книгах, приняв меры к немедленному устранению выявленных в этом деле недостатков;

г) уделить особое внимание выдвижению на руководящую работу в сельсоветах, колхозах и кооперации переселившихся председателей сельсоветов, председателей колхозов, бригадиров, зав. фермами, звеньевых, работников кооперации и лучших рядовых колхозников, имеющих организаторские способности и оправдавших себя на работе в местах выхода.

6. Обязать Облпотребсоюз (т. Мельникова):

а) отгрузить до 20 декабря 1951 года отоваривания обменных квитанций переселенцам с участка, отошедшего к Польше 350 тонн картофеля;

б) принять меры к оплате колхозами отгруженных ими из Западных областей госфондовых срубов домов и надворных построек;

в) проверить по каждому колхозу вселения состояние торговли и обеспечить завоз и продажу переселенцам товаров широкого потребления.

7. Рекомендовать колхозам, принявших переселенцев с участка, отошедшего к Польше, после полного обеспечения потребности в лесе для строительства домов и надворных построек переселенцам, использовать остатки леса полученного от переселенных колхозов, на строительство общественных и животноводческих построек, а излишки продавать по себестоимости окружающим колхозам по разнарядкам райисполкомов исключительно на нужды сельского и колхозного строительства.

Райисполкомам установить строжайший контроль за наиболее целесообразным использованием колхозами лесоматериалов.

8. Обязать управление сельского хозяйства, Облфинотдел, уполномоченного Министерства заготовок по Одесской области, Облсельхозбанк, Облзаготсено, Облзаготскот, Облпотребсоюз, управление сельского и колхозного строительства и исполкомы райсоветов к 1 января 1952 года представить исполкому Облсовета отчет о выполнении настоящего решения.

Контроль за выполнением настоящего решения возложить на переселенческий отдел при Облсполкоме (т. Баранова).

Председатель исполкома облсовета
депутатов трудящихся

К. Карavaев

Секретарь исполкома облсовета
депутатов трудящихся

И. Никифоров⁶²

⁶² ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 176-179

Документ №20

Приложение к решению ОИКа
№ 2124 от 29 декабря 1951 года

ГРАФИК

окончания строительства жилых домов в 1952 году
для переселенцев, прибывших в 1951 году по районам

№№ пп	Наименование районов	План строительства	Построено и куплено	Необходимо построить	В том числе:						
					в январе			в феврале			
					1 декада	II декада	III декада	I декада	II декада	III декада	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1.	Одесса город	31	20	11	2	2	2	2	2	2	1
2.	Первомайск гор.	253	132	121	21	20	20	20	20	20	20
3.	А. Ивановский	139	67	72	12	12	12	12	12	12	12
4.	Беляевский	208	113	90	15	15	15	15	15	15	15
5.	Березовский	810	237	82	14	14	14	14	13	13	13
6.	В. Михайловский	169	128	41	7	7	7	7	7	7	6
7.	Доманевский	477	173	304	51	51	51	51	50	50	50
8.	Ивановский	405	243	162	27	27	27	27	27	27	27
9.	Коминтерновский	438	282	156	26	26	26	26	26	26	26
10.	Красноокнянский	158	104	54	9	9	9	9	9	9	9
11.	Мостовской	104	52	52	9	9	9	9	8	8	8
12.	Николаевский	131	98	33	6	6	6	5	5	5	5
13.	Овидиопольский	34	26	8	2	2	1	1	1	1	1
13.	Одесский приг.	159	103	51	9	9	9	8	8	8	8
15.	Октябрьский	112	89	23	4	4	4	4	4	4	3
16.	Раздельнянский	512	274	238	40	40	40	40	39	39	39
17.	Цебриковский	455	360	95	16	16	16	16	16	16	15
18.	Чернянский	151	98	53	9	9	9	9	9	9	8
19.	Ширяевский	176	119	57	10	10	10	9	9	9	9
20.	Врадиевский	410	216	194	33	33	32	32	32	32	32

21.	Кривоозерский	270	270	-	-	-	-	-	-	-
22.	Троицкий	115	110	5	-	1	1	1	1	1
23.	Первомайский приг.	2	-	2	-	-	1	-	-	1
	Итого	5223	3319	1904	322	322	321	317	313	309 ⁶³

Документ №21

Председателю исполкома Одесского
облсовета депутатов трудящихся
товарищу Караваяеву К. С.
секретарю Одесского обкома КП(б) Украины
товарищу Епишеву А. А.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

О ходе строительства домов для переселенцев
в Одесской области

В колхозах и совхозах Одесской области в текущем году для переселенцев должно быть построено 6360 домов, в том числе 1500 домов начатых строительством в прошлом году.

По состоянию на 25 марта 1951 года из переходящего строительства закончено 260 домов, к новому строительству по плану этого года еще не приступлено.

Таким образом, постановление Совета Министров УССР от 22 декабря 1950 года об окончании к 1 марта 1951 года переходящего строительства не выполнено. Начало нового строительства под всяческими предлогами отодвигается и может оказаться также под угрозой срыва. Зимний период – лучшее время для производства строительных работ на селе, не был использован.

Такое исключительно неудовлетворительное состояние дела строительства домов для переселенцев явилось результатом формального отношения к этому вопросу со стороны исполкома Одесского облсовета депутатов трудящихся и Обкома КП(б)У.

⁶³ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 182

Постановление Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У от 5 февраля 1951 года № 229 «О мероприятиях по обеспечению выполнения в 1951 году плана переселения и хозяйственного устройства переселенцев в колхозах и совхозах южных областей Украинской ССР», Облисполкомом и Обкомом КП(б)У было обсуждено с большим опозданием, контроль за выполнением принятых мероприятий организован не был.

Указание СМ УССР и ЦК КП(б)У о систематическом обсуждении хода выполнения плана переселения и хозяйственного устройства ни Облисполкомом, ни Обкомом КП(б)У не выполняется.

Уполномоченные командированные в районы для оказания помощи в вопросах строительства домов для переселенцев, были там по 2-3 дня, да и то в райцентрах, в связи с чем оказанная ими помощь была мало эффективной, а некоторые до сих пор еще не выезжали в районы, однако Обком КП(б)У ни кого не наказал и не потребовал от них безусловного выполнения ими партийного поручения.

Указание СМ УССР и ЦК КП(б)У об организации шефской помощи городских организаций, промышленных предприятий колхозам в деле строительства домов для переселенцев не реализовано.

Райисполкомы и райкомы КП(б)У также формально отнеслись к выполнению постановления Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У, не смогли побудить колхозы и совхозы области рассматривать дело переселения и хозяйственного устройства переселенцев, как наиболее важную первостепенную государственную задачу, направленную на укрепление колхозов и совхозов области.

Освоение кредитов на строительство домов и другие переселенческие мероприятия по области составляет 14,2%.

Некоторые районы принимающие в этом году переселенцев, еще совершенно не брали денег (Одесский пригородный, Николаевский, Октябрьский, Чернянский). Наконец остаток не переоформленных ссуд на переселенцев на 1 марта 1951 года по области составляет свыше 9 млн. рублей.

Все это говорит о том, что председатели колхозов задачу переселения и связанные с этим хлопоты рассматривают, как дополнительную обузу и под всяческими предлогами отодвигают вопросы хозяйственного устройства переселенцев и в особенности строительство для них жилых домов на задний план.

Райисполкомы и райкомы КП(б)У не реагируют на это равнодушное отношение со стороны председателей колхозов к делу переселения, не побуждают колхоза использовать лучшее время для строительства домов и не привлекают некоторых из них к суровой ответственности за бездеятельность и срыв планов строительства домов для переселенцев, по существу попустительствуют проявлениям с их стороны скрытого саботажа правительственным мероприятиям.

Прошу Вас обсудить ход выполнения постановления Облисполкома и Обкома КП(б)У от 26 февраля 1951 года по строительству домов для переселенцев и других вопросов, связанных с их хозяйственным устройством, потребовать от председателей райисполкомов и секретарей райкомов КП(б)У коренного перелома в ходе строительства домов для переселенцев и обеспечение безусловного выполнения утвержденного Советом Министров УССР и Центральным Комитетом КП(б)У плана переселения и хозяйственного устройства переселенцев.

Уполномоченный
СМ УССР и ЦК КП(б) Украины

Сахаров⁶⁴

⁶⁴ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 21-23

Документ №22

Совету Министров УССР

г. Киев

ОТЧЕТ

О выполнении постановления Совета Министров УССР № 1288 от 7 июня 1951 года «о дополнительных мероприятиях по строительству жилых домов для переселенцев с участка государственной территории, отходящего к Польше».

Во исполнение постановления Совета Министров УССР № 1288 от 7 июня 1951 года «о дополнительных мероприятиях по строительству жилых домов для переселенцев с участка государственной территории, отходящего к Польше» исполком Одесского областного Совета депутатов трудящихся 14 июня 1951 года принял решение № 939, которым наметил практические мероприятия и установил сроки по обеспечению выполнения этого постановления.

18 колхозов области принимающих переселенцев из Дрогобычской области с участка государственной территории, отходящего к Польше строят жилые дома для переселенцев, при чем в строительстве этих домов принимают участие не только колхозы расселения, но и привлечены строительные бригады других колхозов.

По состоянию на 25 июня 1951 года на строительстве переселенческих домов работает 1967 рабочих из числа местных колхозников. Кроме того к строительству привлечены 1418 человек трудоспособных членов семей переселяемых из Дрогобычской области, прибывшие в колхозы в июне месяце с\г. Указанные переселенцы размещены в домах местных колхозников и обеспечены питанием.

Всего на строительстве домов для переселенцев работает 3385 человек. Вместе с прибывшими членами семей, из Дрогобычской области поступило в указанные колхозы 3712 куб. м. деловой древесины для строительства переселенческих домов.

Необходимо отметить, что члены семей прибыли для участия в строительстве домов без строительного инструмента и в большинстве своем подростки 15-17 лет и женщины не способные выполнять строительные работы.

В 18 колхозах, принимающих переселенцев построено новых домов 39 и 49 восстановлено и отремонтировано: всего приготовлено для переселенцев 88 домов. В стадии строительства находится 470 домов.

Утвержденный Постановлением Совета Министров УССР завоз в Одесскую область для строительства домов для переселенцев 475 тыс. шт. шифера, 160 тыс. кв. м. толи, 954 тонны цемента, 12 станков для изготовления цементно-песочной черепицы и 6 прессов «Колхозник» до настоящего времени Укоопсоюзом не обеспечен. Поступило 20 грузовых автомашин, которые распределены по колхозам расселения переселенцев для обеспечения подвоза строительных материалов.

Несмотря на пребывание наших уполномоченных в Дрогобычской, Станиславской и Ровенской областях по отбору и приему 1100 срубов домостроений и 1100 надворных построек для строительства домов переселенцам с участка территории, отходящего к Польше, срубы в Одесскую область не поступают, за исключением Ровенской области, откуда прибыло 76 срубов от домостроений и 76 надворных построек.

В ходе строительства переселенческих домов в колхозах, принимающих переселенцев с участка территории, отходящего к Польше, завезено в колхозы и заготовлено: 12 тыс. куб. м. камня, 300 тыс. шт. лампача, 15 тыс. шт. черепицы, заготовленной колхозами, завезено так же 70 тыс. шт. шифера, 5000 кв. м. оконного стекла, 3,5 тонны гвоздей, 10 тыс. куб. м. камыша, 200 тонн соломы и 600 куб. м. лесоматериала.

Изготовление оконных переплетов и дверных полотен для строительства домов переселенцам большинство колхозов производит по заказам в кооперативных и промышленных строительных предприятиях. Так: колхозам Кривоозерского района заказ выполняет Одесский завод стеновых материа-

лов, колхозам Врадиевского района – пром. артель г. Ананьева, колхозу им. Ленина г. Первомайск – пром. Артель «Красная звезда», колхозу им. Димитрова Березовского района оконные переплеты и дверные полотна изготавливает местный райпромкомбинат: Одесские мастерские Укрсельстройснаба изготавливают столярные работы колхозам Раздельнянского района.

В целях своевременного окончания строительства домов для переселенцев исполком областного Совета депутатов трудящихся принимает ряд мер по обеспечению строительства необходимыми количеством рабочей силы, так как недостаток рабочих в колхозах является основными трудностями в этом вопросе.

Зам. председателя исполкома
Облсовета депутатов трудящихся

М. Пахомов⁶⁵

Документ №23

Совету Министров УССР

г. Киев

ОТЧЕТ

о выполнении постановления Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У № 2530 от 10 сентября 1951 года «о ходе переселения, строительстве домов и хозяйственном устройстве переселенцев с участка государственной территории, отходящего к Польше» исполкомом Одесского областного Совета депутатов трудящихся

Во исполнение постановления Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У № 2530 от 10 сентября 1951 года исполкомом Одесского областного Совета депутатов трудящихся и Обкомом КП(б)У 17 сентября 1951 года принято постановление «о ходе переселения, строительстве домов и хозяйственном устройстве переселенцев с участка государственной территории, отходящего к Польше».

⁶⁵ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 54-56

Указанным постановлением отмечены существующие недостатки в хозяйственном устройстве переселенцев в колхозах Одесской области и намечены мероприятия к их устранению.

Исполком Облсовета и Обком КП(б)У обязали Райисполкомы и Райкомы партии районов, принимающих переселенцев с участка отходящего к Польше укрепить строительные бригады, пополнив их за счет всех трудоспособных колхозников, прибывших из Дрогобычской области и привлечения на договорных началах колхозников из других колхозов, обеспечив ежедневное участие в строительных бригадах такого количества людей, которое дало бы возможность выполнить план строительства в установленные сроки.

В 18 колхозах, принимающих переселенцев из Дрогобычской области при плане строительства 2010 домов построено новых 470 домов, отремонтировано и восстановлено 97. Всего подготовлено 566 домов.

В стадии строительства находится 1354 дома: из них покрыто кровлей 473 дома, имеющие перекрытие и стропила 510 домов, строительство домов имеющих стены 294 и 83 домам заложены только фундаменты. (Справка о ходе строительства домов по колхозам прилагается).

Колхозы им. Чапаева и им. Молотова Троицкого района установленный план строительства домов переселенцам выполнили. Колхоз им. Чапаева построил 75 домов и колхоз им. Молотова закончил строительство 35 домов.

Колхозы им. Сталина, «Заповит Ильича» и им. Свердлова Кривоозерского района заканчивают строительство 275 домов, предусмотренных по плану; в этих колхозах 46 домов закончено строительством, 176 домов имеют крыши, но не полностью готовы для передачи переселенцам, остальные дома имеют перекрытия, но еще не покрыты.

На строительстве домов ежедневно работает 244 бригады рабочих, в которых работает 3410 человек.

Для строительства домов переселенцам из Дрогобычской области поступило 21000 куб. м. деловой древесины, лесо-

материала от 794 разобранных домостроений и надворных построек полученных из Дрогобычской, Станиславской и Ровенской областей.

Недостаток кровельного материала, является основным препятствием успешного выполнения плана строительства домов переселенцам.

Исполком областного совета депутатов трудящихся принимает меры к тому, что бы на покрытие домов переселенцам использовать имеющийся в районах камыш и толь из выделенного фонда 160 тыс. м2.

Зам. председателя исполкома
облсовета депутатов трудящихся

Н. Гуреев⁶⁶

Документ №24 СПРАВКА

о выполнении плана строительства и восстановления домов переселенцам, прибывающих с участка территории, отходящего к Польше по состоянию на 01.10.51 года

№№ пп	Наименование районов и колхозов	План строительства	выполнение			В строительстве	В том числе			
			Построено	Восстановлено и куплено	Всего готовых домов		фундамент	стен	перекрытий и стропил	покрыто кровлей
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Раздельнянский район										
1.	Кз-им. III Интернационала	110	62	-	62	48	9	15	12	12
2.	К-з им. Чапаева	135	33	-	33	87	20	51	6	10
3.	К-з им. Буденного	180	82	-	82	85	30	20	-	35
	Итого	425	177	-	177	220	59	86	18	57

⁶⁶ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 119-120

Врадиевский район										
1.	К-з им. Буденного	135	21	-	21	108	-	35	28	45
2.	К-з им. Горького	65	-	-	-	65	-	10	36	19
3.	К-з им. К. Маркса	100	-	-	-	95	-	1	70	24
4.	К-з им. Сталина	110	-	-	-	90	-	17	69	4
	Итого	410	21	-	21	358	-	63	203	92
Березовский район										
1.	К-з им. Димитрова	220	19	-	19	137	-	12	80	45
Первомайск городской										
1.	К-з им. Ленина	205	37	-	37	149	24	34	77	14
Цебриковский район										
1.	К-з им. Лысенко	55	8	19	27	36	-	1	10	25
2.	К-з им. Сталина	220	8	55	63	180	-	80	60	40
3.	Сталинская Победа	55	24	8	32	22	-	10	-	12
4.	К-з им. Маленкова	55	20	14	34	17	-	-	5	12
	Итого	385	60	95	156	255	-	91	75	89
Кривоозерский район										
1.	К-з им. Сталина	60	15	-	15	50	-	1	20	29
2.	К-з «Заповит Ильича»	110	23	-	23	80	-	1	19	60
3.	К-з им. Свердлова	105	8	-	8	105	-	-	18	87
	Итого	275	46	-	46	235	-	2	57	176
Троицкий район										
1.	К-з им. Чапаева	75	75	-	35	-	-	-	-	-
2.	К-з им. Молотова	35	35	-35	-	-	-	-	-	-
	Итого	110	110	-	110	-	-	-	-	-
	Всего	2010	470	96	566	1354	83	294	510	473

Зам. переселенческим отделом исполкома
облсовета депутатов трудящихся

М. Баранов⁶⁷

⁶⁷ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 121

Документ №25

19 вересня 1951 р.

ОПИС ЗАЛИШЕНОГО МАЙНА

Колгосп ім. Ворошилова,

що містився в селі Устянове Нижньо-Устріцького району
області Дрогобицької, при переселенні залишив таке майно:

I. Будівлі

Назва будівель	Кількість	Розмір (довжина, ширина, висота)	Кубатура	Опис будівель (вказати матеріал стін і даху, наявність фундаменту, підлоги, печей, загальний стан будівель)	Рік побудови	Розцінка за 1 куб. м.	Оцінка в карбованцях
1	2	3	4	5	6	7	8
Конюшня	1	(22,3x8)2,5	446	Фундамент кам'яний, підлоги і стіни дерев'яні рублені, дах солом'яний		40,00	17840,00
Коровник	1	(22,6x7,2)2,3	373	Фундамент кам'яний, підлоги і стіни дерев'яні рублені, дах солом'яний		40,00	15920,00
Коровник	1	(18,2x6,8)2,2	272	Фундамент кам'яний, стіни дерев'яні рублені, дах солом'яний		40,00	10880,00
Свинарник	1	(18,5x6,6)2,2	294	Фундамент кам'яний, стіни дерев'яні рублені, дах солом'яний		42,00	12348,00
Критий тік	1	(20x9)x1	180 м ²	Фундамент з камня, каркас на дерев'яній обв'язці, дах тесовая		12,00	2160,00

Подовая зерносушилка	1	(7x5) 1,3	45	Піч із цегли, дах солом'яний		16,00	720,00
Разом	6		1430				59868 _{крб.}

II. Промислові підприємства

Немає

Загальна вартість залишеного майна

П'ятдесят дев'ять тисяч вісімсот шістдесят вісім карбованців

Уповноважений Уряду СРСР

по передачі майна на ділянці

державної території, що відходить до Польщі підпис

Представник виконкому місцевої

Ради депутатів трудящих підпис

Власник майна підпис⁶⁸

⁶⁸ ДАОО. – Ф. Р. - 6271. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 5

**Тема переселення 1951 року
в документах Центрального державного
архіву вищих органів влади
та управління України**

Документ №1

Приложение № 1
к постановлению Совета Министров
Украинской ССР от 7 июня 1951 года
№ 1288

ПЛАН

привлечения рабочей силы в Николаевской, Одесской,
Сталинской и Херсонской областях для строительства
домов переселенцам с участка государственной территории,
отходящего к Польше

№№ п/п	Области	Должно работать ежедневно человек	
1	2	3	4
1.	Николаевская	3600	
2.	Одесская	6600	
3.	Сталинская	7800	
4.	Херсонская	3000	
	Итого	21000	

Управляющий делами Совета Министров УССР

И. Вивдыченко⁶⁹

⁶⁹ ЦДАВО України. – Ф. 342. – Оп. 8. – Спр. 2605. – Арк. 17

Документ №2

Приложение № 2
к постановлению Совета Министров
УССР от 7 июня 1951 г.
№ 1288

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ

строительных материалов для строительства домов
переселенцев с участка государственной территории,
отходящего к Польше

№.№ пп	Наименование областей и районов	Разнарядка		
		шифер тыс. шт.	толь тыс. кв. м.	цемент тонн
1.	ОДЕССКАЯ			
	Кривоозерский район	66,0	22,0	135,0
	г. Первомайск	50,0	17,0	100,0
	Березовский район	48,0	15,0	95,0
	Троицкий район	25,0	9,0	50,0
	Раздельнянский район	100,0	36,0	200,0
	Цебриковский район	90,0	29,0	182,0
	Врадиевский район	96,0	32,0	192,0
	ИТОГО	475,0	160,0	954,0
2.	НИКОЛАЕВСКАЯ			
	Варваровский район	26,0	9,0	53,0
	Баштанский район	28,0	10,0	57,0
	Снегиревский район	56,0	18,0	111,0
	Октябрьский район	140,0	47,0	283,0
	ИТОГО	250,0	84,0	504,0
3.	СТАЛИНСКАЯ			
	Валновахский район	48,0	16,0	95,0
	Андреевский район	114,0	38,0	225,0
	Краснолиманский район	58,0	19,0	117,0

	Тельмановский район	122,0	41,0	240,0
	Буденовский район	103,0	34,0	205,0
	Ямской район	85,0	28,0	170,0
	Александровский район	30,0	10,0	60,0
	ИТОГО	560,0	186,0	1112,0
4.	ХЕРСОНСКАЯ			
	Ново-Воронцовский район	125,0	42,0	255,0
	Бериславский район	90,0	28,0	175,0
	ИТОГО	215,0	70,0	430,0
	ВСЕГО	1500,0	500,0	3000,0

Управляющий делами Совета Министров УССР

И. Вивдыченко⁷⁰

⁷⁰ ЦДАВО України. – Ф. 342. – Оп. 8. – Спр. 2605. – Арк. 18

Документ №3

Приложение № 3
к постановлению Совета Министров
УССР от 7 июня 1951 г.
№ 1288

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ

кирпично-черепичного оборудования для колхозных предприятий по производству местных строительных материалов на строительство домов переселенцев с участка государственной территории, отходящего к Польше

Наименование областей	Наименование районов	Количество станков для изготовления цементно-песочной черепицы	Количество прессов «Колхозник»
Николаевская	Варваровский	1	2 прессы в область (без указания районов)
	Баштанский	2	
	Снегиревский	2	
	Октябрьский	4	
Одесская	Первомайский	2	
	Березовский	2	
	Раздельнянский	6	
	Цебриковский	2	
	Троицкий	-	2
	Врадиевский	-	2
	Кривоозерский	-	2

Сталинская	Волновахский	2	1
	Андреевский	2	1
	Краснолиманский	2	2
	Тельмановский	3	1
	Буденовский	2	2
	Ямской	2	
	Александровский	1	1
Херсонская	Ново-Воронцовский	4	3 пресса в область (без указания районов)
	Бериславский	1	

Управляющий делами Совета Министров УССР

И. Вивдыченко⁷¹

⁷¹ ЦДАВО України. – Ф. 342. – Оп. 8. – Спр. 2605. – Арк. 19

Документ №4

Приложение № 4
к постановлению Совета Министров
УССР от 7 июня 1951 г.
№ 1288

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ

пилорам для организации лесопиления на строительство
домов переселенцев с участка государственной территории,
отходящего к Польше

№№ пп	Наименование областей	Коли- чество	Примечание
1.	Николаевская	4	По районам и колхозам ра- спределяются облисполко- мами
2.	Одесская	6	
3.	Сталинская	5	
4.	Херсонская	5	
	Всего	20	

Управляющий делами Совета Министров УССР

И. Вивдыченко⁷²

⁷² ЦДАВО України. – Ф. 342. – Оп. 8. – Спр. 2605. – Арк. 20

Документ №5

Приложение № 5
к постановлению Совета Министров
УССР от 7 июня 1951 г.
№ 1288

ПЛАН

завоза Укоопсоюзом автобензина для продажи колхозам
на производство перевозок строительных материалов
при строительстве жилых домов для переселенцев с участка
государственной территории, отходящего к Польше

№№ пп	Области	Всего бен- зина тонн	В том числе по месяцам		
			июнь	июль	август
1	2	3	4	5	6
1.	Одесская	260,	60,0	100,0	100,0
2.	Николаевская	106,5	26,5	40,0	40,0
3.	Сталинская	321,4	71,4	100,0	150,0
4.	Херсонская	117,1	17,1	50,0	50,0
	Всего	805,0	175,0	290,0	340,0

Управляющий делами Совета Министров УССР

И. Вивдыченко⁷³

⁷³ ЦДАВО України. – Ф. 342. – Оп. 8. – Спр. 2605. – Арк. 21

Документ №6

Приложение № 6
к постановлению Совета Министров
УССР от 7 июня 1951 г.
№ 1288

ПЛАН

завоза продуктов питания для рабочих, занятых
на строительстве жилых домов для переселенцев с участка
государственной территории, отходящего к Польше

№№ пп	Области, в которые необ- ходимо завезти продукты	Количество завозимых продуктов		
		масло рас- тительное	сахар	картофель
1.	Николаевская	16,8	8,4	25,2
2.	Одесская	31,8	15,9	47,7
3.	Сталинская	37,4	18,7	56,1
4.	Херсонская	14,0	7,0	21,0
	Всего	100,0	50,0	150,0

Управляющий делами Совета Министров УССР

И. Вивдыченко⁷⁴

⁷⁴ ЦДАВО України. – Ф. 342. – Оп. 8. – Спр. 2605. – Арк. 22

Документи з історії села Устянове

(документи додатку №3 взято з записів с. о. Василя –
служителя Устянівської церкви. Зараз зберігаються
в особистому фонді автора)

Документ №1

Список вуличних назв села Устянове

1939 р.

Залишились вуличні назви в 1939 році

1. Кухта
2. Лісний
3. Писар
4. Чичко
5. Корчак
6. Андрейко
7. Паранич
8. Сугар
9. Заєць
10. Фурналь
11. Іванко
12. Іванів (Йванів)
13. Кос (Кіс)⁷⁵

⁷⁵ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Документ №2

Список немісцевих осіб, що вступили в шлюб з устянівцями Звідки женилися (хлопці і дівчата)

Рузя Непич	(Дол. Береги)	Допілка Петро	1940 р.
Васловський	(з сх. України)	Карич Марія	1946-
			1947 рр.
Прокопенко	(з сх. України)	Карич Анна	1946-
			1947 рр.
Анелька	(с. Дзіняч)	Ридош Іван	1938 р.
Баран Дмитро	(с. Береги)	Рим'як Анаст.	1940 р.
Нюник Роз.	(с. Рівня)	Возьний Мих.	1932 р.
Анна Головчак	(с. Рівня)	Подобаний	1889 р.
		Йосиф	
Марія Мілько	(с. Рівня)	Дубно Михайло	1919 р.
Разалія Вітик	(с. Рівня)	Карич Антон	1889 р.
Розалія Козак	(с. Рівня)	Іван Белей	1942 р.
Крупа Яким	(с. Безлігово)	Рузя Белей	1935 р.
Допілка Розалія	(с. Рівня)	Белей Ілька	1926 р.
-	(с. Стефкова)	Філевке Прокіп	1945-
			1946 рр.
Когут Василь	(Устріки)	Марія Зінкевич	1931 р.
Катерина Савчак	(Рівня)	Микола Фір	1929 р.
Качук Єва	(Панишів)	Михайло Фір	1929 р.
Бурій Дарія	(с. Ясень)	Микола	1942 р.
		Шевчик	
Андрій Дергач	(Рівня)	Марія Ридош	1924 р.
Марія Хлиста	(Устріки)	Гриць	1900 р.
		Ляхвецький	
Мельничак Марія	(с. Ліщовате)	Іван Микита	1939 р.
Радик Анна	(с. Рівня)	Шимків Василь	1940 р.
Шкінь Степан	(сх. Україна)	Анастасія	1947 р.
		Кравчик	
Лазар Стефан	(з-жд Торба)	Анастасія Белей	1948 р.
Марія Вітовиш	(Рівня)	Ілько Дубна	1924 р.
Бурій Анна	(Стефкова)	Красневич	1934 р.
		Василь	

сх - східна

Катулько Марія	(Рівня)	Кравичк Федор	1933 р.
Шабля Марія	(с. Старява)	Михайло	1926 р.
Марія Іваницька	(Стефкова)	Загородничок	
		Йосиф	1940 р. ⁷⁶
		Пахольчишна	

Документ №3

Список дівчат, що вийшли заміж за німецьких хлопців

В які села віддавалися			
Розалія Рим'як	(до Рівні)		1947 р.
Дубна Катерина	(до Рівні)	за Лешков'ят	1948 р.
Потоцька Катерина	(Дол. Береги)		1936 р.
Возна Анна	(до Рівні)	за Чемериса	1948 р.
Микита Марта	(до Устрік)		1938 р.
Катерина Белей	(до Гошева)	за Протинлика	1930 р.
Карич Катерина	(з-жд Торба до Рівні)		
		за Миколу Вітовича	1932 р.
Анна Кореновська	(в Гошів)	-	

Список хлопців з інших сіл, що одружилися з устянівськими дівчатами і залишилися в селі (1930-1932 рр.)

Допілко	(Рівня, Стефкова)
Фігель	(Дашівка)
Бачинський	(Д. Береги)
Кравець	(Лобізва)
Орловський	(Солина)
Єсип	(Львівщина)
Василь Кріль	(Береги)
Грай Василь	(Дол. Дзвіняч)
Василь Семко	(з Новошич –Пруси коло Дублян) ⁷⁷

⁷⁶ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

⁷⁷ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Документ №4
Список євреїв, що мешкали в селі Устянове
станом на 1940 р.

Євреї

Дані приблизно на 1940 рік

1. Шварц – Фріштак
2. Фішер Хаскель
3. Швіммер Герш
4. Нуссін Райс
5. Шнесель Ківа
6. Фельдер Ізаак
7. Велькус Шпіндлер
8. Лейб Хаїм
9. Шпіндлер Гершко
10. Мендель Фельдер
11. Мілліндес Шейнгер
12. Вінік Гершко
13. Тауб Йоніс
14. Фельдер
15. Берко Гірш
16. Левендек Гершко
17. Міллінгер Мехель
18. Пінкас Фельдер
19. Якубович⁷⁸

Після приходу німців до Устянового в середині вересня 1941 р. всіх євреїв було заарештовано і відправлено до концтаборів. З розповідей бабусі і тата я дізнався, що однокласниця тата Хайка Мендель з матір'ю близько місяця переховувалися у нашій stodoli. Потім матір Хайки сказала моїй бабці, що від німців неможливо заховатися, вони все одно знайдуть. Вона вирішила сама піти до них, тільки попросила сховати її дитину. Хайка ще два місяці переховувалася у нас, а потім вчинила так, як мати...

⁷⁸ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Документ №5

Список поляків, що мешкали в селі Устянове станом на 1943 р.

	Осіб
1. Коник Йосип	3
2. Яніцький Гнат	2
3. Лельовський Мар'ян	1
4. Марушок Анна	3
5. Ясінська Катерина	2
6. Зєвак Франц	1
7. Ханейко Ельза	5
8. Лях	4
9. Шевчик Францішка	2
10. Свюнткевич Станіслав	1
11. Дзядош	5
12. Новицький	2
13. Шафран Станіслав	1
14. Пельгарська Владислава	3
15. Лютінський Антон	
16. Бартковський Іван	
17. Бартковська Анна	
18. Левицький Яків	
19. Левицький Антон	
20. Левицький Йосиф	
21. Кравчик Казимир	
22. Лишков'ят Сунель	3
23. Соболяк Франко	
24. Шісло Мартін	
25. Соколовська Марія	2
26. Юзефчик Франко	3
27. Помикала	
28. Зигарович Йосиф	1
29. Міхно Франко	2
30. Юзефчик Владислав	1
31. Стефанко Йосиф	1

32. Владислав Вільк	1
33. Юзефчик Йосип	2
34. Зигарович Кароль	2
35. Вінницький Михайло	2
36. Цибуля Михайло	
37. Фольчик Катерина	
38. Шумків Анна	5
40. Длугаш Мартин	
41. Кавчак Кароліна	3
42. Брун Ємілян	2
43. Баковин Ядвига	1
44. Лендьо і Франчишек	4 ⁷⁹

Документ №6

Кількість мешканців села Устянове, що мали однакові прізвища станом на 1937 р.

Б	Вацюк – 3
Баршівський – 33	Виняр – 2
Баран – 1	Витязь – 1
Бачинський – 1	
Белей – 7	Г
Бережанський – 1	Грай – 1
Бучок – 8	Гошкович – 25
Бандрівський – 3	Глуханич – 1
Біблевич – 2	Городецький – 3
Березовський – 1	Гоней – 1
Бакович – 1	
В	Д
Возний – 26	Допілка – 12
Возняк – 6	Дубна – 9
Вітович – 2	Деркач – 4
	Данильчак – 3

⁷⁹ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Дзябка – 6
Добрянський – 1
Дудяк – 2
Дашкевич – 1

Є

Єсип – 1

З

Зарічанська – 1
Зінкевич – 23
Загороднічок – 7
Зошак – 1

І

Іваниво – 1
Іванів – 5
Іванник – 5

К

Кавчак – 16
Карич – 13
Кравець – 2
Крупа – 1
Коник – 2
Когут – 2
Каган – 16
Курник – 12
Кореновський – 4
Кравчик – 16
Кріль – 1
Кос (Кіс) – 4
Красневич – 9
Курилич – 2
Каперис – 1
Кучма – 1
Курнецький – 2
Кухар – 1

Котинський – 3
Кретер – 1
Кельман – 3
Кравчишин – 7
Курилевич – 2
Клюс – 1
Крючков – 1
Ковальчик – 13
Коханський – 1
Крисяк – 1
Каблаш – 3

Л

Лях – 1
Лишков'ят – 1
Ляхвацький – 8
Лазар – 8
Лукоцький – 8
Лісовський – 3
Лазурчак – 6
Лельо – 1

М

Микита – 2
Масний – 1
Марусяк – 12
Малков'ят – 3
Машак – 1
Мазур – 2
Миндьо – 4

Н

Ніточко – 13
Немриц – 1

О

Олійник – 10
Оскоріб – 2

Охота – 12
Орловський – 2
Ольшевський – 1

П

Подобаний – 1
Потоцький – 3
Пахольчишин – 5
Пристони – 2
Панак – 1
Павлишин – 1
Платош – 2
Пацкань – 5
Павлат – 18
Петрушак – 3

Р

Ридош – 10
Рим'як – 6
Ривак – 2

С

Семко – 1
Свідерко – 1
Савчак – 1
Сербин – 1
Солонинка – 4
Ступницький – 1
Свідерський – 1
Сабрам – 9
Сушун – 4
Смаркуцький – 3
Стащицк – 2
Сокіл – 1
Соколовський – 3
Стадник – 17
Стефанко – 1
Сталишин – 1

Ф

Фіс – 2
Фігель – 2
Фір – 7

Х

Ханейко – 2
Халус – 5

Ц

Цап – 1
Цьоць – 1
Цимбала – 6
Царан – 1

Ч

Чемерис – 40
Чиржинський – 1
Чиряк – 5

Ш

Шимків – 34
Шевчик – 6
Штим – 7
Шпак – 1
Шимко – 3
Шендерський – 1

Щ

Щидовар – 3

Ю

Юзарчак – 2
Юркевич – 7
Юзефчик – 1

Я

Янчак – 9

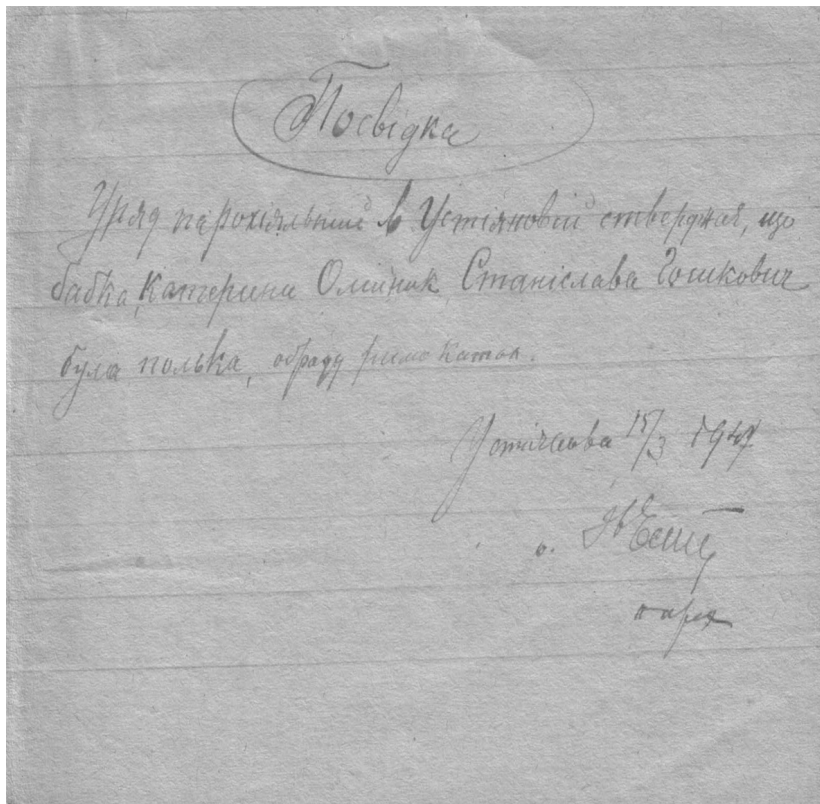
Кількість прізвищ на кожну букву алфавіту

Б	58
В	40
Г	31
Д	38
Е	1
З-І	43
К	143
Л	36
М-Н	39
О	37
П	41
Р	18
С	51
Х-Ф	18
Ц-Ч	19
Ш-Щ	55
Ю-Я	18

696⁸⁰

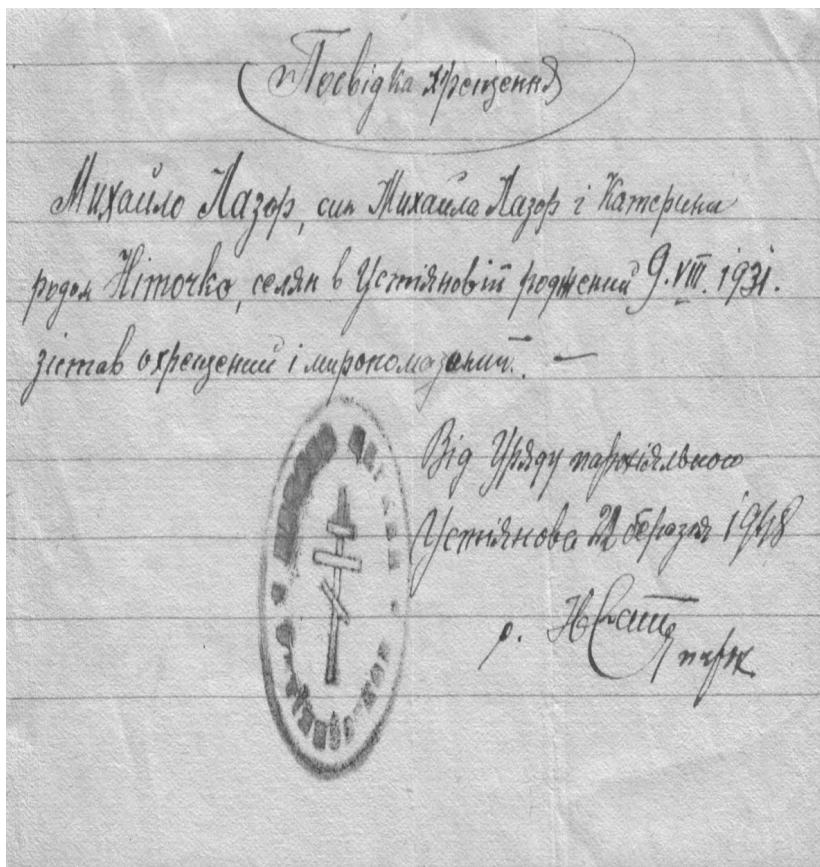
⁸⁰ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Фото оригіналів документів мешканців с. Устянове

Посвідчення на підтвердження національності.
Устянове, 1947 р.⁸¹

⁸¹ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Посвідчення про проходження обряду хрещення.
Устянове, 1948 р.⁸²

⁸² Документ з особистого архіву І. І. Ніточко (ф. 8233)

УРСР
Виконавчий комітет
Львівської сільської Ради
депутатів трудящих
Нахичеванського району
Дрогобицької області
11 листопада 1949 р.
№
с. Устянове

Сирова Ка
Дана настоящая Устьнів-
ської сільської Ради
г-ну Борисівській Каті Васи-
льній с. Устьнове

В тім що він дійсно загинув в
сільській Раді с. Устьнове про смерть
свого сина Адама.

Про що єй вертує:

Секретар с/ради М. М. / Г. Гордечук

Довідка про смерть.
Устянове, 1949 р.⁸³

⁸³ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Протокол

списаний по фактичній послужбей Комітету парафіяльного
в Устиянові дні 22 Має 1927. — Присутні: о. Пафсх.
Васко Лозор, Іван Бурок, Урмо Зенкевич, Іоанн Вітович
Іван Ридикс вій робітничий.

Військ послужбей потреба будувати економічний т. з.
стодоли, стайні і шпиталь.

Постановлено дати побудовки стодол зовсім т. з. бондарем
і кравцями, шпиталь побудувати бондарем; стайню побудувати
частково кравцями і кравцями заматати зрешті всь.

На той побудові

230 кіо сопитів à 2.50	—	575.00
7 46 кр. шлісів — à 75.р.	—	34.50
110 кр. феніза à 60.р.	—	6.00
2150 кіо кивок à 2.50 гу.	—	337.50
9) дерево	—	120.00
с) цегла	—	25.00
3) — побудова сопитів	—	36.00
4) — побудова кивок	—	16.00
к) — цегла	—	25.00
и) робота мура	—	55.00
<u>1230</u>		<u>1230.00</u>

200
1030 : 3 = 3400
13

Устиянове, дні 22 Має 1927.

Іоанн Вітович
о. Пафсх
Урмо Зенкевич
Васко Лозор
Іван Бурок
Іоанн Ридикс

Протокол зборів парафіяльного комітету.
Устиянове, 1927 р.⁸⁴

⁸⁴ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Серія У.Д. № 1741/54

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

на поставку державі молока, бринзи - сира, вовни та шкіряної сировини в 1945 році.

Гр. Возв'яз Федор Фед.
 прізвище,
 ім'я та по батькові

колгоспник, робітник, службовець або одноосібник (підкреслити)

Колгосп _____
 Село Устиянове
 Сільрада _____
 Район Мирно-Дарницький
 Область УРСР Дніпропетровська

На підставі постанови Уряду Ви зобов'язані здати державі в 1945 році по державних заготівних цінах:

1. Молока базисної жирності 20 літрів, або масла топленого _____ кг, або масла вершкового (сирець) _____ кг.

Молоко повинно бути здано на пункт, завод _____ в _____ загото організації _____

в такі строки (молоко в літрах, масло в кілограмах):

Січень _____	Квітень _____	Липень _____	Жовтень _____
Лютий <u>18</u>	Травень <u>26</u>	Серпень <u>31</u>	Листопад <u>5</u>
Березень _____	Червень _____	Вересень _____	Грудень _____

Биз ЦСУ зб 42/6/99 9-44 р. з. 4-1529

Бланк зобов'язання на поставку молока.
 Устиянове, 1945 р.⁸⁵

⁸⁵ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Розмір посівали зерна, картоплі, овоців по цьому зобов'язанню обчислено виключно з наявності в Вашому користуванні 100 га площі ріллі, а по сіну дилюючи дуки, всього _____ гектарів.

Овоці на РМ заготовлукт організації
 сіно на М-Умуні заготовлукт організації

В такі строки (в центнерах)

Культури	В такі строки (в центнерах)						
	Листопад	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Груди	Січень
Зернові	8	26	27	8			
Картопля			39	26			
Капуста							
Шибуля ріпчат							
Інші овоцеві культури							
Сіно							

Культури	Норма задачі з 1 га ріллі в кг			
	Нормова до до задачі (в центні)	Знижка за рахунок наданих підд (в центні)	Нормова до задачі за рахунок, знижка за задачі (в центні)	Знижка за рахунок наданих підд (в центні)
Зернові	78	-	78	
пшениця				
інші продовольчі	23		23	
інші зернові	55		55	
Картопля	65	-	65	
Овоці всього	10	-	10	
капуста	4		4	
шибуля ріпчат				
інші овоцеві культури	5		5	
Сіно				

Закреслені строки згорі зерн
 не дані вбиваєтти строкам
 Виконання цього зобов'язання з першого випуску зобов'язаного завдання повинно провадитися в розрахованих строках, починаючи з виконання зобов'язання з першого випуску.

1948 р.

Міністерство Урядової СРСР по
 Заготзерно

район

Бланк зобов'язання на поставку продуктів (внутрішній аркуш).
 Устянове, 1948 р.⁸⁷

⁸⁷ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Б/О Заготзерно № 1020 У-Устьинский пункт Место для хранения (рядовое или сортовое)

Анализ-ордер сер. № 3618 4553 Накладная № Сорт. удост. №

Принято от Воспитаный фрезир Серия АЦ СТАЛИНЦЯ № 631178

района Устьинский с/совета 9/III 1948 г.

Культура рожь Сорт и № 1550 репр. сорт. чистота категор.

Нагура	Влажность	сорная	Примеси		Зараженность	Цена за 1 цнт.	Сорт. надобка за цнт.	Вес принятого кг	Расчетный вес кг	Сумма без сорт. надобки	Сумма сорт. надобки	Зачетный вес кг
			в т. ч. ореховая	зерновая								
	680	16	3			524		23		132		22

Особые отметки: натуроплата за доставку, натуродержания

Чим авторизовано

Расстояние км. Моточ. топливо

Размер натур. рефакции % Коэффициент для перевода в вес принятого %

Вес принятого 32400 кг

Обяз. сер. № 9110 Сложено в скл. № 1 Отделение № 1

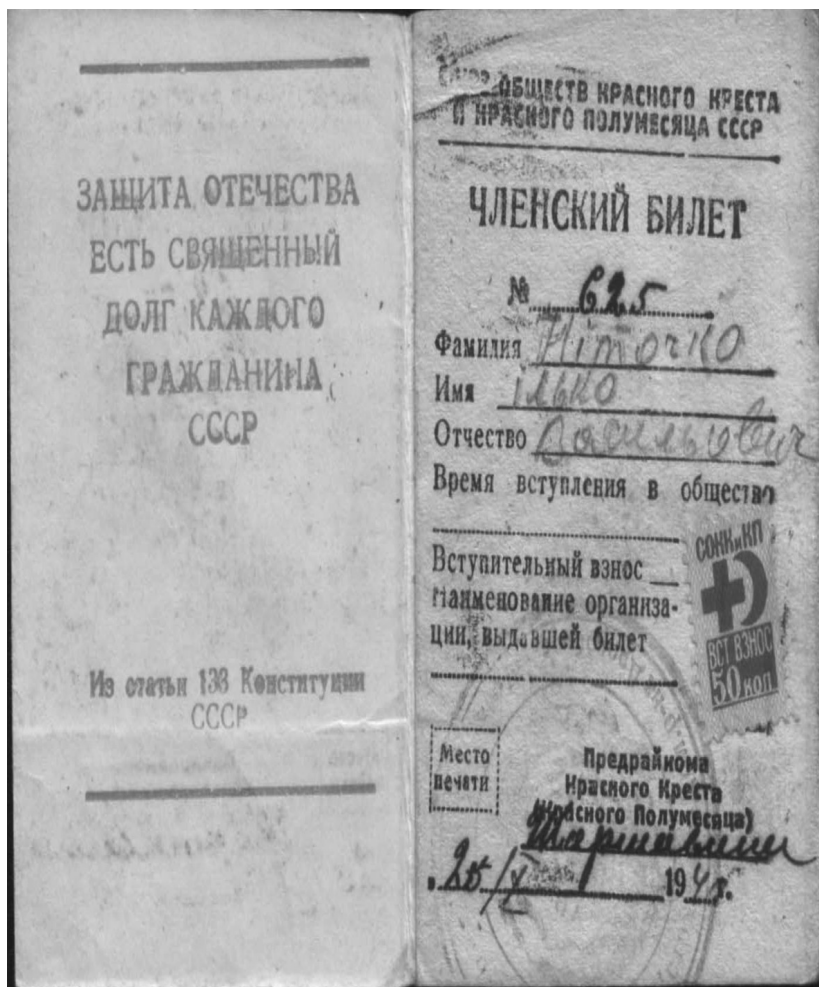
Директор Главн. (старш.) бухгалтер

Тахсировщик Мороз

Получит выплату сдатнику с сорт. надоб. в руб сумм 32 коп 32

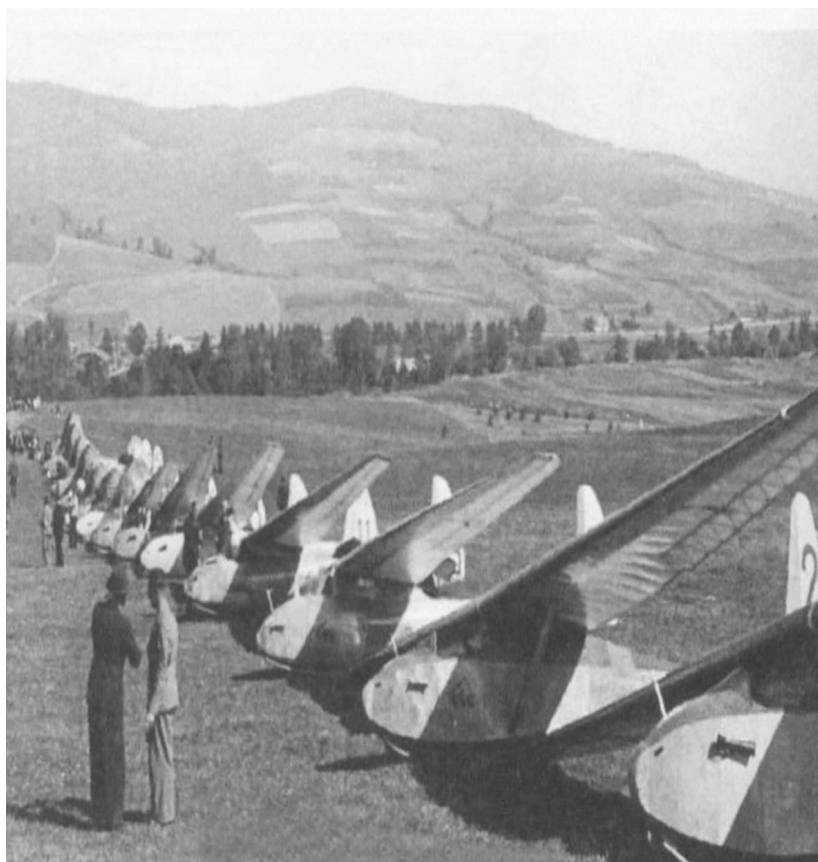
Квитанція заготівельної контори про прийняття зерна.
Устьянове, 1948 р.⁸⁸

⁸⁸ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Членський білет товариства Червоного Хреста. 1940 р.⁸⁹

⁸⁹ Документ з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Винищувачі в Устянові. 30-ті роки XX сторіччя.

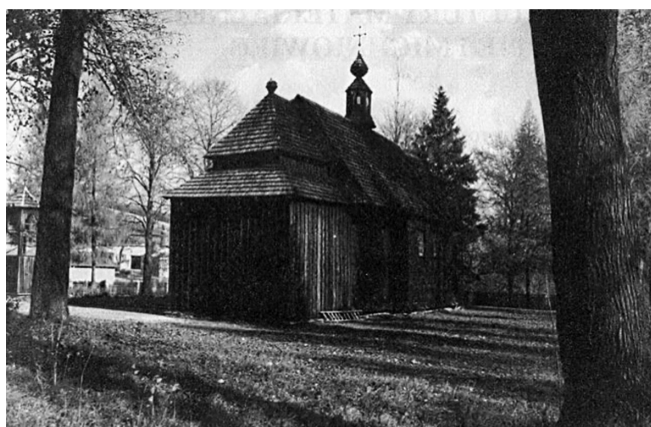
*Устянове, відоме літовище винищувачів. Існувало до 1939 р.
Фото Яна Щепанські приблизно 1930 р.*

*Устянівські винищувачі на параді.
Фото Яна Щепанські приблизно 1930 р.*

*Устянове, транспортування винищувача.
30-ті роки XX сторіччя. Фото В. Руссе.*

Бойківська церква.⁹⁰

⁹⁰ Фото з особового фонду І. І. Ніточко (ф. 8233)

Другий клас Устянівської школи, 1949 рік.

П'ятий ряд: (зліва на право) Кавчак Іван, Кравчик Михайло, Ридош Мирон, невідомий.
 Четвертий ряд: Шимко Ірина, Ляхвацька Марія, Баршівська Марія, Стадник Марія, Кравчишин Ганна, Кавчак Ганна, Завойський Ярослав, Баршівський Михайло.
 Третій ряд: Кравець Анатолій, Дубна Марія, Карич Марія, Охота Марія, Красевич Євгенія, Кравчик Марія, Дудяк Ганна, Курник Ірина, Курник Михайло.
 Другий ряд: Городецька Марія, Когут Надія, Білей Марія, вчителька Красевич Іванна Іванівна, Бачинська Ірина, Курник Євгенія, невідома.
 Перший ряд: Невідомий, Карич Іван, Пацкань Степан, Ляхвацький Мирон.

Хор Маринівського Будинку культури.

Переможець Всеукраїнського конкурсу «Таланти твої Україно» з бойківськими піснями в 1961 році.
 1 ряд зліва на право: Біленко Анастасія, Іванів-Кореновська Анастасія, Курник Марія, Кравчик Ганна, Дужик Галина, Добрянська Марія, Лазурчак Катерина, Загородничок Олексій.
 2 ряд: Войтович Марія, Хань Ганна, Возна Марія, Болтун Ганна, Лукоцька Софія, Когут Іванна, Павлишина Любов, Возна Ганна.
 3 ряд: Богайчик Стефанія, Власова Софія, Карачун Ніна, Проніна Ірина, Возна Дарія.
 4-й ряд: Шимко Роман, Ніточко Іван, Богайчик Іван, Шуліченко Володимир, Біленко Олександр, Крупа Михайло, Курник Степан, Лісовський Йосип, Охота Степан.

Тракторна бригада с. Маринове, 1965 рік.

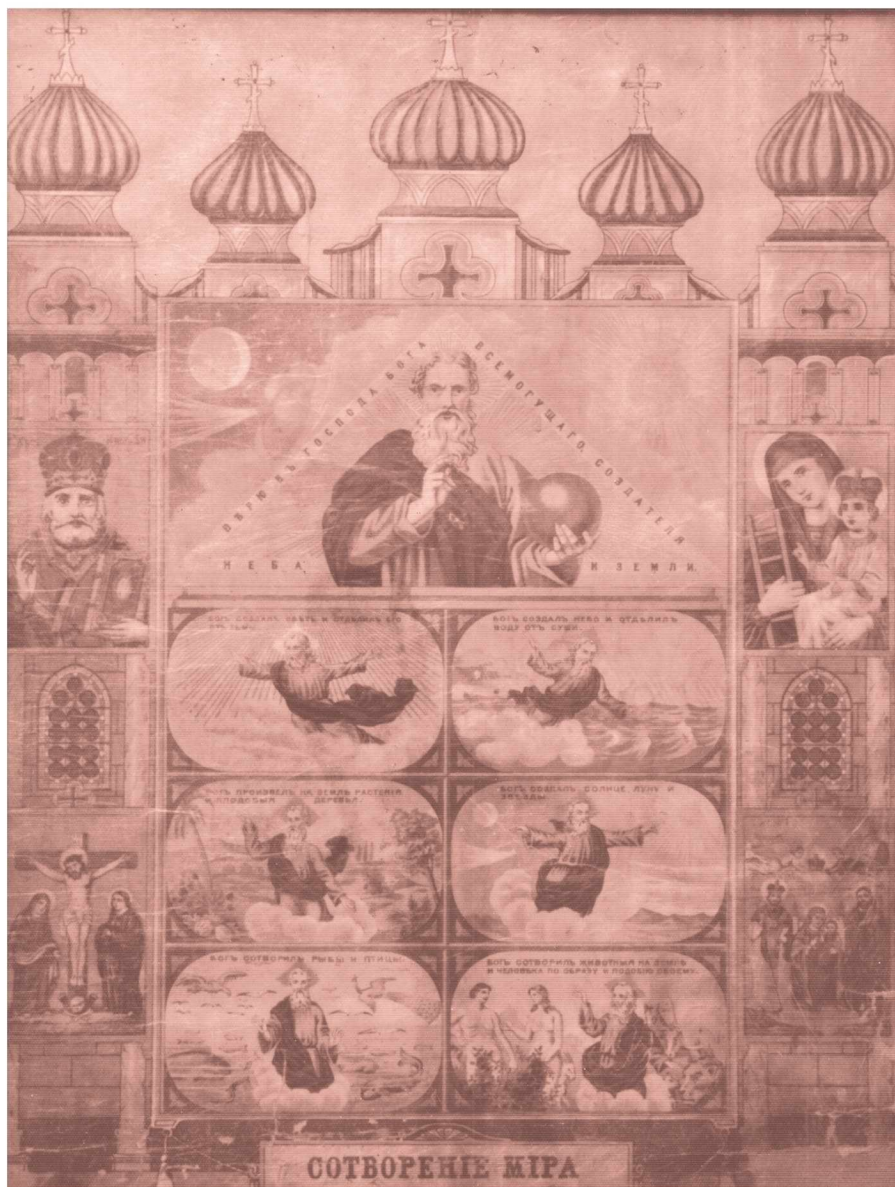
Нижній ряд з ліва на право: Чех Віктор, Курник Іван, Войтюк Віктор, Герцель Андрій, Сабрам Михайло.

Лежать: Шуліченко Валентин, Колісниченко Григорій.

Верхній ряд — стоять зліва на право: Леонтьєв Петро, Кавчак Іван, Калюжний Леонід, Іванечко Анатолій, Треля Олексій, Кавчак Йосип, Каган Михайло, Лазурчак Василь, невідомий, Кравчик Степан, Шамановська Олександра (повар), Макартет Анатолій, Поцький Іван, Гуральнюк Степан (бригадир тракторної бригади), Кімеле Карло, Халус Василь, Чуйко Антон, Подоляк Дмитро, Іванів Михайло, Косинчук Михайло.

Комплексна бригада № 2 колгоспу ім. Димитрова с. Маринове, 1952 рік.

Найбільш поширений образ серед переселенців с. Маринове до 60-х років.

Майже в кожній хаті в перші роки переселення була така статуетка (фігурка) Божої Матері.

Підковують колгоспного коня, 1956 рік.

Зліва на право: Іванів Михайло, Допілко Максим, (невідомий), Оскоріб Михайло.

Коліярі, 1954 р. с. Маринове.

Зліва на право: Подоляк Дмитро Дмитрович, Шимко Роман Іванович, Гнида (Соловйов) Володимир Данилович, Ніточко Іван Федорович, Бучок Іван Ількович, невідомий.

Ковалі с. Маринового, 1953 рік.

Нижній ряд зліва на право: Допілко Максим, Стадник Іван, Дерлюк Марко, Танасійчук Іван, Довгий Петро.

Верхній ряд зліва на право: Кавчак Йосип, Іванів Михайло, Оскоріб Михайло, Косінчук Михайло, (двоє крайні – невідомі).

Будівельна бригада колгоспу імені Димитрова, (1952 рік).

Зліва на право: Чемерис Йосип Михайлович, Черяк Іван Васильович, Ніточко Ілько Васильович, Бучок Іван Ільович, Кравчишин Іван Дмитрович, Ніточко Іван Федорович, Ніточко Михайло Михайлович.

У центрі – Кравчишин Микола Дмитрович.

Устянове. Церква. Вид з дороги, 1987 рік.

Устянове. Поштове відділення, 1951 рік.

Огородня бригада Римяка Івана Івановича. На збиранні картоплі, 1952 рік.

Висадка колгоспного саду, 1954 рік.

Зліва на право: Лукоцька Надія, Кравець Ганна, Когут Марія, Кравець Ганна (мама), Кравець Михайло – бригадир садоводів, Коринівська Ганна, Халус Марія, Кавчак Катерина, Стащищак Розалія.

Переможці соціалістичного змагання с. Маринове, 1972 рік.

Зліва на право: Каперис Іванка, Кравчик Ганна, Зінкевич Ірина, Ніточко Ілько, Пронін Дмитро – секретар партійної організації, Ніточко Іван – голова сільської ради, Белей Розалія, Возна Марія, Ольгейзер Фріда.

Родина переселенців Ніточко.

Іван Федорович і Катерини Ільківна сидять у центрі, ліворуч – Іван Іванович Ніточко. Перший ряд зліва на право сидять на колінах: Вирнигора Ірина (внучка), Іван Римак – внук, Олег Ніточко – внук. Стоять зліва на право Зіновій Рим як – зять, Степан Каблаш – чоловік племінниці, Ірина Клець (Ніточко) – дочка, (на руках – Віталій Клець – внук), Володимир Клець – зять, Любов Римак (Ніточко) – дочка, (на руках Ігор Римак – внук), Марія Ніточко (Орловська) – невістка, Іван Римак – брат зятя.

Переселенська устянівська родина Бучок Ганни Григорівни.

Г.Г. Бучок сидить по центру, з правого боку від неї дочка Подобана Катерина, з лівого — дочка Лазурчак Ганна. Стоять зліва на право: дочка Кравчишина Єва, невістка Бучок Катерина, син Бучок Іван, дочка Карич Надія, зять Ніточко Іван, дочка Ніточко Катерина. 1952 рік.

**Устянова горішня (туристична).
Вілла «Стася». 2010 р.**

Правнуки примусово переселених,

коштом яких встановлено пам'ятний знак в с. Мариново.

Зліва на право: Ніточко Олег Іванович – головний лікар обласної дитячої шкіряно-венерологічної лікарні;

Римяк Ігор Зіновійович – начальник відділу дозвільної системи Одеського обласного управління внутрішніх справ;

Охота Олександр Іванович – командир полку патрульно-постової служби, м.Одеса;

Охота Ігор Іванович – бізнесмен, м.Одеса.

Зміст

Передмова.....	5
Переселенці 1951 року.....	8
З історії Устріччини.....	85
З історії Устянової.....	91
Спогади переселенців.....	109
Ірина Степанівна ПРОНІНА.....	109
Катерина Василівна КАВЧАК.....	113
Олександр Степанович БІЛЕНКО.....	117
Лідія Миколаївна ВОЗНА (Целік).....	119
Марія Михайлівна РИМ'ЯК.....	121
Ганна Федорівна КАРИЧ.....	124
Світлана Лук'янівна КАГАН (Колісниченко).....	125
Марія Миколаївна ОХОТА (Халус) та Олександр Миколайович ХАЛУС.....	125
Марія Іванівна МАРУСЯК.....	128
Іван Федорович ПАХУЛЬЧИШИН.....	129
Михайло Васильович ГАЙ.....	129
Василь Михайлович ЛАЗУРЧАК.....	130
Зінаїда Іванівна ШУЛІЧЕНКО.....	131
Михайло Андрійович КАРИЧ.....	132
Михайло Федорович СМІСЬКО.....	132
Катерина Михайлівна ЛОТВІНА.....	133
Надія Василівна ІВАНІВ.....	134
Марія Іванівна ЛАЗУРЧАК.....	135
Марія Іванівна ОХОТА.....	136
Ганна Іванівна ОРЛОВСЬКА (Зінкевич).....	140
Дмитро Миколайович ПРОНІН.....	141
Йосип Федорович ПОДОБАНИЙ.....	144
Доля переселенців.....	145
Післямова.....	160
Додатки.....	163
Додаток №1.....	163
Додаток №2.....	210
Додаток №3.....	218
Додаток №4.....	227

Іван Іванович Ніточко народився 15 червня 1949 року на території Польщі в с. Устянове Нижньо-Устрицького району. У 1951 році відбувся обмін прикордонними територіями між Польщею і Україною, Устянове відійшло до Польщі, а всіх місцевих українців переселили в Одеську область. Так сім'я Ніточко опинилася у селі Мариновому Березівського району.

Здобув вищу сільськогосподарську освіту, згодом закінчив Одеський інститут політології і соціології. Працював бригадиром, головою Маринівської сільради, секретарем парторганізації радгоспу, головою колгоспу. З 1986 року він — голова Березівської районної ради, перший секретар райкому партії. З 1992 року — представник Президента України в Березівському районі, голова Березівської райдержадміністрації.

У червні 2003 року призначений директором Державного архіву Одеської області.

Сьогодні вже нікого не ділять на місцевих і переселенців, усі живуть єдиною родиною. Але треба пам'ятати коріння свого роду, щоб більше в житті ніякого народу не повторилося подібних випадків.